

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİSİ ANNELERİN AİLE İÇİ
İLİŞKİLERİNİN SOSYO-KÜLTÜREL DEĞİŞKENLER
AÇISINDAN İNCELENMESİ

Betül KARTAL

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Abulfaz SÜLEYMANOV

İSTANBUL, 2018

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Anabilim Dalı : Sosyal Hizmet

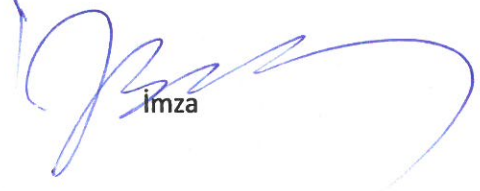
Program : Sosyal Hizmet

Öğrenci No : 164205007

Öğrenci Adı Soyadı : Betül KARTAL

“Üniversite Öğrencisi Annelerin Aile İçi İlişkilerinin Sosyo-Kültürel Değişkenler Açısından İncelenmesi” isimli çalışma aşağıdaki jüri tarafından 13/09/2018 tarihinde yapılan sınavda Yüksek Lisans Tezi olarak oybirliğiyle kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı : Doç. Dr. İsmail BARIŞ
(Üsküdar Üniversitesi)

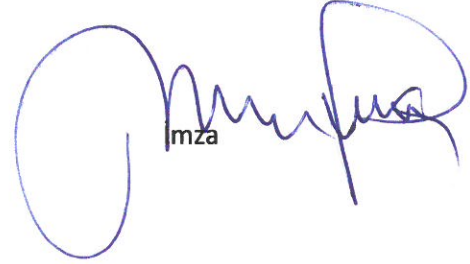
İmza

Danışman : Prof.Dr. Abulfaz SÜLEYMANOV
(Üsküdar Üniversitesi)

İmza

Üye : Doç. Dr. Yusuf GENÇ
(Sakarya Üniversitesi)

İmza

ONAY

Bu tez, yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulu'nun tarih ve sayılı kararıyla kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Türker Tekin ERGÜZEL
Enstitü Müdür V.

ÖZET

Bu araştırmanın ana amacını, evli ve çocuk sahibi kadınların üniversite öğrenim sürecine katılmasıyla aile içi roller sistemindeki değişim ve bu değişimin aile içi ilişkilere yansımalarını sosyal hizmet bağlamında incelenmesi oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra, üniversite öğrencisi annelerin bu süreçte yaşadıkları araştırılarak farklı değişkenler ile ilişkisinin irdelenmesi araştırmanın amaçları arasında yer almaktadır.

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılarak Üsküdar Üniversitesi'nin farklı bölümlerinde eğitim gören 17 anne ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmeler sonucunda, kadının okul ve aile arasındaki yoğun tempoya rağmen aile içi ilişkilerinde herhangi bir sorun yaşamadığı ve hatta bu süreçte eşleri tarafından destek almaları eğitim hayatlarını kolaylaştırmıştır. Annelerin genel olarak eğitim görme nedenleri arasında ise öğrenme isteği, çocuklarını iyi yetiştirme, bireysel farkındalıklarını artırma ve kendini gerçekleştirme isteği vardır. Eğitim hayatına katılan anneler kendilerinden yaşça küçük gruplar ile aynı sınıfta paylaşımlarından kaynaklanan kısa süreli uyum problemleri yaşamışlar fakat bu süreç her iki tarafı da olumsuz etkilememiştir.

Anahtar Sözcükler

Üniversite Öğrencisi Anne, Eğitim, Toplumsal Cinsiyet, Aile, Sosyal Hizmet

ABSTRACT

The purpose of this study is to analyze the change within intrafamilial roles after the participation of women who are married and have children in university education and to examine the impact of this change on intrafamilial relations. In addition, to investigate the experiences of women in this process and tackle the relationship between their experiences and different variables are among the aims of this study as well.

In this study, in-depth interviews were conducted with 17 mothers who majored in different departments of Üsküdar University by using qualitative method. As a result of these interviews, despite the intense tempo between the school and the family, women do not have any problems in family relationships, and even the support of their spouses ease their educational process. In general, the fundamental reasons underlying mothers' desire for education are having an intellectual background, raising their children in a better process, increasing individual awareness, and exploring themselves. Mothers who participated in educational life experienced short-term adjustment problems due to sharing the same class with the younger ages, but this process did not adversely affect both sides.

Keywords

University Student Mothers, Education, Gender, Family, Social Work

ÖNSÖZ

Araştırmamda bana yardımlarını esirgemeyen değerli hocam, tez danışmanım Prof. Dr. Abulfaz Süleymanov'a teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Akademik hayatım boyunca bana değerli bilgilerini ve tecrübelerini sunan Doç. Dr. İsmail Barış'a, Doç. Dr. İsmet Galip Yolcuoğlu'na, Doç. Dr. Abdullah Karatay'a, Dr. Öğr. Üyesi Zülfikar Özkan'a ve Dr. Öğr. Üyesi Çiğdem Yavuz Güler'e teşekkür ederim.

Tezimde üniversitede eğitim gören annelere ulaşma konusunda yardım eden, isimlerini zikredemediğim Üsküdar Üniversitesi öğrencilerine ve bu çalışmamda beni destekleyen ve zamanlarını bana ayırıp, çalışmama yardımcı olan değerli annelere çok teşekkür ederim.

Tezimin ilk aşamasından son aşamasına kadar, her anımda yanımda olan, yardımlarını esirgemeyen ve beni motive eden canım arkadaşım Esin Nesrin Cebeci'ye sonsuz teşekkür ederim.

Hayatımın her anında yanımda olan, akademik sürecim boyunca olumsuz düşüncelerim karşısında beni yüreklendiren, motive eden, maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen, biricik aileme, başta annem Filiz Kartal'a, babam Hüseyin Kartal'a, ağabeyim Emre Mücahit Kartal'a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. İyi ki varsınız.

Bu çalışmamı, başta değerli annem olmak üzere emeklerinin karşılığını asla ödeyemeyeceğimiz tüm annelere ithaf ediyorum.

BEYAN FORMU

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Üniversite Öğrencisi Annelerin Aile İçi İlişkilerinin Sosyo-Kültürel Değişkenler Açısından İncelenmesi” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

26.09.2018

Betül KARTAL

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
BEYAN FORMU	iv
TABLolar	vii
KISALTMALAR	viii
GİRİŞ	1
Araştırmanın Önemi	3
Araştırmanın Amacı.....	3
1. KURAMSAL ve KAVRAMSAL ÇERÇEVE	5
1.1. Aile.....	5
1.1.1 Evlilik ve Aile Kavramı	5
1.1.2 Geleneksel ve Modern Toplumda Aile	7
1.1.3 Statü ve Rol.....	9
1.1.4 Aile İçi Rol (Kadınve Erkeğin Rollerı).....	10
1.1.5 Ailenin Önemi.....	12
1.1.6 Aile İçi İlişkiler	13
1.1.7 Sosyal Hizmet ve Aile.....	15
1.2. Sosyal Hizmet ve Aile Sosyolojisi Kuramları ve Yaklaşımları.....	18
1.2.1 Yapısalcı-İşlevselci Kuram	18
1.2.2 Aile Sistemleri Kuramı	21
1.2.3 Feminist Kuram	22
1.2.4 Güçlendirme Yaklaşımı	24
1.3. Sosyo-Kültürel Yapı	26
1.4. Sosyal Hizmet ve Kadın.....	28
1.5. Eğitim ve Kadın	29
1.5.1 TÜİK' de Kadın Öğrencilere Yönelik Veriler	31
1.6. Toplumsal Cinsiyet Rolü ve Kadın.....	32
2. GEREÇ VE YÖNTEM	38
2.1. Araştırmanın Modeli.....	38

2.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	38
2.3. Veri Toplama Yöntemi ve Aracı	40
2.4. Araştırmanın Varsayımları	41
2.5. Araştırmanın Alanı ve Sınırlılıkları	42
3. BULGULAR	43
3.1. Demografik Bilgiler	43
3.1.1 Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri	44
3.1.1.1. Katılımcıların Eğitim Aldığı Bölümler	44
3.1.1.2. Yaş	45
3.1.1.3. Çocuk Sayıları	46
3.1.1.4. Çocuklarının Yaşları	47
3.1.2 Katılımcı Eşlerin Sosyo-Demografik Özellikleri	47
3.1.2.2. Meslek	48
3.2. Evlilik Süreçleri	48
3.3. Çocuğun Doğumu	51
3.4. Roller ve Görevler	56
3.5. Annenin Eğitim Görmesi ve Bunun Çocuğa Etkisi	58
3.6. Rol Çatışması	61
3.7. Üniversite Eğitimi Görmeye Karar Verme Süreçleri	64
3.8. Sosyal Hayat	78
4. TARTIŞMA	81
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	86
KAYNAKÇA	92
EK 1: GÖRÜŞME FORMU	98
EK 2: ETİK KOMİSYON İZİNİ	101
EK 3: ÖZGEÇMİŞ	102

TABLÖLAR

Tablo 1: Yıllara göre kadın öğrenci sayıları (TÜİK)	31
Tablo 2: Katılımcıların genel demografik bilgileri	43
Tablo 3: Katılımcıların eğitim aldığı bölümler	44
Tablo 4: Katılımcıların yaş dağılımı	45
Tablo 5: Katılımcıların lisans sayıları	46
Tablo 6: Katılımcıların çocuklarının yaş dağılımı	47
Tablo 7: Katılımcı eşlerinin yaş dağılımı	47
Tablo 8: Katılımcı eşlerinin meslek dağılımı	48
Tablo 9: Evlilik süreçleri.....	48

KISALTMALAR

ASPB	:	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
BM	:	Birleşmiş Milletler
DGS	:	Dikey Geçiş Sınavı
LYS	:	Lisans Yerleştirme Sınavı
TAYA	:	Türkiye Aile Yapısı Araştırması
TÜİK	:	Türkiye İstatistik Kurumu
TÜSİAD	:	Türk Sanayileri ve İş Adamları Derneği
YGS	:	Yüksek Öğretime Geçiş Sınavı

GİRİŞ

Günümüzde bilginin hızlı bir şekilde yayılması, kentleşme, eğitim imkanlarının çoğalması ve bu doğrultuda sosyal bilincin gelişmesi kadın nüfusun eğitimden yararlanma isteğini artırmıştır. Kuşkusuz eğitim hayatı kadına toplumsal değer artışı başta olmak üzere hem ekonomik hem de sosyo-kültürel açıdan önemli kazançlar sağlamaktadır. Bu sebeple kadınların eğitiminde yaşanan her yeni gelişme, her ne kadar pek çok açıdan erkeklerden geri planda olsa da sosyal, ekonomik, kültürel, psikolojik ve hukuksal olarak kadının güçlenmesi ve toplumun aktif bir parçası olması açısından olumlu sonuçlar doğurmaktadır (Güven, 2016, akt: Tor; Ağı, 2016).

Tarih boyunca milletlerin kalkınması, kadınların eğitim düzeyleriyle paralellik arz etmiştir. Zira kadınların eğitimine önem verilmesi, cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına, beraberinde de ekonomik ve sosyal kalkınmaya katkı sunmaktadır. Günümüzde ise en güçlü ülkelere bakıldığında da kadın ve erkeğin eğitim düzeyi yüksek olması bu durumu kanıtlar niteliktedir (Kayadibi, 2003). Öte yandan kadın eğitim görme oranlarındaki yükseliş çeşitli iş kollarında kadın istihdamını artırıcı etkiye sahiptir. Eğitimli kız çocuğu ve kadınların sayısındaki artış ile çalışma hayatında kadın istihdamının artması doğru orantılı bir seyir izlemektedir.

Bu durum, toplumsal ve bireysel düzlemde avantajlar sağlamakla beraber; özellikle evli iken veya evlendikten sonra eğitim sürecinde bulunan kadınlarda bir çocuk sahibi olma gibi sorumlulukların ve iş yükünün arttığı dönemlerde zorlanma nedeni de olabilmektedir. Özellikle geleneksel değer ve tutumların halen süregelmesi nedeniyle evli ve çocuk sahibi olan kadınların aile yaşamında bazı sorunlar gözlenmektedir. Nitekim günümüzde eğitim yaşamı ile aile yaşamı arasında kalan kadın, iki önemli rolünün gereklerini tam anlamıyla yerine getirmeye çalışırken, bir ikilemde kalmakta ve bu ikilemin kadında aşırı rol yüklenmesine yol açtığı görülmektedir. Bu etkiler aile yaşamında açık bir şekilde kendini hissettirmekte, anne olan kadınların üniversite eğitimine başlamasıyla birlikte aile içi rol ve statü açısından bir değişim süreci yaşanmaktadır. Öte yandan eğitim gören kadın için çocuğunun bakımı konusu, kadınların eğitim süreci ile aile yaşamının dengelenmesinin önündeki en büyük engellerden biri olarak belirlemektedir. Bunların kesişim noktasında yer alan üniversite öğrencisi anneler, bu bağlamda geniş kapsamlı ve derinlikli olarak ele alınması gereken günümüzün önemli toplumsal olgulardan biridir. Nitekim, içinde yaşadığımız değişen toplumsal gerçeklikte

ve dolayısıyla farklılaşmakta olan gündelik yaşam biçimlerinde, toplumsal cinsiyet eşitliği, toplumsal kurumların değişen yapıları ve aralarındaki etkileşimler, bu anlamda bilhassa aile ve eğitim kurumları ve tüm bu değişim dönüşüm süreçlerini destekleyici rolüyle elzem hale gelen eğitim alan evli kadınlara sunulacak sosyal desteğin sağlanmasına yönelik farkındalık oluşturması hem bireysel hem toplumsal düzeyde büyük önem arz etmektedir.

Üniversitede eğitim gören anne olgusunun konu edildiği bu çalışmada, kendine özgü karakteristiklere sahip bu farklı çalışan grubunun genel profili ortaya konulmaya çalışılmış ve kadının eğitim görmesinin aile içi yaşam üzerindeki etkileri ele alınmıştır. Böylelikle çok sınırlı sayıda araştırma bulunan yüksek öğrenim gören evli kadınların yaşadıkları sorunlara yönelik akademik ilginin de artırılması amaçlanmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde kuramsal çerçeve başlığı altında evlilik ve aile kavramının tanımı, modern ve geleneksel toplumlar, ailenin önemi, aile içi ilişkiler, kadın-erkek rolleri, sosyo-kültürel yapı, sosyal hizmet ve aile, kadının eğitimi, toplumsal cinsiyet ve kadın başlıkları ele alınarak genel bir bakış açısı sunulmuştur. Gereç ve yöntem konusunun ele alındığı ikinci bölümde, araştırmanın modeli, araştırmanın evren ve örnekleme, katılımcıların özellikleri, kullanılan teknik ve araçlar, veri toplama sırasında izlenen yol aktarılmaktadır. Üçüncü bölümde, üniversite öğrencisi anneler ile gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler aktararak, çalışmanın bulgularından elde edilen veriler, ilgili literatürle desteklenerek yorumlanmıştır. Katılımcıların demografik özellikleri ele alınarak, evlilik süreçlerine, çocuğun doğumu ve çocuk ile ilişkilerine, annenin eğitim görmesi ve bu durumun çocuk üzerindeki etkisine, evde paylaşılan roller ve görevlere, annenin birçok rolü üstlenmesinden kaynaklı yaşadığı rol çatışmasına, annenin eğitim almaya nasıl karar verdiğine, eğitim süreçlerine ve sosyal hayata yer verilmiştir. Son olarak elde edilen bulgular doğrultusunda değerlendirme yapılarak araştırmanın sonucu oluşturulmuş ve öneriler sunulmuştur.

Araştırmanın Önemi

İçinde bulunduğumuz bilgi çağında sürekli bir değişim ve dönüşüm içinde olan toplumsal yapılarla birlikte, bugüne dek süregelen ve kalıplaşmış anlayışlar da çözülme ve yeniden şekillenme sürecine girmiştir. Bireylerin cinsiyet rollerine bağlı olarak toplum içindeki rollerine, engellerine ve olanaklarına dair beklentiler ve yargılar da içinde bulunduğumuz dönemin değişken karakterinden etkilenerek farklılaşmaktadır. Daha önceki dönemlerde kadınların en önemli görevi çocuk yetiştirmek ve aile düzenini sağlamak; babanın en önemli görevi ise ailenin geçimini sağlamak olarak kabul görüyordu. Geçmişten günümüze kadar hala devam eden bu kabuller, artık değişmekte ve bu tabular yıkılmaktadır. Dolayısıyla, evli ve çocuklu kadınların, anne olduktan sonra üniversite eğitimi almaya başlaması ve bunun sonucunda gözlemlenen üniversite öğrencisi anne profili toplumsal açıdan büyük önem teşkil etmektedir. Gündelik yaşamda giderek daha sık karşılaşmakta olduğumuz bu profili yaşadığı deneyimlerin olumlu ve olumsuz pek çok yönüyle değerlendirmek, değişen toplum yapısında aile ve eğitim kurumlarının durumlarına ve aralarındaki etkileşimlere dair önemli bulgular ortaya konulması açısından büyük önem arz etmektedir. Bu noktada üniversite eğitimi gören evli kadınların okul ve aile hayatlarının düzenli yürütülmesine ilişkin yeni uygulamaların ve sosyopolitik düzenlemelerin ortaya konulması ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Üniversite öğrencisi annelerin durumlarının değerlendirilmesi, öğrenci olmasının aile içi ilişkilere etki boyutunun incelenmesi, üniversite öğrencileri annelere ihtiyaç duyabilecekleri konularda desteğin sağlanmasında yol gösterici olacaktır.

Konuyla ilgili ulusal literatür tarandığında, “üniversite öğrencisi anneler” üzerine bir araştırmaya rastlanılmamıştır. Bu anlamda yapılacak olan çalışmamız, Türkiye’de üniversite öğrencisi evli kadınlara yönelik çalışmalara katkıda bulunması ve yol gösterici olması sebebiyle de önem arz etmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın ana amacını, evli ve çocuk sahibi kadınların üniversite öğrenim sürecine katılmasıyla aile içi roller sistemindeki değişim ve bu değişimin aile içi ilişkilere yansımalarını sosyal hizmet bağlamında incelenmesi oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra, üniversite öğrencisi annelerin bu süreçte yaşadıkları araştırılarak farklı değişkenler ile ilişkisinin irdelenmesi araştırmanın amaçları arasında yer almaktadır.

Yukarıda belirtilen temel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır:

1. Anneler evliliklerini, planlama ve zamanlama açısından nasıl görmektedirler?
2. Çocuğun doğumu, anne ve babayı ne düzeyde etkilemektedir?
3. Çocuk doğurmanın kadınlar için anlamı nedir?
4. Çocuk doğduktan sonra kadınlar ideallerinden vazgeçiyor mu?
5. Üniversite öğrencisi annenin eğitim hayatına dâhil olmasına sebep olan etkenler nelerdir?
6. Üniversite öğrencisi annelerin eğitim görmesinden dolayı çocukların bakımı ile kim ilgileniyor?
7. Üniversite öğrencisi annelerin eğitim görmesinden dolayı, roller ve görevler nasıl dağılmaktadır?
8. Üniversite öğrencisi annelerin eğitim yaşamının, sosyal hayatına ne tür etkileri mevcuttur?
9. Kadınların eğitim görmeleri nedeniyle aile içi rol ile anne, eş rolleri arasında bir çatışma var mıdır?

1. KURAMSAL ve KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Aile

1.1.1 Evlilik ve Aile Kavramı

Aile, biyolojik ilişkiler sonucu neslin devamını sağlayan, toplumsallaşma sürecinin ilk ortaya çıktığı, belli kurallar çerçevesinde karşılıklı ilişkilerin kurulduğu, o zamana kadar toplumda oluşturulmuş maddi ve manevi zenginlikleri kuşaktan kuşağa aktaran sosyal, psikolojik, biyolojik, ekonomik, hukuksal vb. yönleri olan toplumsal bir kurumdur (Sayın, 1990).

1800'lü yıllarda sanayi öncesi dönemde, insanların ekonomik gücü, tarıma dayanmaktadır. İnsanların çoğu, köylerde ve kırsal alanlarda yaşamlarını sürdürmekteydiler. O zamanlarda ulaşım ve taşımacılık gelişmemişti, oldukça zor ve kısıtlıydı. Aileler o zamanlar tarımla uğraşır, tükettikleri her ürününün büyük bir kısmını tarlada kendileri üretirlerdi. Böylelikle bu dönemde, her ferdin ayrı görev ve sorumlulukları olup, daha çok geniş aileler yaygındı (Zastrow, 2010).

Ekonomik kaygılar, ailenin yapısını etkilemiştir. Evlenme ve çocuk sahibi olmak oldukça önemli olup daha fazla çocukla, daha fazla ekim işlemleri yapılabilirdi. Ailelerde oğullarının daha güçlü, hamarat kadınlarla evlenmelerini istiyorlardı. Çünkü kadının da işe katkısı daha da artacak ve daha çok kâr edebileceklerdi (Aries, 1971, akt: Zastrow, 2010).

Sanayi devrimiyle birlikte, aile yapısında ciddi değişiklikler olup tarlaların ve küçük çiftliklerin yerini büyük sanayi kuruluşları ve işletmeler almıştır. Kentleşmenin en büyük etkeni, sanayileşme olup birçok aile, topraklarını bırakıp kentleşme yoluna girmişlerdir. Aile, ekonomik işlevlerini giderek yitirmeye başlamıştır ve ailedeki ekonomik rolleri yerine getiren kişilere artık daha az ihtiyaç duyulmaya başlamıştır. Sanayileşmiş toplumlarda, istihdam alanları doldurabilmek için daha küçük aileler işlevsel hale gelmeye başlamıştır. Ekonomik üretkenliğin azalmasıyla birlikte evdeki birey sayısının fazlalığı, aileyi ekonomik anlamda zorlamaya başlamıştır. Bundan dolayı yeme, içme, barınma, giyinme gibi ihtiyaçların fazla olması ve bunların karşılanamamasından dolayı aileler, daha az çocuk sahibi olmaya başlamıştır (Zastrow, 2010).

Toplumsal ve kültürel yapıya bakıldığında, aile kurumunun oluşumunda, genç yetişkin kadın ve erkeğin evlilik kararı ile aile kurmaları ve birlikteliklerini sürdürmeleri, günümüzde önemini ve değerini halen korumaktadır. Yani aile, evlilik ile başlayıp varlığını devam ettirmektedir. Farklı kültür, inanç ve etnik özelliklere sahip bireylerin birbirlerini tanması ve ailelerinde bu sürece dahil olmasıyla beraber evlenme kararı almaları, hem çiftleri hem de ebeveynleri etkileyen en önemli kararlardan birisidir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2011).

Evlilik, yetişkin kadın ve erkek arasında gerçekleşen ve genellikle yasal yollarla tanınmış onaylanan, toplum tarafında da kabul görülen bir olgudur (Newman, 2012, akt: Arslan ve Arslan, 2015). Evlilik, aileyi meşru temellere oturtan toplumsal bir kurumdur (İ. Doğan, 2009). Evlilik, birçok toplum tarafından kabul edilip kurumsallaştırılmıştır. Kadın ve erkeğin hangi koşullar altında bir araya gelebileceği, evliliğin sürdürülebilmesi için yapılması gerekenler ve evliliğin hangi şartlar altında bitirilebileceği gibi genel mevzular, yasalar yoluyla belirlenmiştir (Newman, 2012, akt: Arslan ve Arslan, 2015).

Evlilik, kültürel olarak farklılıklar gösterse de tüm toplumlarda geleneksel olarak kabul edilmiş, yasal yollarla da onaylanmış birliktelik şeklindedir. Bu birliktelik, toplumun ayakta durmasını sağlayan en önemli unsurlardan birisidir. Evliliğin doğasını anlamak için onun biyolojik, psikolojik, sosyal ve kültürel temelleri hakkında bilgi sahibi olmamız gerekir. Eşleşme, biyolojiktir ve insanın genetik algoritması olarak evlenmeye meyilli bir yapısı vardır. Kadın ve erkeğin birbirine karşı cinsel eğilimleri olmakla beraber bu eğilim, içgüdüsel olarak ortaya çıkmaktadır. Bu eğilimin olması, insan soyunun devamı için gerekmektedir. Yani evlilik, insanın temel ihtiyaçlarından birisidir denilmesi doğru bir tabir olacaktır (Tarhan, 2012b).

Evliliğin nedenleri ve gerekliliği düşünüldüğünde, evlilik hayatı boyunca iki kişinin karşılıklı olarak psikolojik, biyolojik ve sosyal gereksinimlerinin karşılanması, belli bir doyum noktasına ulaşması gerekmektedir. Evliliğin biyolojik işlevine bakıldığında, “cinsel güdüyü doyumak” evliliğin en önemli fonksiyonlarından birisidir. Eşlerin bu yönden uyum sağlaması, karşılıklı cinsel istek ve beklentilerini karşılaması, cinsel gücünün doyuma ulaşması, evliliğin en temel koşuludur. Eşler, cinsel ilişki sonucunda çocuk dünyaya getirirler ve çocuğun toplumla bütünleşmesinde rol alarak, neslin devamını da sağlarlar. Evlilikte sosyal işlevler olarak, güven içinde olma, korunma, dayanışma içinde olduklarını hissetme, birbirlerine saygı duyma gibi bireylerin yaşam

gereksinimlerinin doyumundan bahsedilebilir. Psikolojik işlevlerde ise eşler birbirlerinden koşulsuz sevgi beklerler ve birbirlerine kendilerini adarlar, acı ve tatlı yaşantılarını paylaşırlar. Bu paylaşımların yanısıra, birlikte olmaktan mutluluk duyarlar (Özgüven, 2000).

Evlilik türlerine bakıldığında, çevre ve sayı ölçütüne göre iki farklı kategoride incelenebilir. İlk grupta çevre ele alındığında, iki farklı evlenme biçimi vardır: Endogami (grup içi evlilik) ve egzogami (grup dışı evlilik).

Kişinin kendi grubu dışından, farklı sosyal gruplardan yaptığı evliliğe, egzogami denir. Modern toplumlarda, sosyal hareketliliğin yüksek olmasıyla beraber farklı gruplar arası iletişim ve etkileşim daha fazla olduğundan, bireylerin tanışması ve bunun sonucunda da evliliklerin ortaya çıkması olası bir durumdur (E. Yıldırım, 2005, Taylan, 2015).

Evlenecek kişi, eşini kendi çevresinden ve ait olduğu sosyal gruptan seçmesine, endogami denir. Bu evlilik, yaygın olarak geleneksel ailelerde görülür ve iki aile arasındaki bağların güçlenmesi, farklı kültür ve alışkanlıklara karşı grup içi dinamiklerin korunması ve ilişkilerin sürdürülmesi gibi önemli fonksiyonlara sahiptirler (Taylan, 2015).

İkinci grupta ise eş sayısına göre evlenme biçimleri vardır ve bunlar: Poligami (çok esle evlilik) ve Monogami (tek eşle evlilik) şeklindedir.

Bir erkeğin bir kadınla veya bir kadının bir erkekle evlenmesine, monogami denilmektedir. En yaygın evlenme biçimi, monogamidir. Sosyolog Vergin'e göre, İslam'ın kutsal kitabı Kur'an-ı Kerim'e göre de tavsiye edilen evlilik, monogamidir (Vergin, 1990, akt: E. Yıldırım, 2005).

Bir erkeğin birden çok kadınla evlenmesi (polijini) veya bir kadının birden çok erkekle evlenmesine (poliandri) ise poligami denir. Bu evlilik çeşidi ise nadir görülmektedir (Taylan, 2015).

1.1.2 Geleneksel ve Modern Toplumda Aile

Geleneksel toplumlar, tarıma dayalı ekonomik yapının, ilkel düzeyde teknolojinin, düşük eğitim seviyesinin, yatay ve dikey sosyal hareketsizliğin, düşük hayat standartının, aile ve birincil grup ilişkilerinin egemen olduğu toplumlardır. Bu

toplumlarda, yüz yüze ilişkilerin fazla olduğu, yasa ve kurallar yerine gelenek ve göreneklerin egemen olduğu bir yapı olarak varlığını sürdürmektedir. Bunun yanında geleneksel toplumlarda dindarlık ve kaderci zihniyetin hakim olduğu bir anlayış devam etmektedir (Eken, 2006).

Geleneksel toplumlarda daha çok geniş aileler yer almaktadır ve bu aileler birçok üyelerden meydana gelir ve geniş akrabalık bağlarıyla varlıklarını sürdürürler. Bu aile tipinde, anne-baba, çocuklar, büyük anne ve babalar vs. kişiler yer almaktadır. Geniş aile, geleneksel toplumlarda yaygın olan bir türdür ve dönemin tarımsal üretimi, inançları, tarihsel koşulları gibi faktörler aile üzerinde etkili olmaktadır. Geleneksel aile denilince, çok fazla aile üyesi olan, akrabalık ilişkileri kuvvetli, dayanışmacı ve birçok işlevsel özelliğe sahip toplumsal yapı olarak akla da gelmektedir (E. Yıldırım, 2005).

Modern toplumlar, sanayileşme ve kentleşmenin etkisi ile, eğitim seviyesinin ve okur-yazarlık oranının yüksek olduğu, ileri teknolojinin yaygın olduğu, yatay ve dikey sosyal hareketliliğin varlığı ile sağlık, hukuk, ekonomi, sanayi gibi birçok alanda gelişme gösteren toplumlardır. Toplum hayatında gözlenen sekülerleşme, olayların daima bilimsel ve rasyonel biçimde açıklanmasının yanında demokratikleşme, fikir hürriyeti, yenilik ve değişmeye açık olma hali, çevreyi etkileme de modern sanayi toplumunun en önemli karakteristiklerindedir (Biber, 2012).

Sanayileşmeyle süreciyle beraber ortaya çıkan modern çekirdek aile grupları, geniş aileye oranla daha az üyelerden meydana gelmektedir. Bu aile tipi, anne-baba ve çocuklardan oluşmaktadır. Toplumun devamlı tüketmesini amaçlayan sanayileşme, aileyi devamlı alan, yani müşteri olarak görmektedir. Bu sebepten sanayileşen toplumlar, aile kurumu üzerinden planlarını gerçekleştirirler. Birey sayısının az olması, geç evlilikler, eşler arası eşitlikçi rol dağılımları, çekirdek ailenin genel özellikleri arasındadır (E. Yıldırım, 2005).

Çekirdek ailenin endüstrileşme ve şehirleşme ile ilişkisine bakıldığında ise çekirdek aile üyeleri, yeni konut seçme olanağına sahip olurlar ve coğrafik bağlardan kurtulurlar. Akrabaları az olan bir kişinin, kendine uygun mesleği seçmesiyle beraber yatırımlarını akrabalarına yönelik değil de kendine yapacağından, hayat şekli daha kolay hale gelir. Çekirdek ailenin yapısı itibarıyla modern teknoloji ve endüstriyel hayatın getirdiği karmaşanın yarattığı psikolojik baskıları ve dengesizlikleri telafi eder (Kongar, 1970).

Çekirdek aile tipi, erken yaşta gerçekleşen evliliklerin azaldığı, gençlerin görücü usulü değil de kendi seçimleri doğrultusunda eşler seçtiği, resmi nikahın yaygınlaştığı, yeni evlilerin baba evinde değil de kendi evlerinde yaşadığı, kız ve erkek çocuklarına eşit derecede değer verildiği, çocukların eğitimine önem verildiği, daha demokratik kuralların uygulandığı aile tipidir (Eken, 2006).

Bu bağlamda geleneksel ve modern toplumlarının özelliklerideğerlendirildiğinde, Türkiye, iki toplumun özelliklerini taşımaktadır. Bunu da Lerner, ülkemizi “geçiş halindeki toplum” kavramıyla açıklamaktadır. Lerner’e göre Türkiye, Batı toplumlarına kıyasla modern toplum olmayıp, geleneksel ve modern toplumlarının izlerini taşıyan bir yapıya sahip olduğunu dile getirmektedir (Arıkan, 2004:36 akt: Eken, 2006).

Geleneksel ve modern toplumlarda görülen aile biçimleri de farklılık göstermekle beraber taşıdığı özelliklerle de çok fazla benzerlik göstermemektedir. Özellikle evlenme şekli, evlilik yaşı, evlenme sürecinde yaşanan gelenekler, evlenildiğinde oturulan yer, hanenin büyüklüğü, ailedeki otorite kalıpları, rol paylaşımı, çocuk yetiştirme ve karar verme gibi konularda farklılıklar göstermektedir (Eken, 2006).

1.1.3 Statü ve Rol

Statü ve rol kavramlarını birbirinden ayırmak oldukça güçtür. Statü ile rol kavramları ilişkili kavramlar olup, birlikteyken anlam ifade ederler. Frone, Rice, Bennett, Newstrom, Davis, Pandey, Kumar, Luthans, Parsons ve Hall statü ve rol kavramlarını genel olarak şu şekilde birbirinden ayırmaktadırlar (Eken, 2006).

Statü, “Toplumsal hiyerarşide somutlaşan, bireyin belirli bir sosyal grup içinde hak ve sorumlulukları bakımından farklılık gösteren, kişinin grup içindeki sosyal sırasını veya ona verilen önemi gösteren durum olarak tanımlanır.” (Eken, 2006).

Rol, “Kişinin sahip olduğu sosyal statü veya çeşitli kurumlar içerisinde bulunduğu konum gereği kendisinden göstermesi beklenen davranış örüntüsü, bir sosyal pozisyonu işgal eden bir kişinin davranış biçimlerinin toplamı, belirli bir grup veya örgüt içinde belirli bir yer tutan kişiden diğerleri ile olan ilişkilerinde beklenen faaliyet kalıpları ve davranışlar, mevcut normlardan kaynaklanan beklentilere sahip pozisyon, bireyin kişiliğiyle sosyal sistemin yapısı arasındaki birleşme noktası, bireyin bir toplumun üyesi olarak icra edebilme kapasitesi içindeki normatif beklentiler sistemi olarak tanımlanır.” (Eken, 2006).

Bu tanımlamalara bakılarak bir rolü, çevrenin talepleri, kişinin algıları ve davranışları oluşturmaktadır. Çevrenin beklentilerini, kişinin rolleri ve görevleri ile ilgili

olarak çevrenin talepleri ve baskıları olarak açıklanabilir. Bir rolün oluşmasında çevrenin beklentileri kadar kişinin kendi algılamaları ve bununla ilgili tanımlamaları ile de yakından ilişkisi vardır. Son olarak da kişinin rol davranışları, rolü oluşturan unsurlar arasında yer almaktadır. Rol davranışları, kişinin çevresinden beklentileri ile deneyimlerini harmanlayıp ortaya koyduğu davranış şekilleridir (Luthans, 1992:360; Hall, 1972: 472-473, akt: Eken, 2006). Unutulmamalıdır ki, kişinin sergilediği davranışlar altında bir anlam yatar. Bundan dolayı kişinin ortaya koyduğu davranışların tümü ise statünün gereğidir (Aslan, 2001). Böylelikle statüsüz bir rol ya da rolsüz bir statü düşünülemez. Aralarındaki fark, yalnızca analitik amaçlarla alakalı olup, bireye çevresi tarafından bir statü verilmekte, kişi de bu statüye uygun olarak rol ve görevlerini yerine getirmektedir (Eken, 2006).

1.1.4 Aile İçi Rol (Kadın ve Erkeğin Roller)

Rol, bireylerin bir kişi ya da gruptan bekledikleri çeşitli davranışları tanımlamaktadır. Kişinin hem özel hem sosyal hayatında yerine getirilmesi beklenen pek çok davranış kalıpları bulunur ve bu kalıplar, içinde bulunduğu toplumun normlarına göre önceden belirlenmiş durumdadır (Yavuz, 2011). Buna bağlı olarak, bireyin sosyal hayat ve aile içine uygun davranışlar göstermesi, normları anlamasına ve davranış standartlarına bağlı olduğu söylenebilir (Eken, 2006).

Aile değerlerinin, evlilikte paylaşımlar sonucu oluşan sosyal bağ ve ilişkilerin, kadın ve erkeğin aile içindeki üstlendiği rollerin anlamı, ailenin içinde bulunduğu sosyal ve kültürel etkenlerin toplumdaki farklılık göstermesi nedeniyle bireyin içinde yaşadığı topluma ve sosyal çevreye göre farklılıklar gösterebilmektedir (Güçlü 1998:367, akt: Eken, 2006).

Geleneksel toplumlarda, aile içi rol paylaşımı toplumsal cinsiyet temelli olup, Parsons'ın "cinsiyet rolü farklılaşması" temelinde, kadının dışavurumsal rollerde, erkeğin ise araçsal rollerde uzmanlaştığı düşüncesini destekler niteliktedir. Böylelikle, erkeğin en önemli görevi aileyi koruyup evin geçimini sağlamak; kadının en önemli görevi ise çocuk ve eşin bakımını sağlayıp, ev işleri ile uğraşmaktır. Ev içi eksenli konularda kadının söz sahibi iken, dışarı ve satın alma gibi işlerde ise erkekler söz sahibidir. Bu sebeple kadınlar genellikle düşük statüye sahip gibi gözükmemekte, görünmeyen emeğin büyüklüğü ise çoğunlukla fark edilmemektedir (Eken, 2006).

Kadının rollerine ilişkin olarak C. Oppong ve K. Abu A Handbook for Data Collection and Analysis on Seven Roles and Statues of Women adlı ortak çalışmalarında kadınların yedi temel rolünün bulunduğunu vurgulamışlardır (Oppong ve Abu 1985:7, akt: Eken, 2006). Bu roller “annelik”, “eşlik”, “ev kadınlığı”, “akrabalık”, “mesleki”, “topluluk” ve “bireylik” rolleridir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde annelik, eşlik ve ev kadınlığı aile içi rolleri kapsarken, mesleki rol, meslekle ilişkisini; bireylik rolü de arkadaşlarıyla ilişkisini kapsamaktadır.

Annelik rolü, kadının çocuğu büyümesi ve sosyal hayata hazırlaması ile ilgilidir. Anne haricinde çocuğun yetişmesinde, baba, kardeş, akraba, komşu veya öğretmen de katkı sağlarken asıl bakımında ve çocuğun topluma hazırlanmasında görevli kişi, mevcut değer yargılara göre annedir (Oppong ve Abu 1985:7, akt: Eken, 2006).

Eşlik rolü, kadının kocasına karşı üstlendiği sorumluluklardır. Toplum tarafından beklenen eşlik rol, kocasının isteklerini yerine getirmeyi, refahı için elinden geleni yapmayı ve sadık olmayı gerektirir. Ev kadınlığı rolü ile kadınlardan evlenmemiş olsalar bile, ev içerisinde yerine getirilmesi gereken, evin bakımı ve düzeniyle ilgilenmesi beklenmektedir. Akrabalık rollerinde ise kadın, annenin yanında, teyze, hala, kızkardeş, anneanne, babaanne gibi konumlarda olmaktadır. Mesleki rollerde ise kadın, hizmet karşılığı maddi anlamda gelir getiren ve üretime katkıda bulunan birey olarak tanımlanmaktadır. Kadının ev içi üretiminde ve annelik, eşlik, ev kadınlığı gibi rolleri üstlenmesinde harcadığı emeğin karşılığı maddi anlamda değerlendirilmediği için mesleki rol bağlamında düşünülemez. Topluluk rolü, kadının aile ve mesleki hayatının dışında kalan alanlardaki üstlendiği rollerdir. Dini ritüelleri gerçekleştirmek için katıldığı gruptaki roller, vatandaşlık rolleri, sosyal yardım amaçlı kurulan derneklerde aldığı roller örnek verilebilir. Bireylik rolü arasında ise kadının kendini gerçekleştirebilmesi ve geliştirebilmesi için kişinin kendi adına yaptığı tüm davranışlardır (Eken, 2006). Bireyin çeşitli aktivitelerde bulunması ve arkadaşlık ilişkileri bireylik rolleri arasında yer aldığı gibi son zamanlarda da kişi, kendini gerçekleştirebilme adına eğitim seviyesini yükseltmek için belli girişimlerde bulunmaya başlamıştır.

Bu bağlamda değerlendirildiğinde toplumsal değerler ve normlardan kaynaklı kadına yüklenen roller ve görevler, bireyde çeşitli çatışmalara yol açabileceği de açıktır.

1.1.5 Ailenin Önemi

İnsanlık tarihi boyunca varlığını sürdüren, toplumun temel taşı olarak nitelendiren aile, gün geçtikçe önemi yükselirken; aile için yapılan çalışmalar, projeler ve kurumlar da hızla artmaktadır (Nazlı, 2016).

Aile, farklı zaman ve mekânlarda varlığını sürdürüp, dönemin şartlarına uygun yapılar geliştirse de daima kendi özelliklerini koruyarak günümüze kadar gelmiştir. Yani böylelikle aile, insanlık tarihi boyunca, her dönemde kendini revize ederek, bulunduğu dönemin koşullarına uygun bir şekilde üzerine düşen görev ve sorumlulukları yerine getirmiştir (Eröz, 1977, akt: C. Doğan, 2010).

İnsanoğlu, doğumdan ölümüne kadar hayatının her aşamasında, ailenin maddi ve manevi desteğine ihtiyaç duyar ve aile çatısı altında korunmak ister. Dünyaya gelen her çocuk, ailesinin bakımına, korumasına, sevgisine, desteğine ihtiyaç duyduğu gibi yetişkinler de zaman zaman çeşitli konularda ailesinin desteğine ihtiyaç duyar. Çeşitli nedenlerden dolayı ailesiyle yetişmeyen ya da ailesinden yeteri kadar maddi ve manevi destek göremeyen bireyler, hayatı boyunca aile desteğinin eksikliğini hissederler (C. Doğan, 2010).

Aile kurumunun, topluma ve bireye kazandırdığı olumlu etkilere rağmen bazı uluslarda yaşanan ideolojilerden dolayı aileyi yok etme girişimlerde bulunulmuştur. Fakat daha sonra bu ideolojideki insanlar, yok etmek yerine güçlendirme ve destekleme girişimlerine başvurmuşlardır. Böylelikle aile kurumunun yok olmasıyla beraber gelecek neslin de ortadan kalkacağı, sağlıklı ve topluma yararlı bir vatandaşın ancak aile ortamında yetişebileceği, birtakım değerlendirmeler sonucunda ortaya çıkmıştır (C. Doğan, 2010).

Sağlıklı bir çocuğun beden ve ruh sağlığı açısından yetişebilmesi için en ideal ortam, ailenin yanıdır. Çocuk, sosyalleşme sürecini ilk etapta aileyle birlikte gerçekleştirir. Çocuğun toplumla bütünleşmesi, sağlıklı düşünmesi, görev ve sorumlulukları üstlenmesi, sorgulayıp araştırması gibi özelliklere sahip olmasının temelinde aile yatmaktadır (Ereş, 2009). Çocuk içinde bulunduğu toplumun değerlerini, kurallarını, ilişki biçimlerini, mahremiyetini kendi ailesinden öğrenmektedir. Aynı zamanda kişiliği, aidiyetliği ve güven duygusu gibi çocuğun gelişiminde önemli olan faktörler ailenin yanında oluşmaya başlar. Yani, toplumla çocuk arasındaki köprüyü kuran birim, ailedir. Çocuk ailesiyle etkileşim içerisinde olarak belirli sosyal normları ve

kültürel değerleri öğrenir. Böylelikle çocuk hangi toplumun üyesi ise o toplumun özelliklerine göre yetişir ve o toplumun özelliklerini taşır (C. Doğan, 2010).

Çocuk yetiştirmede ve aile içi ilişkilerin daha sağlıklı bir şekilde ilerleyebilmesinde, iletişim oldukça önemli bir fonksiyona sahiptir. Ailelerin sahip olduğu iletişim becerilerini etkili bir şekilde kullanabilmeleri, iletişim süreçlerinin işlem basamakları son derece doğru planlanmalıdır (Ereş, 2009).

Aile, her yönden donanımlı ve sağlıklıysa çocuk kendini geliştirir ve dengeli bir şekilde gelişim evrelerini tamamlar. Eğer aile sağlıklı bir ortam oluşturuyorsa, çocuk aileden gerekli sevgi, ilgi ve şefkati göremez, anne- baba modelinden uzak kalır, sevgi yerine nefreti, dostluk yerine düşmanlığı ve benciliği öğrenir. Bunların oluşması hem bireye hem aileye hem de topluma ciddi zararlar verir (Ereş, 2009).

1.1.6 Aile İçi İlişkiler

Toplumun en küçük birimi olan aile, sosyal değerler, kültürler ve yasaların öngördüğü bir biçimde kadın ve erkeğin yaşamlarını birleştirmesi sonucunda meydana gelen kozmik bir yapı olarak tasvir edilmektedir (Ersanlı, 1990).

Modernleşme süreciyle meydana gelen değişimlerden en çok aile yapısı etkilenmiştir ve aile içi ilişkilerde de bazı değişiklikler ortaya çıkmıştır. Ailedeki anne-baba ve çocuk hiyerarşisine bakıldığında, ebeveynler hala çocuklarından üstünlüğünü devam ettirmektedir. Fakat eskiden baba, anneden daha üstün bir konumdayken şu an günümüzde bu geleneksel hiyerarşik ilişki sona ermek üzeredir. Bu gelişmeye etki eden faktörler arasında ailelerin geleneksel aile tipinden, modern, kentli, çekirdek aileye geçmesi söz konusu iken aynı zamanda kadınların eğitim seviyesinin yükselmesi, çalışma hayatına katılması ve ekonomik özgürlüğünün olması bu tabuların yıkılmasını sağlayan en önemli faktörler arasındadır (Bayer, 2013).

Tanzimat dönemi devlet adamları ve aydınları, kadınların eğitimi olmaları gerektiğini, toplumun geri kalmasının en önemli etkenlerden birinin de bununla ilişkili olduğunu söylemişlerdir. Çünkü donanımlı olmayan anneler tarafından yetiştirilen çocuklar, sağlıklı nesli oluşturmaktadır. Bu durumu fark eden devlet büyükleri, kadınların cehaletinin, çocukların yetiştirilme biçimleri ile onların sağlığı arasında olumsuz bir ilişki bulmaları sonucunda, kadınların eğitilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Ayrıca toplumun ilerlemesi ve huzurlu olabilmesi için de bunun şart olduğunu dile getirmişlerdir (Akyüz, 2000, akt: Bayer, 2013).

Günümüz şartlarında kadının sadece aile içinde ev işleri yapması veya çocuk bakması değil, toplum yaşamında da aktif bir üye olması hayatımızdaki önemini gün geçtikçe artırmaktadır. Bu durum, ancak ve ancak kadının eğitilmiş olmasıyla mümkündür. Küreselleşen dünyaya daha kolay adapte olmak, devletin vatandaşlarına vereceği eğitimin niteliğiyle de oldukça yakından ilgilidir. Ülkenin yarısını oluşturan, gelecek neslin yetişmesinde önemli görevleri olan kadınların eğitim almaları bir yandan sosyal statülerini yükseltirken, diğer yandan üretime ve kalkınmaya destek olmaları sebebiyle, ülkenin gelişmişlik seviyesinde önemli artışlar meydana gelmektedir (Bayer, 2013).

Normal şartlar altında geleneksel aile modeline göre; erkekler ev dışındaki işlerle ilgilenirken, kadınlar da ev içi işlerle ilgilenmektedir. Kadınların çalışma hayatına girmesiyle birlikte aile içindeki rol ve görev dağılımlarında karmaşalar yaşamaya başlanılmıştır. Bu durumda kadınlar hem çalışan bir birey hem eş hem anne olma gibi birçok rol üstlenmekle birlikte bu rollerin getirdiği sorumluluklar ile baş başa kalmaktadır. Kocasından destek görmeyen kadınlar hem ev işlerini yapmakta hem çalışmakta hem de çocuklarıyla ilgilenmek durumunda kalmışlardır. Bakıldığında bu olayın pek mümkün olmadığı gibi her işe kadının yetişmesi de olası bir durum değildir. Bu durumda da kadın çatışma yaşamakta ve hangi işle ilgilenmesi gerektiğini hesaplayamamaktadır. Böylelikle bu durum, aile ortamına yansımaları ve mutlu aile ortamını sağlaması da pek mümkün olmayacaktır. Bundan dolayı, erkekler ve kadınlar arasında güç, yaş, sağlık ve bireysel farklılıklar göz önünde bulundurularak, yeniden rol ve görev dağılımları yapılması gerekmektedir (Yıldırım, 2011, akt: Bayer, 2013).

Aile üyeleri, karşılıklı olarak iletişim ve etkileşim sonucunda psikolojik ve sosyal ilişkiler kurarlar ve bu süre zarfı boyunca kendilerini geliştirirler. Sevgi, saygı ve anlayış bu ilişkilerin düzenlenmesinde rol alan en önemli işlevlerden birkaçıdır. Aile üyelerini birbirine bağlayan en önemli faktör ise sevgidir. Sevmek, sevilme, güven duymak bir insan ruhunun ihtiyaç duyduğu en önemli unsurlar arasındadır. Aile bireylerinin birbirini dinlemesi ve anlaması, sorunlar karşısında çözüm üretmesi, aile üyelerinin her durumda birbirlerinin yanında olduklarını hissettirmesi ve empati kurabilmeleri ailenin sağlıklı bir şekilde ilerleyebilmesi için gerekli koşullar arasındadır (Ersanlı, 1990).

Bireyin psiko-sosyal ihtiyaçlarının aile tarafından karşılanmasının, topluma sağlıklı nesillerin kazandırılması bakımından oldukça önemli bir yeri vardır. Tartışmasız her çocuk, fiziksel ve duygusal gelişimini en güzel şekilde ailesinin yanında tamamlar. Her insan, ilk doğduğu andan ölümüne kadar anne ve babasının ilgisine, sevgisine ve şefkatine ihtiyaç duyar ve ruhsal açıdan sağlıklı bir birey olması için ideal bir aile ortamında, bu ihtiyaçlarının karşılanması gereklidir (Tarhan, 2004, akt: Bayraktutan, 2005).

Sağlıklı bir aile en genel ifade ile aile içi ilişkileri kuvvetli olan ailelerdir. Aile içi ilişkiler; ihtiyaçlar dahilinde aile üyesine destek olma, yardım etme, sevinçleri ve üzüntüleri paylaşma, aile içi karşılıklı güven duyma, aile ortamında kendini rahat hissedip düşüncelerini ifade etme, aile üyeleri tarafından önemsendiğini hissetme ve karşılıklı olarak birbirlerini sevme ve duygusal ilişkiler kurmayı kapsamaktadır. Sağlıklı ailelerde, aile üyelerinin tümünün fiziksel ve duygusal ihtiyaçları karşılanır ve belli bir doyum noktasına ulaştırılır. Bu durum sonucunda aile üyelerinde, birbirlerine bağlanma söz konusudur. Eğer ki anne- baba veya çocuklardan herhangi birinin aileden beklentisi karşılanmazsa, o üye ortamdan kopma ihtiyacı hissedebilir. Bu kopma ise sürekli olabileceği gibi geçici de olabilmektedir (Sezal'den akt. Bayraktutan, 2005). Bu süreçte değişimden etkilenen ailenin, aile bütünlüğünü korumak ve aile içi ilişkilerinin ise daha sağlıklı hale getirilebilmesinde, psikolojik yardım almak oldukça önemlidir. Şunu da belirtmek gerekir ki psikolojik yardımları veren hizmetlerin yaygınlaştırılması daha sağlıklı nesillere ulaşmak adına atılan en güzel adım olacaktır (Ersanlı, 1990).

1.1.7 Sosyal Hizmet ve Aile

Her insan normal şartlar altında bir aile üyesine mensup olarak dünyaya gelir, yaşamının büyük bir kısmını da ailesinin yanında geçirir. Aile, yakın duygusal bağların kurulduğu ve etkileşimlerin yaşandığı bir birimdir. Geleneksel olarak aile; anne, baba ve çocuklardan oluşan bir sistemdir. Aile üyelerinin belirli rol ve görevleri üstlendikleri, genellikle aynı yerde ikamet ettikleri birincil bir sosyal kurumdur (Duyan, 2012). Aile üyelerinin karşılıklı etkileşim içinde bulunmaları, onları bağımlı bir sistem haline getirirken, herhangi bir üyenin karşılaştığı bir sorun, aile dinamiklerini hem etkiler hem de onlardan etkilenir (Yolcuoğlu, 2014). Bundan dolayı sosyal hizmetin en çok odaklandığı nokta ailedir (Duyan, 2012).

Aile üyeleri birbirleriyle duygusal etkileşim içerisinde olup biyolojik, psikolojik ve sosyal ilişkilerle bağlıdır. Ailedeki her üye diğer aile üyelerine, yaşadıkları ilişkiler yoluyla bağlıdır. İkili ve üçlü ilişkilerle, karşılıklı ve dönüşümlü olarak birbirlerini etkileyen karmaşık bir "ilişkiler ağı"nın oluşturduğu sosyal yapı, sosyal sistem olarak karşımıza çıkmaktadır (Özgüven, 2001, akt: Duyan, 2012). Mc Whirter (1993)'e göre aile doğal bir sistemdir ve birçok işlevi vardır. Çocuk büyütme, görev ve sorumlulukları yerine getirme, iş bölümü yapma, duyguları paylaşma gibi fonksiyonlar aile tarafından karşılanır. Aile üyeleri, birlikte yaşama sonucunda sistematik davranış kalıpları geliştirirler. Bu iletişim ve davranış kalıpları, aile sistemini dengede tutmaya çalışır. Frude(1991)'e göre, sistem sabit kalmayı başarırsa, sistemin yapısı ve bütünlüğü korunur. Aile üyelerinin bireysel özellikleri ile sistemin bütünlüğü arasında dengenin kurulması gerekir. Olası bir denge bozulmasında, ailede bazı problemler ortaya çıkabilir (Nazlı, 2016).

Collins, Jordan ve Coleman (2007) aileler hakkında bazı inanç ve kanıları şu şekilde saralamaktadır:

- 1) Aileler sağlıklı olmayı ister.
- 2) Aileler bir arada kalmayı ve farklılıkların üstesinden gelmeyi ister.
- 3) Ebeveynler doyum sağlayıcı ilişkiyi sürdürmek ve çocukları büyütme konusundaki sorunlarda anlayış ve destek gereksinimi duyar.
- 4) Ebeveynler bilgi beceri ve destek olanaklarına sahipse çocuklarına tepki vermenin olumlu ve etkili yollarını öğrenebilirler.
- 5) Ebeveynlerinin çocuklarının gereksinimlerine etkili ve olumlu tepki verebilmeleri için öncelikle onların temel gereksinimleri sağlanmalıdır
- 6) Her bir aile üyesinin sevgi, ilgi ve destek gereksinimi vardır.
- 7) Yaşı ve cinsiyeti ne olursa olsun her aile üyesinin bir diğerine saygı göstermeye hakkı vardır.
- 8) Bir çocuğun duygusal ve davranışsal güçlükleri aile ve içinde bulunulan toplumsal çevre bağlamında ele alınmalıdır.
- 9) Her insan aileye gereksinim duyar.

- 10) Ailenin karşılaştığı güçlüklerin bir çoğu bir gecede meydana gelmez, ancak yıllar içinde aşamalı olarak gelişir.
- 11) Aile/ebeveynlik ile ilgili düşüncelerde ve eylemlerde farklılıklar vardır.
- 12) Kusursuz-mükemmel aile/ebeveyn olma ve yeterince iyi olma arasında fark vardır.
- 13) Aileler çevresel sistemlerden adil ve eşit muamele görmeyi isterler (Duyan, 2012).

Sosyal açıdan sağlıklı olma hali, sosyal uyum, birey ve ailenin kendilerine yeterli olabilmesi, ihtiyaçlarının giderilmesi ve sorunlar karşısında çözümler üretilebilmesi anlamına gelir. Aile üyeleri, zaman zaman bazı zorluklarla karşılaşabilir. Bu durum karşısında bireyler, farkında olmadan savunma mekanizmalarını kullanarak kendilerini korurlar (Turan, 2012). Ama bazen bu mekanizmalar yeterli olmayabilir ve bireyler desteğe ihtiyaç duyabilir. Sosyal hizmet uzmanları, ailelere maddi ve manevi yönden destek sağlayarak, koruyucu hizmetler vererek, aile koruma hizmetleri ve ebeveyn becerileri geliştirmeye yönelik hizmetler sunarak, aile danışmanlığı yaparak ailelerin yaşam doyumlarını ve refah düzeylerini yükseltmeyi hedeflerler (Yolcuoğlu, 2014).

Ailelerle sosyal hizmet, öncelikli olarak risk gruplarını temel alarak aileleri korumaya yönelik yapılan çalışmaları kapsar. Ailelerle sosyal hizmetin temel amacı, maddi ve manevi yönden destek sağlayarak, gelişimsel ve duygusal yönden gereksinimlerini kendileri karşılayabilecek durumlara gelebilecek kadar ailelere destek olmaktır. Ailelerle sosyal hizmet, değişim ve müdahale için ailelerin güçlerini ortaya çıkararak, ailenin daha işlevsel hale gelebilmesi için ilave destek sağlar ve fonksiyonlarında somut değişiklikler meydana getirir (Duyan, 2012).

Colins, Jordan ve Coleman (2007)'a göre ailelerle sosyal hizmet belli ilkeler çerçevesinde gerçekleştirilir:

1. Ailelere yardım etmek için en iyi yer onların evidir.
2. Danışmanlık ailelerin sorunlarını kendi başlarına çözmeleri için onları güçlendirir.
3. Müdahale bireyselleştirilmelidir ve ailenin sosyal, psikolojik, kültürel, eğitimsel, ekonomik ve fiziksel özelliklerini temel almalıdır.
4. Aile parçaların toplamından daha fazla olan bir bütündür.

5. Öncelikle ailelerin acil gereksinimleri karşılanmalı daha sonra uzun dönemli amaçlara yönelmelidir.
6. Aileler değişme ve değişmemeyi dengelemeye çalışır.
7. Bir aile üyesinde meydana gelen değişme tüm aile üyelerini etkiler.
8. Aile üyelerinin davranışları en iyi döngüsel nedensellik ile açıklanabilir.
9. Aile daha büyük sosyal sistemlere aittir ve birçok alt sisteme karşılık gelir.
10. Aile oluşturulmuş kurallar çerçevesinde işlev görür (Duyan, 2012).

Özetle, ailelerle sosyal hizmetin amacı, ailelere rehberlik etmek, danışmanlık yapmak, koruyucu hizmetler sunmak, profesyonel yardım ve destekler sunmaktır.

Ailelerle sosyal hizmet müdahalesinde genel olarak kullanılan sekiz aşama vardır. Birinci aşama müracaatçılara uygun hizmet ilişkisi sağlamaktır. İkinci aşama durumu, sorunları, ihtiyaçları, kaynakları ve varlıkları belirlemek, üçüncü aşama bilgiyi toplamak ve ön değerlendirme yapmaktır. Dördüncü aşamada hizmet dağılımı gerçekleştirilir. Beşinci aşamada denetleme, danışma ve iletişim yeteneklerini kullanmak yer alırken altıncı aşamada müracaatçı sisteminin amaçlarını gerçekleştirmesi için düzenlenmiş deneysel müdahaleleri belirlemek, değerlendirmek ve uygulamaktır. Yedinci aşama teknolojik gelişmeleri ve deneysel bilgileri tatbik etmek, sekizinci aşama uygulamanın etkinliğini ve programın sonuçlarını değerlendirmektir. Yani özetle bilgi toplama, bilgiyi değerlendirme, sorunu tanımlama, müdahale planı hazırlama, müdahale için temas kurma, müdahale planını uygulama, sonuçları değerlendirme ve çalışmayı sonlandırma olarak da söylenebilir (Zastrow, 2010).

1.2. Sosyal Hizmet ve Aile Sosyolojisi Kuramları ve Yaklaşımları

1.2.1 Yapısalcı-İşlevselci Kuram

Günümüz şartlarında aile, bireylerin tek başına birlikteliğinden oluşmuş bir yapı gibi gözükmesinden çok, aslında “bireylerin bir bütün içinde kaynaşmasından oluşan ve temel amacı olan primer bir grup” olarak değerlendirilmektedir (Taneli, 1988:35, akt: Alacahan, 2010). Ailenin tanımlaması yapılırken, sadece yapısal durumundan bahsetmek yetersiz kalabilir. Şentürk’e göre toplumsal yapının merkezi unsurları üzerinde rol alan işlevlerine de yer vermek gerekmektedir (Alacahan, 2010). Aile yapısının incelenmesi

konusunda en yaygın olarak, Yapısalcı-İşlevselci yaklaşım kullanılmaktadır. Yapısalcı-İşlevselci yaklaşım, biyoloji biliminin kavramlarından yola çıkılarak oluşturulmuştur (Doğan, 1981:23, akt: Alacahan, 2010). Yapısalcı İşlevselci yaklaşıma göre toplum yapısı birbiriyle ilişkili olduğunu, her bir ögenin tek başına fonksiyonu olup ögeler ve fonksiyonlar birbirini etkilediğini, ayrıca her bir öğede meydana gelen değişiklik, diğer öğeleri de etkileyerek tüm sistemi aksaklığa uğratacağını varsaymaktadır (Alacahan, 2010).

Birey ile çevresi etkileşim halinde olup karmaşık bir ilişki içerisindedir. Bu dinamik ilişki ve etkileşimler, bireyin işlevselliği açısından önemli bir paya sahiptir. Birey işlevsel olmadığı takdirde, sistem için uygun olmayan bir duruma gelir ve sosyal işlevsellik sorunu ortaya çıkar. “Sosyal işlevsellik, bir kişinin temel gereksinimlerini karşılaması için gerekli görevleri ve aktiviteleri yerine getirebilmesi ve toplumun belirli alt kültürü tarafından yerine getirilmesi beklenen önemli sosyal rollerini gerçekleştirebilme yeteneği olarak ifade edilmektedir.” (Sheafor ve Horesji 2003 akt: “Sosyal Çalışmacı”, 2018). Sosyal hizmetin de asıl amacı, bireylerin sosyal işlevselliğe dair yaşadığı sorunlara müdahale etmektir. Bu bağlamda uzmanlar, soruna müdahale etmek için yapısal-işlevsel yaklaşımın “bireyi bir bütün olarak inceleme” noktasından faydalanabilir. Yani uzman, sosyal işlevsellik sorununu değerlendirirken bireyi, çevresinden ayrı bir şekilde düşünmemelidir. Çünkü birey karmaşık bir ilişki içerisindedir ve uzmanlar da kişinin ilişki halinde bulunduğu, birey, grup ya da ailelerle olan sorunların altında yatan etmenleri ortaya çıkarması gerekmektedir. Bu noktada sosyal sistemde kişiler birbirlerine bağlıdır ve her bir birey diğerini etkilemektedir. Bu sebeple yapısal-işlevsel model ile uzmanlar, birbirlerinden ayrı gibi gözüken birey, aile, grup ve kuruluşların toplumla ilişki kurmasına aracılık edebilir (“Sosyal Çalışmacı”, 2018).

Bu yaklaşım, aileyi toplum için belirli fonksiyonları yerine getiren, toplumsal bütünsel sistemin çok sayıdaki bileşenlerinden biri gibi düşünmektedir. Yapısalcı işlevselci yaklaşım aileyi, belli statüde rolleri ve görevleri olan, toplumsal sistemi ayakta tutan bireylerden meydana gelmiş gibi düşünmektedir. Bu yaklaşıma göre, ailenin yapısının incelenmesi, her üyenin rol ve beklentilerini, kişiliklerini, yaşanan durumları tanımlamalarını ve sistemin ayakta durma mekanizmalarını, yani ailesel yapıyı açık davranışa dönüştürmek için eldeki tüm arabulucu mekanizmaları sisteme ekler (Sayın, 1990).

Yapısalcı işlevselci yaklaşıma göre aile, toplumsal sistemin ve aile sisteminin korunmasında önemli rol oynamaktadır. Bu sistemlerin korunması ve devamlılığın sağlanabilmesi için bireyler yapının ya taleplerine karşılık vermelidir ya da yapının sınırı altında eyleme geçerek, sistemin devamlılığını sağlamalıdır (Parsons ve Bales, 1995, akt: Güçlü, 2012).

Bu yaklaşıma göre aile, evrensel bir kurumdur ve bu sebeple de bazı evrensel işlevleri yerine getirmesi gerekir. Eğer ailenin devamlılığı, toplumun devamlılığını sağlayacaksa; aile, bu evrensel fonksiyonları en iyi şekilde karşılamalıdır. Bu görüşe göre, yıllar sonra da bu fonksiyonlarının birkaçını ya da tümünü yerine getiren kurumların olası olduğunu söylemiştir (Aldous, 1978, akt: Sayın, 1990).

Parsons'ın fonksiyonalizmi, kendi görüşü içinde kadınların aile içinde "anlamli" rol oynadığını açıklar, onlar müşfik, itaat edici, doyurucu, sevgi gereksinimini karşılayıcı ve duyguludurlar. Diğer yandan erkekler ise aile içinde "araçsal" bir rol oynamalıdır, onlar liderdir, yaratıcı ve özgündür, aile ekonomisine gelir getirmektedir (Parsons ve Bale'den akt. Sherman ve Wood, 1982:106, akt: Güçlü, 2012).

Parsons'a göre, eğer erkek, kendisine uygun mesleki rolde yaşamını ve geçimini sağlayamıyorsa, başkalarının gözünde saygın ve değerli gözükemez. Bu durum, erkeğin kendisine saygısının yitirmesine neden olabilir. Kadın açısından bakıldığında bu durum daha farklıdır. Çünkü kadının başlıca statüsü; kocasına eş olmak, çocuğa ise anne olmaktır (Parsons'dan akt. Sherman ve Wood, 1982:106, akt: Güçlü, 2012). Parsons'a göre erkek ve kadın için bu roller zorunlu olmakla birlikte gerekli olup roller ve görevlerde gerçekleşecek herhangi bir değişimin aile sistemine zarar verebileceğini de söyler. Kadınlar da erkekler gibi kariyer elde edebileceğini ama bunun da aile içinde köklü değişikliklerle mümkün olacağını dile getirmiştir (Güçlü, 2012).

Bu yaklaşımın kadınlara bakış açısı ise birçok fonksiyonalist, çoğu kadının sadece aile fonksiyonlarıyla sınırlı kaldığını, ekonomi ve politikada kadınların rolü toplum açısından belli bir işleve sahip olmadığını düşünmektedir. Örneğin, bazı siyasetçiler, kadınları, eş ve anne olarak gördükleri, politik katılımlardan ise zorunlu olarak dışlandığını öne sürmektedir (Güçlü, 2012).

1.2.2 Aile Sistemleri Kuramı

Aile sistemleri kuramı, evlilik ve anne-baba arasındaki ilişkiyi inceleyen en temel kuramlar arasındadır. 1960 ve 1970'li yıllarda, aile içi sorunlarını anlamaya çalışmak ve özellikle klinik müdahalelere yol gösteren yeni modeller oluşturmak için aile terapistlerinin çalışma alanı yoluyla, psikolojide önemi yüksek olan bir kuramdır (Belsky, 1981, 1984; Cox ve Paley, 1997; Munichin, 1985, akt: Sayıl; Yağmurlu, 2012).

Aile sistemi, alt sistemlerden oluşur ve bu alt sistem, bireyler ve birbirleri arasındaki ilişkiden meydana gelmektedir. Alt sisteme bakıldığında bireylerde ve bireylerin birbirleri arasındaki ilişkilerde, kural ve güç ilişkisini içeren bir hiyerarşi söz konusudur. Ayrıca bu sistemde, nedensel ilişkiler doğrusal değil daireseldir. Aileler açık sistemlerdir ve çevrelerindeki olaylardan etkilenirler. Bu etkileşime uyum sağlamak için ve aynı zamanda aile üyelerinin gelişimi gibi içsel güçlere uyum sağlamak için sürekli değişirler (Grych, 2002, akt: Sayıl ve Yağmurlu, 2012).

Aile sistemi elemanları ve aile üyelerinin belirli pozisyonları vardır ve bu pozisyonlar, bütünlük sağlayıp, ailenin temel sistemini oluştururlar. Aile üyeleri, birbirleriyle etkileşim içerisinde olup herhangi bir değişimde dengeye ulaşmaya çalışırlar. Aynı zamanda aile dışından sürekli bir bilgi akışı olmaktadır ve bu bilgi akışı sistemi kuramına göre geri dönüşüm olarak kavramsallaştırılmıştır. Aileler, aynı zamanda sadece bilgi akışı ve iletişim kalıpları geliştirmezler, buna ek olarak aile hedeflerine yönelik şemalar da geliştirirler (Güçlü, 2012).

Aile üyeleri doğumdan ölüme kadar her an büyüyüp gelişmekte ve değişmektedir. Yani bu duruma bakılırsa ailenin etkileşimsel yapısı durağan değil, aktiftir. Örneğin, çocuğun doğumuyla birlikte ilk yıllarda, annenin çocuğuna karşı davranış şekilleriyle, 5-10 yıl sonraki davranış şekilleri arasında farklar vardır ve bu farklılıklar, aile içindeki ilişkileri de değiştirmektedir. Belsky tarafından öne sürülen bu modelde, doğrudan ve dolaylı etkilerden bahsedilmektedir. Doğrudan etkilerde, çocuğun davranışı, eşler arasındaki ilişkiyi etkilediği gibi bu durum, çocuğu da etkilemektedir. Yani sistemdeki her durum, karşılıklı etkilediği gibi birbirinden de etkilenmektedir. Dolaylı etkilenmeye örnek olarak da evlenen çiftler normalde karı koca rollerini gerçekleştirirken, bebeğin doğmasıyla beraber rollerinde değişiklikler meydana gelerek, anne baba rollerini de üstlenirler. Bebeğin gelmesiyle, anne ve bebeğin yapısal özellikleri haricinde, annenin

eşile olan ilişkisi ve etkileşimi, bebek ve annenin ilişkisini etkilemektedir (Sayıl ve Yağmurlu, 2012).

“Toplumsal sistemlerin toplumsal psikolojik temeli, üyelerin rol davranışları, bu davranışları öneren ve onaylayan normlar ayrıca bu normların dayandığı değerlerden oluşur.” (Güçlü, 2012). Roller, normlar ve değerler toplumsal sistemlerin bütünleşmesinde birbirleriyle ilişkili olarak üç temel oluştururlar. Bu yaklaşıma göre aile, karşılaştığı değişiklikler karşısında uyum sağlar. Buna göre aile, ortak normlara karşı etkileşim kalıpları oluşturur. Bu kalıplara göre aile, hem toplumun ihtiyaçlarına yanıt vermesinde hem de bireyin ve ailenin hedeflerine ulaşmasında aktif rol almaktadır. Aile açık sistem olmasından dolayı çevresiyle yani okul, öğretmen, akran grupları, işveren gibi dış faktörlerle etkileşim içerisindedir. Bu ilişkilerde bazı isteklere yanıt bulunamayınca çatışmalar ortaya çıkabilir. Bu durumda aile, çatışmayı önlemek için var olan kalıplar üzerinde tekrar düzenlemeler yaparak ortadaki çatışmayı kaldırır ve dengeye ulaşmaya çalışır (Güçlü, 2012).

1.2.3 Feminist Kuram

Feminizm, kadın hakları ile ilişkili olup, toplumsal cinsiyet bağlamında, baskın rol olan ataerkil ideolojinin, kadınlar üzerindeki egemenliği ortadan kaldırarak daha adil, dengeli, alternatif ve eşitlikçi kavramları dikkate alan bir olgudur. Sosyal hizmet mesleği, toplumun refah seviyesini yükseltmek için sistem içerisindeki baskı altında kalan gruplara çeşitli müdahaleler yapar. “Sosyal hizmet disiplini ve mesleği sosyal adaleti gerçekleştirmek, genelde her türlü eşitsizlikle mücadelede etkin rol almak ve “değişimi sağlamak” gibi özelliklere sahiptir.” (Buz, 2009). Sosyal hizmet mesleği, kadın bakış açısı ile bakarak yeni bir yaklaşımı ortaya çıkarmıştır. 1980’li yıllar sonrasında Rusya’da komünist rejimin yıkılması kapitalizmin yaygınlaşmasına neden olurken, Avrupa’da insan haklarına yapılan olumsuz gelişmeler ve muhafazakar ülkelerde yaşanan eşitsizliklerin artması, sosyal hizmet disiplinin daha da aktif rol almasına bunun yanında da feminist sosyal hizmetin gelişim göstermesine hız kazandırmıştır (“Sosyal Çalışmacı”, 2018).

“Feminist sosyal hizmet, çalışan kadınların kolektif eylemlerin karşılığını bulmuş halidir.” (Tunç, 2013). Amaçları, kadınların kişisel ihtiyaçlarını, problemlerini dile getirerek, toplumdaki statü ve pozisyonları ile ilişkilendirerek refah seviyesini

yükseltmektedir. Bu da kişisel ve özel sorunların, toplumu ilgilendiren konular olarak yeniden adlandırılmasıdır (Dominelli, 2002: 6, akt: Tunç, 2013). Dominelli (2002: 7)'ye göre feminist sosyal hizmet, sosyal hizmet uygulamasının bir çeşididir. Kadınların hayattaki deneyimlerine bakılarak, kadınların toplumdaki statü ve pozisyonları ile kişisel ya da özel ihtiyaçları ile bağlantı kurularak analiz edilmektedir. Kadınların özel ihtiyaçlarına ve karşılaştıkları problemlere bütüncül bakış açısı ile yaklaşmaktadır. Kadınların yaşadığı baskı ve çatışmalar, feminist sosyal hizmetin ayrılmaz bir parçasıdır. Bu sebeple, feminist sosyal hizmet, aile içi ilişkilere ve sosyal ilişkilere de odaklanması gerekmektedir (Tunç, 2013).

Feminist sosyal hizmetin üzerinde durduğu konular, toplumsal cinsiyet, ataerkillik kamusal-özel alanı ayrımı gibi temel kavramlar olup, feminist sosyal hizmet uygulamasının bileşenlerini oluşturmaktadır. Kadınların, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine uygun olarak, ev içi işlerle ilgilenme, anne ve eşlik görevini yerine getirme, erkeğe bağımlı olmagibi kalıp yargıların farkında olan ve bu kalıp yargılar ve kadının deneyimleri ile baskının kökenin kavrama ve güçlendirmesine odaklanan feminist sosyal hizmet, uygulamalar arasında önemli bir yere sahiptir (Buz, 2009).

“Kadınların bireysel olarak adlandırılan “özel” sorunlarının “toplumsal” bağlantılarını görmede ve kadınların bu türden bir bilinçlilik kazanmaları bakış açısına dayanan feminist sosyal hizmet uygulaması kadınların “aile içinde” geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine “uyum” yerine bu rollerin eşitlikçi bir şekilde dönüşümünü hedeflenmektedir. Müracaatçı gruplarıyla çalışırken feminist sosyal hizmet uzmanları feminist çalışma ilkelerini göz önünde tutarak, müracaatçının sorununun sosyopolitik bağlamını kavramasına, güç analizine odaklanırlar ve feminist sosyal hizmet bu çerçevede “uyumlandırma” yerine “güçlendirici ve daha fazla seçenek yaratıcı” bir çerçeve sunmaktadır.” (Buz, 2009).

Dominelli (2002b: 162) feminist sosyal hizmet uygulamasını biçimlendiren ilkelerden söz etmektedir. Bu ilkeler:

- a) Kadınların farklılıklarını tanımak;
- b) Kadınların güçlerini değerli kılmak;
- c) Farklı kadın grupları arasında farklılığın eşitsiz güç ilişkileri için bir temel olmasını önleme konusunda ayrıcalıkları ortadan kaldırmak;
- d) Yaşamlarının tüm boyutlarında kadınların kendi kararlarını verebilmede aktif olduğunu göz önünde tutmak;

- e) Birey olarak kadınların sosyal koşullar içindeki yerin belirleme ve birey ve kolektif birim arasındaki karşılıklı bağlantıyı onaylamak;
- f) Kadınlara, kendi ihtiyaç ve problemlerine buldukları çözümleri ifade edecekleri bir alan sağlamak;
- g) “Kişisel olan politiktir” ilkesini uygulamanın makro, mezo ve mikro düzeylerinde kabul etmek;
- h) Bireysel güçlük ve sıkıntıları genel konular olarak yeniden tanımlamak;
- i) Kadınların ihtiyaçlarını yaşamlarının her alanında diğerleriyle etkileşimlerde bulunan diğer tüm insanlar gibi ele almak;
- j) İnsan ilişkilerinin bağımsız doğasını teşhis etmek ve bunun birey ya da grup düzeyinde neye yol açtığı ve nasıl gerçekleştiğini kavramak;
- k) Kadınların bireysel problemlerinin sosyal nedenleri olduğunu teşhis etmek ve her müdahalede bu iki düzeyi ele almak;
- l) Bireysel problemlere yönelik ortak çözümler bulmaya çalışmaktır (Buz, 2009: 58)

Bu ilkeler, feminist sosyal hizmet kuram ve uygulamasının bütünleştirilmesi için bir çerçeve sunar.

Bu bağlamda değerlendirildiğinde feminist kuramın görüşleri, araştırmanın konusu olan üniversite öğrencisi anneleri kapsamakta; kadının sistem içerisinde daha dengeli ve adaletli koşullarda yaşam görmesi gerektiği düşünüldüğü için bu kuramsal çerçeveden ele alınması gereken bir konu olduğu düşünülmektedir.

1.2.4 Güçlendirme Yaklaşımı

Güçlendirme kavramı güç sözcüğünden meydana gelmiştir ve bir şeyi, bir olayı, bir durumu var olan konumdan daha güçlü hale getirmek anlamına gelen bu kavram, sosyal bilimlerde daha derin ve karmaşık bir haldedir. Güçlendirme yaklaşımı 1960’lı yıllarda sosyal hizmet, psikoloji ve eğitim gibi bilim ve mesleklerde görülmektedir (Zoe ve Baden, 1997, akt: Duyan 2012).

Saleebey (1997)’e göre güçlendirme; bireylerin, grupların, ailelerin ve toplumun, bireysel olarak kendi hayatlarında ve çevrelerinde fark edemedikleri kaynakları keşfetmeye ve onları kullanmaya teşvik eden bir olgudur. Güçlendirme sonucunda birey, yaşadığı sorunlar karşısında sorunun çözümüne yönelik kaynakları fark eder ve içindeki gücü ortaya çıkararak sorunları çözüme kavuşturur (Duyan, 2012).

Uzmanlar, müracaatçıların yaşamlarını daha sağlıklı hale getirmek için fark edilmeyen güçleri ortaya çıkarıp kullanarak bireye yardımcı olurlar (Boyle, Hull, Mather, Smith ve Farley 2006, akt: Duyan 2012). Yani güçlendirme yapılan kişinin olumlu özelliklerine vurgu yapma, artırma, geliştirme ve destekleme sağlanır. Böylelikle birey kendi kararlarını kendi vererek, yaşamı üzerinde güç sahibi olmaya başlar. Burada uzmanlar, karşılaştıkları sorunlar karşısında müracaatçıların, sahip oldukları becerileri kullanarak sorumluluk almalarını isterler. Dolayısıyla uzmanlar sorunların kendilerinin değil müracaatçıların sorun çözme becerisini kullanarak bireyin yaşam döngüsü içinde karşılaşıacağı sorunlar ile baş edebilir bir yetkinliğe ulaşmasını mümkün hale getirir (Duyan, 2012).

Güçlendirme yaklaşımının doğru bir şekilde uygulanabilmesi için uzmanların belli ölçütlere uyması gerekmektedir. Bu ölçütler şu şekildedir:

Ölçüt 1.Başkalarını güçlendirme ile ilgili başarıya ulaşmanın temeli, insanların değişebilecekleri ve insanlarla birlikte çalışıldığında onların arzu edilen toplumsal ve politik değişiklikleri gerçekleştirebilecekleri konusundaki sağlam inançtır.

Ölçüt 2.Uzmanlar, müracaatçıları yaşamlarının ve durumlarının tek gerçek uzmanı olarak görmelidir.

Ölçüt 3. Uzmanlar, müracaatçıların kendine olan güvenini ve saygısını inşa etmesine yardımcı olmalıdır.

Ölçüt 4. Uzmanlar, müracaatçıların kendi başına ya da bir grubun parçası olarak karar almasına olanak sağlamak ve teşvik etmek suretiyle, kişisel gücü yaşamasına ve aldığı kararları uygulamasına yardımcı olmalıdır.

Ölçüt 5. Uzmanlar, müracaatçıların yaşadıkları güçsüzlük duygusuna katkıda bulunan etmenleri anlamasına yardımcı olmalıdır.

Ölçüt 6. Uzmanlar, müracaatçıların insanları, örgütleri ve etkilemek istedikleri sistemleri anlamada onlara yardımcı olacak öğrenme fırsatları bulmaları için teşvik etmelidir.

Ölçüt 7. Uzmanlar, müracaatçıların durumlarını iyi bir duruma getirebilmeleri için kullanabilecekleri olası güç kaynaklarını belirlemelerinde onlara bireysel olarak ya da başkalarıyla birlikte yardımcı olmalıdır.

Ölçüt 8. Müracaatçılar çaresiz olmadıklarını ve bir miktar güçlerinin olduğunu anladıkları zaman, sosyal hizmet uzmanları, müracaatçıların istenen değişikliği gerçekleştirebilmeleri için sahip oldukları güçlerini planlı ve disiplinli bir şekilde kullanmaları konusunda yardımcı olmalıdır.

Ölçüt 9. Güçlendirme, tamamıyla bir strateji ve yol gösterici bir felsefe olarak, her türdeki mücadelelerde ve her türlü kurumda yapılacak çalışmalarda kullanılabilir (Duyan, 2012).

1.3. Sosyo-Kültürel Yapı

McGoldrick (1993)'e göre kültür, bir kesit insanın dil, örf, adet, değer ve tutumlarla kendinden sonraki nesillere aktardığı yaşam biçimidir. Kültür, bir insanın yaşam tarzını, davranışlarını, düşüncelerini, duygularını ve amaçlarını oluşturur (Sertelin, 2003).

Soroki, sosyo-kültürel yapıyı daha detaylandırmak için sosyal ve kültürel kavramlarını ayrı şekilde ele alır. Kültürel boyutun altında anlamlar, değerler ve kuralları nesneleştirilen araçlar varken; sosyal boyutun altında kültürdeki anlam, değer ve kuralları oluşturan ve bunları etkileşim halinde kullanan kişi ve gruplar vardır. Kültürel sistem ile sosyal sistem arasındaki fark ise sosyal sistemlerin kültürel sistemlere göre daha aktif rol alan bireylerden meydana gelmesidir. Yani sosyal sistemde, bireylerin doğa ile etkileşimi daha çok olmasına karşın kültürel sistemde, daha çok soyut ve tinsel kavramlar ağır basmaktadır (Kızılcılık, 1991, akt: Güzel, 2006).

Bireyler, sosyo-kültürel yapı içerisinde bir taraftan kültürel alana diğer taraftan sosyal alana bağlı olması nedeniyle, sosyo-kültürel yapı içerisinde belli başlı kurumlara ihtiyaç duyarlar. Bu nedenle toplumsal kurumlar, sosyo-kültürel yapıdan ayrı düşünülemez. Bu toplumsal kurumların en başında ise aile gelmektedir. Aile, bütün toplumlarda ortak olarak görülen ve toplumlar arası farklılıklar gösteren bir nitelik taşımaktadır. Aynı toplumlarda bile ortaya çıkan farklılıklar, ailenin sosyo-kültürel bağlamındaki değişikliklerini ortaya koymaktadır. Araştırmada yer edinen kadının eğitim hayatına katılma süreci, içinde bulunulan toplumun yapısı itibariyle ilişkili olarak gelişme göstermektedir. Ataerkil toplum yapısına sahip olan Türk toplumunda, erkeklerin egemen olduğu, kadınların ikinci plana atılarak güçsüzleştirildiği bir süreç devam ederken, kentleşme ve modernleşme süreciyle birlikte aile yapılarında meydana gelen

değişiklikler, kadının konumu üzerinde olumlu sonuçlar getirmiştir. Sosyo-kültürel seviyenin yükselmesi ile kadınlar, kendilerini gerçekleştirebilme adına çeşitli girişimlerde bulunmuşlardır. Bu girişimler, araştırmaya katılan kadınların aile yapısı ile yakından ilişkili olup, geleneksel Türk aile modelindeki gibi kadınların girişimlerini engelleyici etkenlerin olmaması ile de açıklanabilir.

Ülkemizin sosyal yaşam ve sosyal birlikteliğin yapısına bakıldığında, ataerkil bir yapı hâkim olduğunu söylemek mümkündür. Ataerkil sistemde, kadın ve çocukların geçimini sağlamakla görevli erkeğin, ailede otoriter bir konumda yer aldığını belirtmek mümkündür. Bu kavram zaman zaman aile, iktidar, ekonomi ve kültür değişkenleri ile anlamlandırılıp birbirleriyle ilişkili bir şekilde ataerkil yapı/sistem olarak tanımlanır (Türköne, 1995, akt: Güzel, 2006).

Ataerkil yapının varlığıyla beraber modernleşme sürecine girilmesi, tarım topluluklarının yerini sanayi toplumunun alması ve bu süreç içerisinde gereksinimlere bağlı olarak, eğitim fikrinin, toplumsal yapının ekonomik-kültürel değişim niteliklerine uygun olarak şekillendiği görülmüştür. Bir toplumda, değişim sürecinin gerçekleşmesinde ilk basamak eğitimidir. Eğitim aracılığıyla yapılması istenilen değişim sürecinin başarılı olması için toplumun yapısı, toplumun temel dinamikleri, kültürel unsurları, değerleri dikkate alınması gereklidir (Özkan, 2011).

Her toplum hangi dönemde olursa olsun kendine özgü davranış ve anlayışlarıyla insanı yetiştirip geliştirmeye çalışır. Bu aşamada toplumsal anlayışı benimsemiş kişiler, en temel kurum olan eğitimi kullanarak toplumsal yapıyı oluştururlar. Eğitime yön veren olgu ise o toplumun kültürüdür. Her toplum kendi benliğini koruyup varlığını sürdürmek ister. Bu varlığın korunmasında en etkili faktör eğitimidir. Günümüzde eğitimin en önemli fonksiyonları koruma, değiştirme ve geliştirme işlevidir. Eğitim bir yandan toplumun sahip olduğu çeşitli bilgileri muhafaza edip korurken, diğer taraftan ise bunları sistemli bir şekilde düzenleyip kullanıma hazır hale getirir. Yani bu gibi özellikleri gösteremeseydi toplumun kendini geliştirerek yaşatması mümkün olamazdı. Böylelikle eğitim olmadan toplumun da uzun zaman varlığını sürdürmesi mümkün olamazdı. Toplumun varlığı eğitime, eğitim de işleyişini topluma borçludur. Başka bir ifade ile eğitim hem toplumdan etkilenen hem de toplumu etkileyen bir sistemdir (Akyüz, 1991).

1.4. Sosyal Hizmet ve Kadın

Günümüzde toplum ve aile içinde rollerin dağılımında etkili olan toplumsal cinsiyetin etkisi azaltılarak daha eşitlikçi bir yapılanma adına çeşitli politikalar üzerine çalışılmaktadır. Fakat bu politikaların oluşturulmasından ziyade uygulanabilir hale gelmesi daha önemlidir. Bu kapsamda bakıldığında, sosyal politikalara verilen önem son zamanlarda artmıştır. Sosyal politikanın anlayış biçimine bakıldığında, öncelikle risk grupları içerisinde yer alan kadınlara yönelik sosyal politikalar oluşturulmalı ve geliştirilmelidir. Kadınların cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklanan, yaşadığı ayrımcılığın ve eşitsizliğin tanımlanmasında, sosyal hizmet alanı ve uygulamaları önemli bir yere sahiptir. Ve bu eşitsizliği ortadan kaldırma noktasında sosyal hizmet disiplini, makro düzeyde önemli adımlar atmaktadır. Bu bağlamda cinsiyet eşitliğine önem veren sosyal hizmet, kadınların görülme-yen emeğini görünür hale getirir ve ataerkillikten kaynaklanan eşitsizlikleri, feminist kuramdan beslenerek yok etmeye çalışır. Bunu ise sosyal hizmet, kadınların güçlerini fark etmeleri ve kullanmalarına yardımcı olmak adına güçlendirme yaklaşımını kullanır. Ayrıca sosyal hizmet uzmanları, diğer hizmet alanlarını örgütleyebilme noktasında önemli bir rolü vardır.

Kadının, toplumsal cinsiyetçi iş bölümünde görünmeyen emeğinin yerini, sosyal politikalar aracılığıyla çeşitli alanlarda üretim sağlayan “aktif kadın” almıştır. Kadının çalışma hayatına girişini kolaylaştırmak, ataerkil sistemin yüklediği baskıları ortadan kaldırmak, eğitim hayatına katılmak isteyen kadınların önünü açmak gibi çeşitli çalışmalar yürüten sosyal hizmet, bu konuda örgütlenmeyi amaçlayan birimdir. Bu sebepten de araştırmamızın konusu olan anneleri, sosyal hizmet bağlamında incelemek gerekir.

Ataerkil toplum sisteminde kadınların görülmesi, başarıları ve katkıları ender olarak kabul edilir. Sosyal hizmet kadınları bu konuda, mikro düzeyde benlik saygısını artırmalı ve makro düzeyde ise toplumsal cinsiyetçi bakış açısını değiştirmelidir. Bu sebepten de sosyal hizmet birey-aile, birey-okul, birey-toplum ilişkilerinden yola çıkarak sistemli bir şekilde kadının eğitim hayatına katılma hakkını ele alır. Kadının yaşadığı zorlukları önlemek ve eşitlikçi bakış açısını toplumda yaygınlaştırmaya dair çeşitli çalışmalar yürütmektedir. Bu amaçla kadının içindeki potansiyel gücün ortaya çıkmasında ve bireysel farkındalığı oluşturabilmesinde, sosyal hizmet gerekli kaynakları kullanır.

1.5. Eğitim ve Kadın

Kadınların toplumsal hayata katılmalarını sağlayan en önemli faktör, eğitimidir. Cumhuriyet Dönemi ile birlikte kadınların eğitimine önem verilmeye başlanmış fakat kadın ve erkeğin eğitime ulaşma konusundaki farklılıkları 1980’li yıllara kadar devam etmiştir. 1980’li yıllar sonrasında kadınların eğitimi konusunda gelişmeler yaşanmıştır. Zorunlu eğitimin sekiz yıla çıkarılması, kız çocuklarının da eğitime devam etmesini sağlayan en önemli faktör olmuştur. Bu konuda devlet teşvikinin yanı sıra düzenlenen kampanyalar, eğitime destek amaçlı verilen eğitim yardımlarının önemli işlevleri olmuştur. Bu eğitimlerin ve teşviklerin olmasına rağmen hala günümüzde okuma yazma bilmeyen kadınlar da vardır (Çaha, Aydın ve Çaha, 2014). Okuma yazma bilmeyen kadın sayısı özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yaygınlık göstermektedir. Şırnak’ta %27, Siirt’te %26, Muş’ta %25 oranındaki kadınlar hala okuryazar değildir (Demirdirek, 2014, akt: Çaha, Aydın ve Çaha, 2014). Bu bölgede yetişkin kadınların okuryazarlığı olmamasının nedenleri arasında ise Türkçe bilmemeleri vardır (Çaha, Aydın ve Çaha, 2014).

İlköğretimde kayıta ve okula devam eden kız-erkek farkı 1997 yılından bu yana %15 oranında azalmıştır ama kızların hepsinin eğitim aldığı yılların görülmesine daha uzun bir zaman vardır. Çünkü problemler devam etmekte ve kız-erkek okullaşma oranlarına bakıldığında hala %10 civarındadır (TÜSİAD, 2000:42, akt: Kağıtçıbaşı, 2010). Ergenlik çağındaki kızlar da işe girmeleri ya da evlenmeleri sonucunda ise okulu bırakmaktadırlar. Yani genç kızların büyük bir bölümü okulu bırakmakta ve bazı aileler de çeşitli nedenlerle kızlarını okullardan almaktadırlar. Hem okuma-yazma oranı hem de okullaşma oranlarındaki kız- erkek farklılıklarının bu düzeyde olması diğer Müslüman Ortadoğu ülkeleri ile Afrika ve Güney Asya ülkelerinde de görülmektedir. Dünyanın bu bölgelerinde de hüküm süren yaygın ataerkil aile yapıları, kadınların eğitime ciddi bir şekilde engel olmaktadır (Kağıtçıbaşı, 2010).

Ziya Gökalp'e göre kız çocuk ile erkek çocuk arasında bir ayırım yapmak doğru değildir. Kadının erkek ile eşit olduğunu savunan Gökalp, aile kurumunu devam ettirecek olan yine kız ve erkek evlatlar olduğunu belirtir (Gökalp, 1965; akt: Albayrak, 2017). Yukarıda da belirtildiği üzere, Gökalp’e göre milletlerin gelişmesi, yükselmesinde aile temel unsur olarak yer almaktadır. Ancak, ailenin temelinde kadın ve kadının eğitimi yer alır. Ayrıca şimdiye kadar kadınların eğitim hayatına katılmalarında karşılaştıkları

engeller sebebiyle aile ve onunla birlikte millet yükselememiştir. Bu sebepten kadının eğitim hayatına katılabilmesi önemli bir konudur (Albayrak, 2017).

Kadınların tarih boyunca eğitimden mahrum bırakılması ve bundan dolayı gücünü ortaya çıkaramaması, yüzyıllardır acı bir şekilde yaşanmıştır. Bu sebeple artık kadınlar da erkekler kadar eğitim haklarından yararlanması gerekmektedir. Milletler de bu durumun farkında olup eğitim için gerekli adımları atmaları gereklidir (Kayadibi, 2003).

Kadınların aile kurumu içerisinde etkin konumları ve üstlendikleri görevler sadece ev içinde kalmayarak, toplumdaki sosyal sistemin işleyişi üzerinde de etkilidir. Sosyal sistem, sosyal kurumlardan örölmüş bir ağ niteliğindedir. Sosyal kurumlar arasındaki anlamlı ilişki, sistemin düzenli bir şekilde işlenmesini sağlar. Sosyal kurumlarda meydana gelen herhangi bir dengesizlik, sosyal yapıyı da etkilemektedir. Bu sebeple kadının toplumdaki konumu ve görevleri derken öncelikle onun bir birey olarak kendi kişiliğini kazanması sonra da aile içinde gerekli yeri alabilmesi düşünülmektedir. Kadının toplumsal hayatta hak ettiği yeri bulabilmesi, kendini gerçekleştirebilmesi ve kendisinden beklenen sorumlulukları yerine getirebilmesi için öncelikle eğitimde cinsiyete dayalı fırsat eşitsizliğini ortadan kaldırmak gerekmektedir (Kayadibi, 2003). Toplumsal cinsiyet bakış açısına sahip bir eğitim sürecinin, hem geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinden arındırmak hem de istihdamın gelişmesi açısından nitelikli bireyler yetiştirmek amacıyla nitelikli okulların artırılması gerekmektedir (Tan, 2007).

Bir ülkenin kalkınması için eğitilmiş insan gücünün istihdamına ve bunun sonucunda üretime katkıda bulunmasına bağlıdır. Bundan dolayı kadınlar eğitilmeli ve eğitilmiş insan gücü olarak istihdam edilip üretime katkıda bulunması sağlanmalıdır (Kayadibi, 2003). Peki, ülkemizde kadınların eğitim durumları ne düzeydedir?

Türkiye’de 2015 yılında, 25 ve daha yukarı yaşta olan ve okuma yazma bilmeyen toplam nüfus oranı %5,4 iken bu oran erkeklerde %1,8, kadınlarda %9’dur (TÜİK, 2017).

Lise ve dengi okul mezunu olan 25 ve daha yukarı yaştakilerin toplam nüfus içindeki oranı %19,5 iken bu oran erkeklerde %23,5, kadınlarda %15,6’dır. Yükseköğretim veya fakülte mezunu olan toplam nüfus oranı %15,5 olup bu oran erkeklerde %17,9 kadınlarda ise %13,1’dir (TÜİK, 2017).

İstatistiksel sonuçlara göre okuma yazma bilmeyen kadın nüfus oranı erkeklerden beş kat fazladır Eğitim gören kadın ve erkeklerin oranına bakıldığında da hala erkeklerin

daha fazla okumada yer edindiği kadınların ise geri planda kaldığı görülmektedir. Bu durumun hala ciddi bir problem olduğu ve bu konu üzerine çalışmaların yürütülmesi gerektiği söylenebilir.

1.5.1 TÜİK' de Kadın Öğrencilere Yönelik Veriler

Tablo 1: Yıllara göre kadın öğrenci sayıları (TÜİK)

YILLAR	30 yaş	45 yaş	55 yaş	64yaş
2014-2015	3113	321	87	18
2015-2016	3920	380	95	19
2016-2017	4857	501	99	22
2017-2018	5536	397	97	26

TÜİK 2013-2014 verilerine göre örgün lisans eğitimi gören kadın sayıları, 30-34 yaş arasında 10396 kişi, 35-39 yaş arasında 4265 kişi, 40 yaş ve üstü 4486 kişidir (TÜİK 2014). TÜİK 2014-2015 verilerine göre örgün lisans eğitimi gören kadın sayıları, 30 yaşında 3113 kişi, 45 yaşında 321 kişi, 55 yaşında 87 kişi, 64 yaşında 18 kişidir (TÜİK 2015). TÜİK 2015-2016 verilerine göre örgün lisans eğitimi gören kadın sayıları, 30 yaşında 3920 kişi, 45 yaşında 380 kişi, 55 yaşında 95 kişi, 64 yaşında ise 19 kişidir (TÜİK 2016). TÜİK 2016-2017 verilerine göre örgün lisans eğitimi gören kadın sayıları, 30 yaşında 4857 kişi, 45 yaşında 501 kişi, 55 yaşında 99 kişi, 64 yaşında 22 kişidir (TÜİK 2017). Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2017-2018 yılı istatistiklerine göre toplam eğitimi gören öğrenci sayısı 7.560.371'dir. Örgün lisans eğitimi gören toplam öğrenci sayısı ise 1.835.192'dir. Örgün lisans eğitimi gören kadın sayısı ise 932.084'tür. Yaşlara göre dağılımlara bakıldığında ise 21 yaşındaki kadınlar 173.457 kişi, 30 yaşındaki kadınlar 5.536 kişi, 45 yaşındaki kadınlar 397 kişi, 55 yaşındaki kadınların sayısı 97, 64 yaşındaki kadınların sayısı ise 26'dır (TÜİK 2018). **(Tablo 1)**

1.6. Toplumsal Cinsiyet Rolü ve Kadın

Cinsiyet (sex) terimi, kadın veya erkek olmanın biyolojik kökenine karşılık gelen bir durumdur. Cinsiyet, bireyin biyolojik cinsiyetine bağlı olarak tanımlanan demografik bir olgudur. Toplumsal cinsiyet (gender) ise kadın ve erkek olmasına göre buldukları toplumun kültürüne göre yükledikleri anlam ve beklentileri ifade eder. Toplumsal cinsiyet, kişiyi kadınsı ya da erkeksi olarak karakterize eder. Yani toplumsal cinsiyet, kültürel bir yapıyı karşılarken cinsiyet, biyolojik bir yapıyı karşılar. Ama cinsiyet ile toplumsal cinsiyeti birbirinden ayırmak pek olası bir durum değildir. Çünkü kültürün, kadın ve erkekten beklediği şeyler kadınların ve erkeklerin fizyolojik yapısıyla yakından ilişkilidir (Dökmen, 2009).

Antony Giddens'e göre cinsiyet; kişinin kadın ya da erkek olarak gösterdiği genetik, fizyolojik ve biyolojik özelliklerdir. Bu bağlamda cinsiyet, kadın erkek arasındaki eşitsizliği değil biyolojik farklılıkları göstermektedir. Toplumsal cinsiyet ise farklı kültürlerde, tarihlerde, coğrafyalarda kadınlara ve erkeklere yüklenen görevler, roller ve sorumluluklardır. Başka bir ifadeyle toplumsal cinsiyet, cinsiyete bağlı olarak toplumun kadınlara ve erkeklere yüklediği roller ve görevleri, toplumun kadın ve erkeği nasıl gördüğü, algıladığı ve onlardan isteklerini içermektedir (Yapıcı, 2016). "Toplumsal cinsiyet kavramını sosyolojiye kazandıran Ann Oakley'e göre "cinsiyet" biyolojik kadın-erkek ayrımını anlatırken "toplumsal cinsiyet" erkeklik ile kadınlık arasında buna paralel ve toplumsal bakımdan eşitsiz bölünmeye gönderme yapmaktadır." "Fakat bu terimin kapsamı, ilk ortaya çıkışından beri, yalnızca bireysel kimliği değil sembolik düzeyde erkekliğin ve kadınlığın kültürel idealleri ve yapısal düzeyde ise kurumlar ve örgütlerdeki cinsel iş bölümünü içine alacak kadar genişlemiştir." (Marshall, 1999: 98).

Cinsiyet rolünü ortaya çıkaran en önemli etkenlerin başında, genlerden gelen yazılımlar gelir. Bu yazılımlara toplumun kültürel değerleri ile bireyin kendisine kattığı birikimlerin eklenmesi sonucunda cinsiyet rolü oluşur (Tarhan, 2005a). Toplumsal cinsiyet rolleri, bir sosyal kategoriyi önce tanımlayıp daha sonra üyelerinden yerine getirmesini beklediği görev ve sorumluluklardır. Kadının çocuk doğurup bakımını sağlama, yemek yapması ve evi temizlemesi gibi temelde annelik üzerinden belirlenen görevleri yerine getirmesi, toplumsal cinsiyetin kadına yüklediği görevlerdir. Erkekler ise çalışıp evin maddi ihtiyaçlarını karşılama, reis olarak evi idare etme ve karar mekanizması olması ataerkil yapının sürekli beslendiği toplumsal cinsiyet rolleri arasındadır (Yapıcı, 2016).

Ataerkil aile modeline göre, katı cinsel iş bölümü olarak kadınlar ve erkeklerin belirli kalıplarda yaptıkları işlerin, görevlerin ve kimliklerinin, cinsiyetçi bir güç dağılımı yansıttığı görülmektedir. Kadınlar ve erkekler için farklı işler ve görevler tanımlanmamış, kadınlar ev işlerini yapan, denetlenen, pasif, yönetilen konumda iken erkekler ise dışarıda kamusal alanda aktif, denetleyen, karar vermede rol alan özne olarak tanımlanmıştır. Kadınların ev dışında ücretli olarak çalışma oranları ile sadece ev içi rolleri yerine getirenlerin oranlarına göre oldukça düşük olması, kadının asıl işinin ev hanımlığı ve annelik olduğuna yönelik ataerkil ideolojisinin günümüzde halen varlığını sürdürdüğü görülmektedir (Sayılan, 2012).

Kadın ve erkeğin biyolojik boyutunu yansıtan cinsiyet, gelişim evreleri ile beraber kişinin içinde bulunduğu toplumun, toplumsal ve kültürel yapısına bağlı olarak sosyalleşir ve toplumsal kimliklerin kazanılması yolunda farklılaşma yaşar. Kadın ve erkek üzerindeki biyolojik ve toplumsal cinsiyete bağlı olarak ortaya çıkan bu farklılıklar ve eşitsizlikler, tartışmalarda önemli bir yer tutmaktadır.

Toplumsal cinsiyet kavramı, kadın ve erkeklerin biyolojik özelliklerini de içinde almasına rağmen, bu konularla ilişkili tartışmaların merkezinde genel olarak kadın vardır. Aslında toplumsal cinsiyet rolünde kilit nokta eşitsizlik kavramıdır. Eşitlikten kastedilen şey ise insan ve birey olmanın vermiş olduğu hak ve fırsatlara erişme noktasında, kadın ve erkekler arasında daha adaletli, dengeli ve demokratik bir yapının sağlanmasıdır. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet eşitliği, hak ve imkânların biyolojik cinsiyetle ilişkilendirilmemesi gerekir (Öztürk, 2016, akt: Kalyoncuo, 2017).

Kadının toplumsal rolünün, bugünkü noktaya gelmesinde biyolojik özelliklerinin önemli bir faktör olduğu söylenebilir. Yani kadının toplumsal konumunda, biyolojik cinsiyetin boyutu düşünüldüğünde kadının, nazik davranması, hassas olması, kadınsı davranışı, sıcakkanlı ve sevecen olması, romantik ilgilerinin baskın olması, kadının genetik yapısıyla yakından ilgilidir. Erkek ise doğası gereği doğuştan gelen güce sahip ve tarih boyunca kalıplaşan yargı cesur, saldırgan ve işi üstlenen kişi olduğu yönündedir (Tarhan, 2005a).

Kişinin cinsiyeti ile sonradan edindiği kimliği, toplumun kadın ve erkeğe uygun olarak gördüğü şekilde varlığını sürdürmektedir. Yani kişi, biyolojik cinsiyeti ile toplumun ona yüklediği kimliği, ortak değer ve inanışlar doğrultusunda harmanlayıp kadın ve erkeğe karşı algısını şekillendirmektedir. Fakat kişinin kendi cinsiyet algıları ile

toplumun cinsiyet algılamaları arasında çeşitli farklılıklar ortaya çıkabilmektedir. Yani toplum, kadını ve erkeği doğduğu andan itibaren önceden belirlenmiş olan kurallara bağlı kalarak büyümektedirler. Böylelikle kadın ve erkek, toplum tarafından uygun görülen ve görülmeyen davranış kalıplarını öğrenerek yaşantılarını sürdürürler. Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet konularında ise bu konu tartışmaların merkezinde yer almaktadır.

Celalettin Vatandaş, kadınların ve erkeklerin biyolojik boyutundaki farklılıkları, ev içi işler ve ev dışı işleri cinsiyete göre paylaştırmada temel etken olabileceğine dikkat çekmektedir. Bu durum özellikle günümüzde kadınların, ev içine bağlı kalmasına yol açacak biyolojik/tarihsel süreçlerin iyileştirilmesi sonucunda değişim göstermesi mümkün olabilecektir. Ama beklenen değişikliğin gerçekleşmemesinde en önemli etken, ev içi işlerindeki rol ayrımı sürekliliğinin sebeplerini başka yerlerde aramasından kaynaklandığı bulunmuştur. Araştırmalar sonucunda ise kadınların ev içi işlerini içselleştirdiklerini ve bunun sebebinin ise kendilerine aktarılan geleneksel kültürün olduğu söylenebilir. Bu aktarıma alışan kadın, eşiyile ev içi rollerini paylaşma konusunda direnç gösterebilir (Vatandaş, 2007).

Kadınların bu dirençlerine rağmen küreselleşme ve kentleşmenin etkisiyle kadın ve erkeğe yüklenen toplumsal roller büyük bir hızla değişim göstermektedir. Bu değişim, ev ve iş yaşamında meydana gelen rol değişimlerini ve uyumunu da kapsamaktadır. Türkiye’de genel olarak hâkim olan aile yapısı, çekirdek ailedir. Aile kurumu, kentteki farklılaşmış, uzmanlaşmış ve örgütlenmiş çevre yapısının içerisinde yer almakta ve bu sistemlerden etkilenip, değişim göstermektedir. Günümüzde kentleşme ve ekonomik gelişmenin sonucu, yoğun bir şekilde yaşanan sosyal değişim süreci, geleneksel rol ve görev dağılımlarını, kalıplaşmış kadınsı ve erkeksi tutumları değiştirmiş veya modernleştirmiştir. Kıray (1984), bugün kent ailesinde *“geleneksel rollerin sonsuz çeşitlendiğini, özellikle kadının rolünün değişmemiş görünse de eskisine oranla farklılaşmış olduğunu”* dile getirmiştir. Buna göre kent ve kırdaki yaşayan ailelerin görev ve dağılımları, birbirinden farklılık gösteriyorken şu anda daha da farklılık göstermektedir. Kırdaki geleneksel olarak çocuk bakımı ve ev işlerini kadın üstlenirken kentte özellikle çalışma hayatına katılan kadınların, eşler arası dengeli ve eşitlikçi rol ve görev dağılımlarına bakıldığında kadınların rollerinde yeniliklerin meydana gelmesi söz konusu olmuştur. Bu sebeple de aile içi ilişkiler daha adaletli, dengeli ve demokratikleşmiş bir hal alırken, kadın ve erkek arasında yeni rol dağılımlarının ortaya

çıkardığı rol farklılaşması da geleneksel rollerin artık değiştiğini göstermektedir (Günay ve Bener, 2011; Özyaydınlık, 2014).

Toplumsal cinsiyet, kadın ve erkek arasındaki eşitsizlikleri temelde konu alan ve var olan toplumsal yapı içerisindeki adaletsizliği ortadan kaldırmak ve yeniden yapılanma sağlamak için gündeme gelse bile, mevcut toplumsal yapı ve kurumların korunumunu sağlamak için yapılan değerlendirmelerin, bu olgu aracılığı ile görüşlerini dile getirmektedirler. Yani bu görüşe göre, kadın ve erkek doğdukları andan itibaren, toplum tarafından belirlenen statü ve rollere sahip olmadıklarını düşündükleri halde, bu statü ve rollerin yerine getirilmesinde ve sürdürmelerinde ise herhangi bir sakınca görmezler. Bu bağlamda, 1950'li yıllarda Talcott Parsons, muhafazakâr bir toplumsal cinsiyet sosyolojisinin temellerini atarak, çekirdek ailenin gerekliliğinden ve toplumsal cinsiyet rollerinin kişisel uyumundan bahsederek aileyi bir arada tutmaya yönelik çeşitli teknikler öne sürmüştür (Connell, 1998: 58, akt: Kaçar, 2007).

Yapısalcı-işlevselci görüşe göre aile birimi, toplumsal yapının güvencesi ve toplumsal dengenin en önemli ögesi olarak kabul edilmektedir. Bu amaçla, kentleşmiş ve sanayileşmiş toplumların incelenmesi sonucunda yapısalcı işlevselciler, düzenin sağlanabilmesi için cinsiyet rollerinde farklılaşmanın olması gerektiği görüşünü dile getirmişlerdir (Erdoğan, 2008, akt: Günay; Bener, 2011). Parsons ise bu düzenin sağlanmasında ilk olarak, ailede eşlerin karşılıklı olarak birbirlerini tamamlayan ve uzmanlaşmış rollerine değinerek doğrudan, erkeğin araçsal rolü, kadının da dışavurumsal rolü üstlenmesi gerektiği üzerinde durarak cinsiyet hiyerarşinin varlığından bahsetmiştir (Parsons, 1972, akt: Günay ve Bener, 2011).

Ailenin sosyo-ekonomik durumu, eşlerin eğitim durumu, anlaşarak evlenmiş olmaları, kadının çalışma hayatına girmesi, ekonomik özgürlüğü kazanmış olması ve ortak gelire katkı sağlaması gibi özellikler gösteren modernleşmiş aile yapılarına bakıldığında kadın ve erkek rollerinde daha adil ve eşit bir şekilde dağıldığı görülmektedir. Örneğin daha demokratik ve kentte yaşayan modern ailelerde rol ve görev paylaşımı, bir kararın alınması, eşlerin birbirini desteklemesi ve birbirlerine olan bağlanma düzeyleri gibi konularda, geleneksel yapıdaki kadınların aksine gözlenen dengesizliğin, artık gün geçtikçe eşler arasında daha dengeli ve eşitlikçi dağılımların olduğu gözlenmiştir. Aile üyelerinin sahip olduğu rol, görev ve sorumlulukları algılama biçimi; biyolojik cinsiyeti, kadın ve erkeğin eğitim düzeyi, evlilik süresi, aile türü, ikamet

edilen yeri, kültür, örf, adet, değer gibi fonksiyonlara göre farklılıklar gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır (Günay ve Bener, 2011).

Toplumun yapısına bağlı olarak şekillenen cinsiyet rollerinin değişiminde, toplumsal düzen sisteminin değişmesine bağlı olarak bu rollerin de değişeceği fikrini uyandırır. Fakat toplumun benimsediği cinsiyet rollerinin sürdürülmesi, kadına yüklenen keyfi kısıtlamaları ve baskıları meşru kılar. Ataerkil sisteminin vermiş olduğu ve modernleşme sürecinin kadınlar üzerindeki sonuçları arasında, modern ev kadınlığını ortaya çıkarmaktadır. Bu süreç kadınların iş gücünden dışlanmasına ekonomik açıdan erkeğe bağımlı hale gelmesine, erkek ise iş fırsatlarına bağlı olarak para kazanan, çocuklarının ve eşinin geçimini sağlayan kişi haline gelmesini sağlamıştır. Erkeğin işte çalışıp evi geçindirmesi ve bundan dolayı otorite sahibi olması erkeğe, üstün bir statü ve güç sağlar.

Ataerkilliğin en çok söz sahibi olduğu alan, şüphesiz cinsiyetler arası yapılan iş bölümüdür. “Ataerkillik, üretim tarzları ve biçimleri arasındaki karşılıklı ilişkilere verilen önemi ifade etmektedir.” (Kandiyoti 1997, akt: Yavuz, 2015). Ataerkil sisteminin işleyişinde, kadının baskılanması ve güçsüz yetiştirilmesi anlayışı hakimdir. Kadınlar ise bu durumu içselleştirip, erkeğin himayesine girmekte ve bu durumu meşrulaştırmaktadırlar. Kadının, baba ya da koca evinde belli başlı kurallara uymak durumundadır. Bu kurallar arasında, babaya ve kocaya itaat etmek, söylenen sözlerden dışarı çıkmamak ve ailenin namusunu korumak vardır. Kadın, baba evinde ya da koca evinde yaşadığı müddetçe, o kişinin sınırları içerisinde yaşamak zorundadır. Özel ya da kamusal alanda sosyalleşmeye çalışan kadın, namuslarına laf getirmemek için, başı önde yürümek, dikkat çekici şekilde giyinmemek, çok sesli gülmek, çok fazla dışarılarda dolaşmamak gibi çeşitli sorumlulukları üstlenirler. Bu gibi ortamlarda büyüyen ve zamanı geldiğinde ise bu tarz sorumlulukları alan kadınlar, ev içi alanda kendi özgürlüklerini oluştururken bir yandan da erkeklerden bakımlarını sağlamaları için çalışmalarını beklemektedirler. Bu şekilde ataerkil düzenin baskıcı yönleri olduğu gibi koruyucu özellikleri olduğu da görülmektedir. Yani ataerkil sistem her ne kadar kadınları eziyormuş gibi görünüyor olsa da bu sisteme uydukları için çeşitli güç ve özerliğe sahip olmaktadır. Kandiyoti (1997), bahsedilen bu duruma “ataerkil pazarlık” adını verir ve erkekler ve kadınlar arasında karşılıklı birtakım beklentiler içerisinde olduklarını ve bunun da yerine getirdiklerini söylemektedir. Kadınlar, ev eksenli işlerle uğraşmanın yanı sıra çocuk ve yaşlı bakımını üstlenirken bunların karşılığında ise erkekten evin geçimini

sağlamaları ve dış güçlere karşı da aileyi korumasını talep ederler. Bu karşılıklı bir anlaşma gibi görülürken, erkeğin evi geçindirme rolü ile kadından daha üstün bir statüye sahip olmasını, kadını ise eve bağımlı kılarak güçsüzleşmesine neden olan bir sistem olarak da eleştirilebilir (Yavuz, 2011).

2. GEREÇ VE YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, evren ve örneklem, veri toplama araçları, araştırmanın varsayımları, verilerin toplanması ve verilerin çözümlenmesi ile ilgili açıklamalar bulunmaktadır.

2.1. Araştırmanın Modeli

Üniversite öğrencisi annelerin, yaşadıkları sorunlarının belirlenmesini ve bunları etkileyen etmenlerin ortaya konulmasının hedeflendiği bu araştırma nitel araştırma yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. “Nitel araştırma; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir şekilde ortaya konulmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanmaktadır.” (A. Yıldırım, 1999: 10). Storey, “Nitel araştırmanın insanların olaylara dönük öznel bakış açılarını keşfetmeyi amaçladığı ve bu sebeple nicel araştırmadan daha üstün olduğunu dile getirmektedir.” (Storey, 2007, akt: Özdemir, 2012). Bundan dolayı nitel araştırma, insanın kendi sırlarını çözmek ve kendi çabasıyla biçimlendirdiği toplumsal sistemlerin derinliklerini keşfetmek üzere geliştirdiği, bilgi üretme yollarından birisi olarak tanımlamak mümkündür (Özdemir, 2012). Bu söylemler bağlamında, nitel araştırma bu çalışmanın amacına en uygun yöntem olarak belirlenmiştir. Bu araştırmada kullanılan nitel araştırma yöntemi ile üniversite öğrencisi annelerin eğitim hayatının içinde yer almaları ile karşılaştıkları sorunları, annelik ve eş bağlamında derinlemesine görüşmeler yaparak değerlendirmelerde bulunulmuştur.

2.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Çalışmanın evrenini 2017-2018 Üsküdar Üniversitesinde lisans ve yüksek lisans eğitimi alan evli kadın öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme amaçsal örnekleme stratejilerinden biri olan ölçüt örnekleme ile belirlenmiştir. Bu araştırmada, kadın katılımcıların evli ve çocuk sahibi olma şartı arandığı için amaçsal örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Amaçsal örnekleme yönteminde, önemli ve zengin bilgilerin var olduğu düşünülen durumların ayrıntılı çalışmasına belli ölçütleri sağlayan kişiler, olaylar, nesnelere ya da durumlar örnekleme dâhil edilirler (Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz, ve Demirel, 2011; Patton, 1987).

Örnekleme, 21 ve üzeri yaş diliminde olan Üsküdar Üniversitesi'nin farklı bölümlerinde (Sosyal Hizmet, Psikoloji, Çocuk Gelişimi, Sosyoloji bölümleri) eğitim gören örgün lisans (14 kişi) ve lisans eğitimini Üsküdar Üniversitesi'nde tamamlayıp ve yine aynı üniversitede yüksek lisansa (3 kişi) yeni başlamış 17 annedir. Görüşmeciyi tanımlayıcı bulgular aşağıdaki gibidir.

Görüşmeci 1, 30 yaşında, kadın, evli, 1 çocuk annesi, çocuk gelişimi lisans 3. sınıf öğrencisidir.

Görüşmeci 2, 48 yaşında, kadın, evli, iki çocuk annesi, çocuk gelişimi lisans 3. sınıf öğrencisidir.

Görüşmeci 3, 25 yaşında, kadın, evli, 1 çocuk annesi, çocuk gelişimi lisans 4. sınıf öğrencisidir.

Görüşmeci 4, 37 yaşında, kadın, evli, iki çocuk annesi, çocuk gelişimi lisans 4. sınıf öğrencisidir.

Görüşmeci 5, 37 yaşında, kadın, evli, iki çocuk annesi, çalışıyor, psikoloji lisans 1. sınıf öğrencisidir.

Görüşmeci 6, 30 yaşında, kadın, evli, bir çocuk annesi, psikoloji lisans 2. sınıf öğrencisidir.

Görüşmeci 7, 44 yaşında, kadın, evli, 1 çocuk annesi, psikoloji yüksek lisans 1. sınıf öğrencisidir.

Görüşmeci 8, 24 yaşında, kadın, evli, bir çocuk annesi, psikoloji lisans 4. sınıf öğrencisidir.

Görüşmeci 9, 40 yaşında, kadın, evli, bir çocuk annesi, psikoloji lisans 4. sınıf öğrencisidir.

Görüşmeci 10, 31 yaşında, kadın, evli, bir çocuk annesi, psikoloji (İngilizce) lisans 4. sınıf öğrencisidir.

Görüşmeci 11, 42 yaşında, kadın, evli, üç çocuk annesi, psikoloji yüksek lisans 1. sınıf öğrencisidir.

Görüşmeci 12, 34 yaşında, kadın, evli, iki çocuk annesi, psikoloji lisans 4. sınıf öğrencisidir.

Görüşmeci 13, 55 yaşında, kadın, evli, dört çocuk annesi, psikoloji (İngilizce) lisans 4. sınıf öğrencisidir.

Görüşmeci 14, 37 yaşında, kadın, evli, bir çocuk annesi, sosyal hizmet yüksek lisans 2. sınıf öğrencisidir.

Görüşmeci 15, 43 yaşında, kadın, evli, iki çocuk annesi, sosyoloji lisans 2. sınıf öğrencisidir.

Görüşmeci 16, 21 yaşında, kadın, evli, bir çocuk annesi, sosyoloji lisans 3. sınıf öğrencisidir.

Görüşmeci 17, 44 yaşında kadın, evli, üç çocuk annesi, sosyoloji lisans 2. sınıf öğrencisidir.

2.3. Veri Toplama Yöntemi ve Aracı

Araştırma verileri, araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formuna bağlı kalarak, üniversite öğrencisi annelerle yüz yüze yapılan görüşmeler sonucu toplanmıştır. Araştırma bulgularını elde etmek üzere bir adet veri toplama aracı kullanılmıştır. Bu da uzman görüşü alınarak ve araştırmacı tarafından gerekli literatürler taranarak araştırmanın amacına uygun bir şekilde geliştirilen, üniversite öğrencisi annelerin kendilerini ifade edebilmelerine imkân sağlayan yarı yapılandırılmış görüşme formudur. Derinlemesine görüşme, araştırılan konunun bütün boyutlarını ele alan, daha çok açık uçlu soruların sorulduğu ve detaylı cevapların verilmesine olanak sağlayan, yüz yüze, bire bir görüşülerek bilgi toplanmasına imkân veren veri toplama tekniğidir. Karşıdaki kişinin duygu, düşünce, bilgi, tecrübe, jest ve mimiklerine ise görüşme yoluyla ulaşılabilir (Tekin, 2006). Araştırma hakkında üniversite öğrencisi annelere bilgi verilmiş, gönüllü olarak araştırmaya katılanlarla görüşme için gün belirlenmiş ve görüşmeye kendi rızasıyla katıldığını beyan eden "Onam Formu" görüşmeye başlamadan önce okunarak imzalanmıştır. Araştırmanın yapılabilmesi için Üsküdar Üniversitesi Etik Komisyonundan onay alınmıştır.

Nitel araştırma tekniği temel alınarak, Üsküdar Üniversitesi'nde öğrenim gören 17 anne ile görüşme yapılmış, mülakat gerçekleştirilmiştir. Üniversitede eğitim gören öğrencilerden yardım alınarak bu kişilere ulaşılmaya çalışılmıştır. Toplam 24 kişi ile temas kurulmasına rağmen yoğun olmaları ve ses kaydı alınmasını istememeleri

sebebiyle 17 anne ile görüşme yapılmıştır. Görüşmeler, 15.04.2018-15.06.2018 tarihleri arasında yapılmış ve çalışmanın amacı ve içeriğiyle ilgili bilgiler verilip bilimsel amaçlar için kullanılacağı ve katılımcıların kimliklerinin açıklanmayacağı belirtilmiştir. Üniversite öğrencisi annelere, 22 soru sorulmuştur ve görüşme öncesi ses kaydı alınmasına dair izin alınmıştır. En kısa görüşme 23 dakika, en uzun görüşme 60 dakika sürmüştür. Verilerin analizi değerlendirilirken, toplanılan tüm bilgi ve değerlendirmeler bütüncül bir yaklaşım perspektifinde ele alınması amaçlanmıştır. Aynı zamanda eldeki veriler ile kuramsal bilgiler çerçevesinde bağlantılar kurulmaya çalışılmıştır.

2.4. Araştırmanın Varsayımları

Ülkelerin kalkınmışlık ya da geri kalmışlığının önemli göstergelerinden biri olarak kabul edilen kadının eğitimi konusunda, Türkiye'de son yıllarda önemli çalışmalar yapılmaktadır. Toplumun gelişmesinde ciddi katkıları olan kadınların, eğitimleri, sosyal ve kültürel faaliyetler ile iş hayatındaki yeri, gelişmiş toplumlarda oldukça ilerlemiş durumdadır. Türkiye de hızla gelişmekte olan bir ülke olması sebebiyle, kadının eğitim, iş ve sosyal hayatın içinde görünürlüğü gün geçtikçe belirginleşmektedir.

Bu çalışma oluşturulurken eğitim hayatına katılan üniversite öğrencisi annelere dair varsayımlar ortaya konulmuş ve belirtilen varsayımların geçerliliği irdelenmiştir. Konuyla ilgili olarak araştırmanın üzerinde çalıştığı temel varsayımlar;

1. Üniversite öğrencisi olan anneler, kadın ve anne olarak taşıdıkları çoklu ve iç içe geçmiş kimliğin ve hem aile hem eğitim kurumunda yer almanın ortaya çıkardığı farklı konumlanış biçimlerinin birlikteliğini deneyimlemektedirler.
2. Kadının toplumsal rolleri ile birlikte eğitim hayatına katılması kadının ev, aile ve sosyal ilişkilerinde ve toplumun ona yüklediği sorumlulukları arasında çeşitli çatışmalar ortaya çıkmaktadır.
3. Çocukların algısında annenin eğitim hayatına katılıyor oluşu, çocuğun da içinde bulunduğu yaşa göre değişiklik göstermekle birlikte duygu, düşünce ve davranışlarında çeşitli sorgulamalara sebep olmaktadır.

2.5. Araştırmanın Alanı ve Sınırlılıkları

Bu araştırma evrenin oldukça geniş bir alana yayılması, ulaşılabilirlik, zaman ve maliyet nedeniyle Üsküdar Üniversitede eğitim gören annelerle sınırlandırılmıştır. Bunun yanı sıra, konuya ilişkin teorik kaynakların sınırlı ve saha çalışmalarının az olması karşılaşılan zorluklardandır.

Araştırma sürecindeki karşılaşılan bir diğer problem tespit edilen her katılımcının görüşmeyi kabul edecek vakitlerinin sınırlı olmasıydı.

Araştırmanın nitel bir çalışma olması dar bir örneklem ile çalışılması hususunda sorun oluşturmamakla birlikte detaylar üzerinde durmayı kolaylaştırmıştır. Lakin, bu konunun farklı değişkenler ile birlikte daha geniş örneklem ile ele alınması araştırmayı kuvvetlendirecek ve akademi dünyasına önemli katkılar sunacaktır.

3. BULGULAR

Bu bölümde, katılımcıların demografik özellikleri, evlilik süreçleri ve çocukları, evde paylaşılan roller ve görevler, annenin birçok rolü üstlenmesinden kaynaklı yaşadığı rol çatışması, eğitim süreçlerine ve sosyal hayatlarına ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

3.1. Demografik Bilgiler

Tablo 2: Katılımcıların genel demografik bilgileri

Katılımcı adı	Yaşı	Eşinin yaşı	Eşinin mesleği	Çocuk Sayısı/yaşları
Görüşmeci 1	30	33	Kimyager	1 çocuk/7.5 yaş
Görüşmeci 2	48	53	Serbest	2 çocuk/28 ve 18 yaş
Görüşmeci 3	25	28	İşletmeci	1 çocuk/6 aylık
Görüşmeci 4	37	44	Esnaf	2 çocuk/13 ve 7 yaş
Görüşmeci 5	37	43	Sağlık memuru	2 çocuk/15 ve 9 yaşında
Görüşmeci 6	30	30	Yönetici	1 çocuk/ 2.5 yaş
Görüşmeci 7	44	44	Mimar	1 çocuk/18 yaş
Görüşmeci 8	24	33	Müdür	1 çocuk/ 7 aylık

Görüşmeci 9	40	40	Avukat	1 çocuk/ 12 yaş
Görüşmeci 10	31	37	Öğretim üyesi	1 çocuk/ 7 yaş
Görüşmeci 11	42	48	Tüccar	3 çocuk/ 22-19-7 yaş
Görüşmeci 12	34	36	Mühendis	2 çocuk/ 11 ve 7 yaş
Görüşmeci 13	55	61	Tüccar	4 çocuk/ 32-26-18-17 yaş
Görüşmeci 14	37	38	Öğretim üyesi	1 çocuk/ 2 yaş
Görüşmeci 15	43	53	Emekli	2 çocuk/ 25-15 yaş
Görüşmeci 16	21	23	İşletmeci	1 çocuk/4 aylık
Görüşmeci 17	44	50	Mühendis	3 çocuk/17-15-10 yaş

3.1.1 Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

3.1.1.1. Katılımcıların Eğitim Aldığı Bölümler

Tablo 3: Katılımcıların eğitim aldığı bölümler

Bölümler	Kişi sayısı
Psikoloji	9
Çocuk Gelişimi	4
Sosyoloji	3

Çalışmanın bu bölümünde katılımcıların eğitim aldıkları bölümlere yer verilmiştir. Bu bağlamda görüşmeyi kabul eden üniversite öğrencisi annelerden sayısal olarak çoğunluğu psikoloji öğrenimi gören öğrenciler oluşturmuştur. Psikoloji öğrencisi olan 9 anne çalışmada yer almıştır. Psikoloji öğrencisi annelerden sonra ise 4 çocuk gelişimi öğrencisi, 3 sosyoloji öğrencisi ve 1 sosyal hizmet öğrencisi gelmek üzere toplamda 17 üniversite öğrencisi anne ile görüşmeler yapılmıştır. **(Tablo 3)** Bu bağlamda bakıldığında annelerin öğrenim görme tercihleri genel olarak insan ve toplum bilimleri ile sağlık bilimleridir.

3.1.1.2.Yaş

Tablo 4: Katılımcıların yaş dağılımı

Yaş aralığı	Yüzde (%)
30 yaş altı	12
30-39 yaş	35
40 yaş ve üzeri	53

Katılımcıların yaş dağılımlarına bakıldığında, en yüksek 55 yaş, en düşük 21 yaş olduğu görülmektedir. Diğer katılımcıların ise genel olarak 35-45 yaş aralığında oldukları tespit edilmiştir. 30 yaş altındaki katılımcılar, %12 oran ile 2 kişidir. 30-39 yaş arasındaki katılımcılar, %35 oran ile 6 kişi, en yoğun yaş grubu ise 40 ve üzeri yaş grubu olup %53 oranı ile 9 kişidir. **(Tablo 4)**

Tabloya bakıldığında, üniversiteye giden annelerin yaşları, liseden sonra üniversiteye devam eden öğrencilerin yaşlarından büyük olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. 35 yaş üstü annelerin liseden sonra üniversite eğitimi almışlar ise ikinci üniversiteleri olduğuna ya da liseden mezun olduktan uzun bir ara sonrasında üniversiteye başladıklarına işaret etmektedir. Yapılan görüşmeler neticesinde katılımcılar 5'inin ikinci lisans eğitimlerini almakta olduğu, 12'si ise ilk lisans eğitimlerini aldığı görülmektedir. Katılımcıların yaşları ile normal şartlar altında liseden sonra üniversiteye giden öğrenciler

kıyaslandığında, yirmili yaşlarda olan üç anne olup, lise eğitimlerinin hemen sonrasında üniversiteye başlamışlardır. Geriye kalan dokuz katılımcı ise liseden sonra uzun bir aradan sonra ilk lisans eğitimlerini almaya başladıkları görülmektedir.

Tablo 5: Katılımcıların lisans sayıları

İlk lisans	İkinci lisans
12 kişi	5 kişi

Tablo 5’te 5 kişinin ikinci lisansta eğitim alma nedenleri arasında dört kişinin ilk eğitim gördükleri bölümlerinden tatmin olmamaları ve o bölümle alakalı mesleklerde bulunmak istemediklerini ve bu yüzden ikinci lisans eğitimi almaya karar verdiklerini; iki kişi ilim öğrenmek istedikleri için, bir kişi geçmişten kalan bir duygusu olduğu için, bir kişi psikolojiyi anlamlandırma çabası olduğu için eğitim hayatına katıldıklarını söylemişlerdir. Geriye kalan bir katılımcı ise sürekli eğitimler aldığını hatta çalışırken bile çeşitli eğitimlere gittiğini fakat şu anki eğitim gördüğü bölüme de ilgi duyduğunu ve bunu da “idealist” tutumla açıklayıp lisans eğitimi almaya karar verdiğini dile getirmiştir. Diğer 12 kişinin ilk lisans eğitimi görmesinde, 3 kişinin liseden hemen sonra üniversite eğitimine devam ettiği; ikisi eğitim görme nedenleri arasında idealistlikten ötürü olduğunu diğer kişi ise *“her kadının kolunda bir altın bilezik olmalıdır”* düşüncesi ile eğitim aldığını söylemiştir. Geriye kalan 9 kişinin lisans eğitimi alma nedenleri; üç kişi geçmişten kalan eksiklik hissini yaşadığı için, üç kişi insan odaklı iş yapma ve ilim öğrenmek için (bu üç kişiden iki kişi ise başörtü problemleri nedeniyle zamanında lisans eğitimlerine ara vermişlerdir), iki kişi meslek sahibi olup statü kazanmak istediği için, bir kişi ise idealist olduğu için eğitim aldıklarını söylemişlerdir.

3.1.1.3. Çocuk Sayıları

Katılımcıların çocuk sayıları incelendiğinde ortalama iki çocuk sahibi oldukları tespit edilmiştir.

3.1.1.4.Çocuklarının Yaşları

Tablo 6: Katılımcıların çocuklarının yaş dağılımı

Yaş aralığı	Kişi sayısı
0-5 yaş	5
6-15 yaş	12
16-35 yaş	11

Katılımcıların çocuklarının yaşlarına bakıldığında en küçüğü 4 aylık; en büyüğü ise 32 yaşında olduğu görülmektedir. 0-5 yaş arasındaki çocukların sayıları 5; 6-15 yaş arasındaki çocukların sayısı 12, 16-35 yaş arasındaki çocukların sayısı ise 11'dir. **(Tablo 6)** Tablo 1 incelendiğinde, bebek olan, ilkökul-ortaokul-lise öğrenimi gören ve üniversite eğitimi alan bireyler olduğu görülmektedir.

3.1.2 Katılımcı Eşlerin Sosyo-Demografik Özellikleri

Tablo 7: Katılımcı eşlerinin yaş dağılımı

Yaş aralığı	Yüzde (%)
30 yaş altı	12
30-39 yaş	35
40 yaş ve üzeri	53

Katılımcı eşlerinin yaşlarına bakıldığında en yüksek yaş 61, en düşük yaş 23 olduğu görülmektedir. 30 yaş altındaki eşler, %12 oran ile 2 kişi. 30-39 yaş arasındaki eşler oranı %35 (6 kişi). En yoğun yaş grubu ise 40 ve üzeri yaş grubu olup %53 oranı ile 9 kişidir. **(Tablo 7)**

3.1.2.2. Meslek

Tablo 8: Katılımcı eşlerinin meslek dağılımı

Meslek	Kişi sayısı
İşletmeci	5
Mühendis	3
Öğretim üyesi	2
Müdür	2
Sağlık memuru	1
Mimar	1
Avukat	1
Diğer	3

Katılımcı eşlerinin meslekleri ile ilgili bulgulara bakıldığında 17 katılımcı eşlerin her birinin profesyonel meslek sahibi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bunlardan beş kişinin işletmeci olduğu ve kategoriler içerisinde en büyük orana sahip meslek grubu olduğu görülmektedir. Ardından üç kişi ile mühendis, iki kişi ile öğretim üyesi ve müdür gelmektedir. Sağlık memuru, mimar ve avukat mesleğini icra eden kişi sayısı ise bir olup farklı meslek gruplarında çalışan kişi sayısı ise üçtür. **(Tablo 8)**

3.2. Evlilik Süreçleri

Tablo 9: Evlilik süreçleri

Katılımcı adı	Evlilik süresi	Evlenme yaşı	Evlenme şekli
Görüşmeci 1	8,5 yıl	21,5	Tanışarak
Görüşmeci 2	30 yıl	18	Tanışarak
Görüşmeci 3	2,5 yıl	22,5	Tanışarak

Görüşmeci 4	15 yıl	19	Görücü
Görüşmeci 5	16 yıl	21	Tanışarak
Görüşmeci 6	5 yıl	25	Tanışarak
Görüşmeci 7	21 yıl	23	Tanışarak
Görüşmeci 8	2,5 yıl	21,5	Tanışarak
Görüşmeci 9	16 yıl	25	Tanışarak
Görüşmeci 10	10 yıl	23	Tanışarak
Görüşmeci 11	24 yıl	18	Görücü
Görüşmeci 12	12 yıl	22	Tanışarak
Görüşmeci 13	34 yıl	21	Tanışarak
Görüşmeci 14	3 yıl	34	Tanışarak
Görüşmeci 15	27 yıl	15	Görücü
Görüşmeci 16	1,5 yıl	19	Tanışarak
Görüşmeci 17	23 yıl	20	Görücü

Araştırma kapsamındaki katılımcıların evlenme şekilleri incelendiğinde, 13 kişi eşi ile tanışarak, 4 kişi ise görücü usulü ile evlendikleri görülmektedir. Evlilik yaşlarına bakıldığında en küçük 15 yaşında evlenildiği, en yüksek ise 34 yaşında evlenildiği bulgularına ulaşılmıştır. Araştırmaya katılan üniversite öğrencisi annelerin ilk evlenme yaşları ortalama 21 yaş civarında olduğu tespit edilmiştir. **Tablo 9** incelendiğinde ise en

düşük evlilik süresi 1,5 yıl, en yüksek evlilik süresi 34 yıl olduğu görülmektedir. Ortalama evlilik süreleri ise 15 yıl bulunmuştur.

Katılımcılara evliliklerini planlama ve zaman açısından değerlendirmeleri istenildiğinde şu şekilde cevaplar alınmıştır.

“Çok uygun olduğunu düşünmüyorum. Biraz daha hazır olmayı bekleyebilirdik. Ama o zaman hazır olduğumuzu düşünüyorduk. O gençliğin verdiği bir şeymiş. Şimdi baktığım zaman görüyorum bunu ama o zaman öyle düşünmüyorsun. Eşimle birlikte yurt dışında eğitime katılmayı, gezmeyi, dolaşmayı isterdim. Flört dönemi daha uzun olabilirdi. Yani eğitimler alabilirdik birlikte.”
(Görüşmeci 7, 44 yaşında, Psikoloji bölümü yüksek lisans öğrencisi)

Katılımcıların genel olarak erken evlilik yaptıkları ve bunun sonucunda da ilk evlenme yaşlarını uygun bulmadıklarını düşünmektedirler. Araştırmaya katılan bir başka görüşmecinin “19 yaşında evlenmek, benim sülalem için geç kalınmış bir yaştı.” sözü, katılımcının mensup olduğu ailenin evliliğe bakış açısını da yansıtmaktadır. Fakat aynı katılımcı şu an evlense 30’undan önce evlenmeyeceğini, zira insanın doğru karar verebileceği bir yaş olarak ancak 30 yaşında mümkün olabileceğini düşünmektedir.

Küçük yaşta evlenen kadınlar, evliliklere dair birçok zorluk yaşamışlar ve evliliğin getirmiş olduğu roller ve görevlerde çeşitli sıkıntılar çekmişlerdir. Araştırmaya katılan başka üniversite öğrencisi anne, evliliğin gidişatından dolayı değil, evlendiği ve anne olduğu yaştan kaynaklanan bir pişmanlık yaşadığını belirtmiştir. Bunun yanında alınan sorumluluklarla beraber akademik hayata devam etme konusunda belli bir süre ara vermek durumunda kalmışlardır.

Okul ve hamilelik sürecini eş zamanda yaşayan katılımcıların, sorumluluklarını hakkıyla yerine getirememesi hususunda kendilerini etkilediklerini dile getirmişlerdir. Bundan dolayı hamilelik sürecini okulu devam ederken değil de daha sonra yaşamış olsalardı sorun yaratmayacağını düşünmektedirler.

Genel olarak verilen cevaplar, evlendikleri zamanın şartlarıyla uygun olduğunu düşündükleri ama şu an geçmişlerine baktıklarında planlı bir evlilik yapmadıkları ve yaş olarak erken evlilik yaptıklarını söylemişlerdir.

Diğer görüşmecilerinin yanı sıra evliliklerini planlama ve zamanlama açısından uygun olduğunu düşünen katılımcıların da olduğu görülmektedir; *“Hem zaman olarak hem yaş olarak ve olgun olarak iyi bir zamanda evlilik yaptığımı düşünüyorum.”* (Görüşmeci 6, 30 yaşında, Psikoloji bölümü lisans öğrencisi)

Araştırmaya katılan kadınlarla yapılan görüşmeler sonucunda beş katılımcı, evliliklerinin planlama ve zamanlama açısından uygun bir evlilik olarak gördüğünü, geriye kalan on iki katılımcının önemli bir kısmının birkaç yıl sonra evlenmenin onlar için daha uygun olacağını dile getirmişlerdir.

3.3. Çocuğun Doğumu

Kadınlar, var oluşlarından bu yana doğum yapmaları ile neslin devamını sağlamış ve bununla beraber üretkenlikleri ile de çalışma yaşamının içinde var olmalarıyla ekonomiye katkıda bulunmuşlardır. Bu sebeple kadının özelde aile içinde, genelde ise toplumda sahip olduğu yerin önemi tartışılmaksızın kabul edilmektedir (Atış, 2010:1 akt: Günay ve Bener, 2011).

Katılımcılara çocuğun doğumu anne ve babayı ne gibi bir düzeyde etkiledikleri sorulmuştur ve verilen cevaplar aşağıda sıralanmıştır.

“Hayatını ona adıyorsun resmen. Bayağı değişiklik oldu yani. Sonuçta evlenmeden önce geziyorsun, tozuyorsun. Evlenip biz de hemen çoluk çocuğa karıştığımız için öyle bir sorunlar oluyor yani. Zaman açısından her şeyini çocuğuna adıyorsun. Arkadaşlarıyla eskisi kadar gezemiyorsun ya da hep evli ya da çocuklu arkadaşlarıyla takılıyorsun. Yani her şeyini etkiliyor. Babayı aslında bu durum çok etkilemiyor. Onu da etkiliyor ama anne kadar etkilemiyor. Mesela anne bir süre çalışmıyor, çocuk doğduktan sonra çalışmayı bıraktım.” (Görüşmeci 1, 30 yaşında, Çocuk Gelişimi bölümü lisans öğrencisi)

Görüşmeci, anne olduktan sonra bilhassa zaman açısından hayatı çocuğuna adadığına vurgu yapmıştır ve babanın anneye nazaran daha az etkilendiğine dair deneyimini ve gözlemini aktarmıştır.

Araştırmaya katılan başka bir görüşmeci, okul zamanında hamilelik sürecini yaşaması ve doğumun sınav zamanına gelmesi katılımcı da fiziksel ve psikolojik yorgunluklara neden olmuştur. Bu süre zarfında eşinin işi bırakıp çocuğu ile ilgilenmesi katılımcıya destek sağlarken kendisinde bedenen yorgunluklara neden olmuştur. Bu da çocuğun ilk yıllarındaki süreçlerinde zorlandıkları okul ve çocuk arasında yıprandıklarını göstermektedir.

“...Yaşım ufak olmasından dolayı çok büyük bir baskı hissettim. Hatta çocuğu kabullenememe tarzı duygu durum değişiklikleri yaşadım...” (Görüşmeci 15, 43 yaşında, Sosyoloji lisans öğrencisi)

Anneler doğum sonrası dönemde bebeğe bakma, kendi ilgi alanlarında aktif olma, duygusal iniş çıkışlar ile baş etme ve genel olarak annelik rolüne adapte olma gibi çeşitli hususlar ile karşı karşıyadır (Arslan ve Uzun 2003, Doğaner ve Bekar 2006, Büyükkayacı ve Karataş 2011, Yıldız ve Küçükşahin 2011, Altuntuğ ve Ege 2013, Güleç ve ark 2013, akt: Bağcı, 2014). Bu veriler doğrultusunda, katılımcının yaşının küçük olması ve erken yaşta alması gereken sorumluluklar sonucunda baskı hissetmesi ve bunun sonunda çocuğu kabullenememe gibi bir duruma da ortaya çıkarmaktadır.

Araştırmaya katılan başka bir katılımcı, bu soruda önemli bir noktaya değinerek *“anne, bazen babayla çocuk arasındaki ilişkinin önüne geçebiliyor.”* şeklinde görüş beyan etmektedir. Katılımcıya göre, çocuklar her ne kadar annelerle daha çok vakit geçirseler de babayla da vakit geçirebilmeli ve çocuk-baba arasındaki bağ kuvvetlendirilmelidir. Katılımcının bir diğer değindiği nokta ise her zaman çocuğun da dahil olduğu planlar yapıldığı ama şu an düşündüğünde bunun yanlış olduğu anne ve babanın yalnız da planlar yapmaları gerektiğini de dile getirmiştir.

Çocuğun dünyaya gelmesi ile adaptasyon sürecindeki zorluklara ilişkin önemli bir husus ise çocuklu olmanın getireceği yeni koşulların uyandırdığı kaygı ve korku duygularının olabileceği görülmüştür. Katılımcının çocuğu doğduktan sonra eşinin *“Ben yeterince çalışabilecek miyim?”* sözü ile korkma duygusunu hissettirdiği anlaşılmaktadır. Tecrübesiz olunması ve yakın akrabalarının yanında olmaması, ilk etapta ebeveynleri korkutsa da zamanla tecrübe kazanarak bu duygudan sıyrılmışlardır.

Katılımcılara, çocuk doğurmanın kadınlar için anlamı nedir diye sorulmuştur ve alınan cevapların analizi aşağıda verilmiştir.

Araştırmaya katılan bir katılımcı, çocuk doğduktan sonra asıl hayatlarının başladığını, evliliğin bile hayatındaki değişim için oldukça az bir yeri olduğunu dile getirmektedir. Çocuk doğduktan sonra toplumumuzun kadınlara yüklediği görevlerden biri olan çocuk yetiştirmenin verdiği sorumluluğun zorluğundan bahsetmiştir.

Araştırmaya katılan başka bir görüşmeci, hamile olduğunu ilk öğrendiği anda hissettiği korkuyu dile getirmiştir. Bunun yanı sıra, anne olduktan sonra anneliğin çok önemli olduğunu ve herkesin bu duyguyu tatması gerektiğini söylemiştir. Hamileliğinin ilk süreçlerini çok anlayamasa da doğum yaptıktan sonra çok farklı duygular yaşadığını ve her zaman önceliğinin çocuk olduğunu söylemektedir.

Başka bir katılımcı ise annelerin kendisi için, o zevki o mutluluğu yaşamak için çocuk doğurduklarını dile getirmiştir. Çocuklarının hayatına girmesiyle motivasyonu artmış ve hayatına çok fazla renk kattıklarını düşünmektedir.

Başka bir katılımcı ise anneliğin mükemmel bir duygu olduğunu, çocuğun doğumuyla sanki kendi kişiliği sıfırdan başlar gibi yeniden verildiğini hissetmektedir. Kendisinde eksik gördüğü şeyleri, çocukta görmemek ve bunun için elinden geleni yaptığını söylemiştir.

Görüşme soruları içerisinde önemli bir konuya değinmek için çocuğun doğumundan sonra kadınlar ideallerinden vazgeçip vazgeçmedikleri sorulmuş ve katılımcılardan ise şu cevaplar alınmıştır.

Görüşmeye katılan annelerin hepsi genel olarak çocuktan sonra ideallerden vazgeçmenin olduğunu fakat kendilerinin vazgeçmediklerini dile getirmişlerdir. Araştırmaya katılan kişi, belirli bir hedef doğrultusunda ilerlemek istemiş ve bunun sonucuna ulaştığında kendisini tatmin eden bir seviyede olacağını inanmıştır. Çevresinde kendi gibi insanların olduğunu fakat "*Onlar için hayat, ev hanımlığı ve çocuk*" olduğunu dile getirmiştir. Bu doğrultuda bakıldığında bu kadınların hayatları sadece ev hanımlığı, çocuk ve eş olduğu aynı zamanda da çocukları doğduktan sonra da eğitimin onlara bir şey katmayacağını da düşünmektedirler.

Başka bir katılımcı da genel olarak doğumdan sonra annelerin ideallerinden vazgeçtiğini söylemektedir. Kadınları uyuyan dev misali olarak betimlemiş ve kadınların gücünden bahsetmiştir. Kadınların eğitimdeki yeri ile hem kendisine hem ailesine hem

de topluma sağlayacağı faydayı dile getirmiştir. Annenin eğitilmiş olması, çocuğun üzerindeki etkiden bahsederek "Eğitilmemiş bir annenin çocuğundan hiçbir şey bekleme yani." diyerek annenin eğitimsiz olması üzerindeki çarpıcı bir sonucu paylaşmıştır.

"Tabi ki vazgeçiyor. O duygu atmosferinde zaten kendi idealleri çok düşünen bir annenin de normal olmadığını düşünüyorum. Orada bir çocuk dünyaya getirmişsin ve sorumluluğu var. Onu dünyaya getirdiyse, sorumluluklarını almak zorundasın. ... Kendi idealleri bence çok bencilce bir yaklaşım olduğunu düşünüyorum." (Görüşmeci 9, 40 yaşında, Psikoloji lisans öğrencisi)

Araştırmaya kapsamında yer alan bu katılımcıya göre, yeni doğmuş bebeğin sorumluluklarını bırakıp mecbur kalmadığı sürece kariyere odaklanan kadınların bencilce yaklaşıtlarını düşünmektedir. Onlara göre kadın, çocuklarını belli bir yaşa getirdikten sonra ideallerine ulaşmak için çaba harcamalıdır. Fakat bunun toplumumuzda pek mümkün olmadığını ideallerinden vazgeçenler olduğunu dile getirmektedirler.

Araştırmaya katılan bir görüşmeci diğer katılımcılar gibi genel olarak ideallerden vazgeçme olduğunu ama kendisinin vazgeçmediğini, fedakâr anneliğin altına sığınan kadınların vazgeçtiğini düşünmektedir. Çocuğun ideallere ulaşmada engel olarak görülmemesi gerektiği, ideale ulaşmak için belli bir sürede ulaşacağına şeye biraz daha fazla zaman ayrılarak da ulaşabileceğini ama sonuç olarak yine de ideallere ulaşabileceğinden bahsetmektedir. "Çocuk doğurdun sen artık çalışmadan da olur çocuğa bakman gerekir. Bu durum kadınların işine geliyor bence. Hem diyorlar ayrımcılık yapmayın hem de pozitif ayrımcılığın işlerine gelen yerlerini kullanıyorlar." Görüşmeci bu sözlerle de ayrımcılığın olmamasını isteyen kadınların, pozitif ayrımcılıkta kendi çıkarlarına göre hareket ettiklerini ve bunun altına sığındıklarından bahsetmektedir.

Katılımcılara çocuklarının bakımının kime ait olduğu ve yardım aldıkları birilerinin olup olmadığı; çocukların bakımını üstlenen anne, bakımına ve ev işlerine yeterince vakit ayırıp ayıramadığı; baba, çocukların bakımına ve ev işlerine yardımcı olup olmadıkları sorulmuş ve araştırmaya katılan annelerden ise şu cevapları alınmıştır.

"Çocuğumun bakımı, yüzde doksan bana ait. Ben okuldayken babaanne ilgileniyor. Şu ana kadar bakıcı arayışına girmedim ama babaanne hasta bu aralar. Bundan dolayı seneye bir bakıcı düşünüyoruz ama gene babaanneyle beraber düşünüyoruz.... Ev işlerine çok az vakit ayırabiliyorum.... Eşim ev

işlerindeki yardımı hiç yok hatta bebek bakımında ben çok önem verdiğim için biraz gayret ediyor ama onda da çok az diyebilirim. ...” (Görüşmeci 6, 30 yaşında, Psikoloji lisans öğrencisi)

Araştırma kapsamındaki beş katılımcı okuldayken, çocuğun bakımı için babaanne veya anneanneden destek aldıkları görülmektedir. Ev işleri konusunda okulun olmasıyla beraber çok vakit ayıramadıklarını eşlerinin de çok yoğun çalışmalarından dolayı çocuk bakımına ve ev işlerine çok fazla vakit ayıramadığını dile getirmişlerdir.

Erkeklerin ev içi işlere katılımı az da olsa artsa bile, iş saatlerinin yoğunluğu sebebi ile çocuğun bakımı yine büyük bir oranda annenin görevi olmaya devam etmektedir (Özek, 2011).

Katılımcılar ev işlerini kendisi halletmeye çalışıyor fakat büyük temizliklerde yardımcı almaktadır. Başka bir katılımcı "*Herkesin yaşama ve sürece dahil olması için dördümüz evimizi iki saat boyunca temizliyoruz.*" diyerek aile bireylerini de bu duruma dahil ettiğini, birlikte evi temizlediklerinden bahsetmiştir. Eşi genellikle katılımcının isteğini yerine getirerek ev işlerinde destek olmakta özellikle yemek yapma konusunda aktif rol almaktadır ve bunun yanında çocuklarıyla da kaliteli vakit geçirmektedir.

Okul çağındaki çocuklara sahip katılımcıların çocuklarının bakımlarını üstlenmedikleri gözlenmektedir. Araştırmaya katılan başka bir katılımcının evde yatılı kalan bir yardımcısı olduğunu ve annenin fiziksel olarak evde yaptığı bütün uğraşları onun yaptığını dile getirmektedir. Kendisi sadece annelik ve eşlik görevini yerine getirmektedir. "*Fiziksel olarak iş yapmayarak bunun yerine kendimi bilime adadım.*" diyerek eğitimin hayatındaki yerini dile getirmiştir.

Katılımcıların ufak bir bebeği olması halinde bakıcı yerine annelerinden destek aldıkları durum daha yaygındır. Genel olarak katılımcıların küçük yaştaki çocukların bakımlarında anneanne ya da babaanne aktif rol almaktadır. Bakıcı arayışına girmemekle beraber bir katılımcı "*İnsan yeri geliyor kendi çocuğuna bile sesi yükselebiliyorsa, tahammül sınırlarını aşabiliyorsa başkasının çocuğuna ne kadar tahammül edebilir.*" diyerek bakıcıya çocuk emanet etmenin ne kadar zor olduğunu dile getirmiştir. Ev işlerinde ise normal ev hanımlarının harcadıkları vakit kadar süre ayıramadıklarını, bundan dolayı ev işlerini mümkün oldukça asgari düzeyde halletmeye çalıştıklarını söylemişlerdir. Özellikle büyük temizliklerde yardımcı almaktadırlar ve onun haricinde

günlük ev işlerini okulun durumuna göre ayarlamaya çalışmaktadırlar. Genel olarak eşlerin iş yoğunluğu olması münasebetiyle annelere çok fazla yardımcı olamasalar da ufak tefek ev işlerine yardımcı olmaya çalışmaktadırlar. Çocukların bakımı ya da ilgilenme durumunda baba da elinden geldiğince ilgilenmekte, hatta bebeği olan babalar ise çocuğun bakımında daha çok rol alarak anneye destek olmaktadır.

3.4. Roller ve Görevler

Kadın, birey olmanın yanında anne, eş, ev kadını, öğrenci ya da çalışan olmak gibi ciddi sorumluluk getiren görevleri üstlenmektedir (Kaylı, 2016). Diğer taraftan da bu gibi rol ve görevler, toplumun kadınlara yüklediği toplumsal cinsiyet rollerin varlığında da bahsetmek mümkündür (Timur, Ege vd., 2006:51 akt: Günay ve Bener, 2011).

Araştırma kapsamındaki katılımcılara ev işlerinde roller ve görevlerin nasıl dağıldığı kimlerin ne gibi sorumluluklar aldığı sorulmuştur ve verilen cevaplar ise şu şekildedir.

"Yeme-içme market alışverişlerini genellikle ben yapıyorum. Eşim de genellikle fatura işlerine bakıyor. O tarz bir iş bölümünüz var farklı bir iş bölümümüz yok." (Görüşmeci 3, 30 yaşında Çocuk Gelişimi lisans öğrencisi)

"Geleneksel erkek modeli olarak eşim kazancı sağlıyor, bende evdeki konuları hallediyorum." (Görüşmeci 2, 48 yaşında, Çocuk Gelişimi lisans öğrencisi)

Kadının ev işlerini halletmesi, erkeğin de kazancı sağlaması, geleneksel aile modelinin izlerini taşıdığı görülmektedir.

"Genel olarak anne annelik görevini baba babalık görevini yapıyor diyebiliriz. Babamız çoğunlukla yurt dışına gidiyor. Çok fazla çocuğumuzu görmüyor akşamları bir iki saat görüyor. Hafta sonları oyun saatleri var. Bundan dolayı babadan ben birazcık rol alıyorum. Yani babanın alanına bir tık daha giriyorum diyebilirim." (Görüşmeci 6, 30 yaşında, Psikoloji lisans öğrencisi)

Araştırmaya katılan görüşmecinin birçok görev ve sorumlulukları üstlenmesine rağmen eşinin çok yoğun olmasından dolayı eşinin alanından da belli başlı sorumlulukları üstlendiğini dile getirmektedir.

“Belli rollerimiz yok. Eşim, sadece pazar günleri birkaç saat çocuklarımızla ilgileniyor ya da marketten alınacak bir şey varsa onu alıyor. Çoğu görevi ben üstleniyorum. Görev ortada kalmışsa ne yapacaksın mecbur üstleneceksin. Okula gittiğimi hiçbir zaman hissettirmedim o düzen bozulmadı. Çünkü olmaması lazım; insanlar tarafından bu lüks gibi görülüyor. Çocuğum hiperaktivitesi olan bir çocuk olduğunu söyledim ve sınıfını hep birincilikle bitiriyor. Bunda benim mücadelelerim var. Eğer ben evde oturan bir kadın olsaydım bu kadar mücadelecı bir kadın olamazdım.” (Görüşmeci 4, 37 yaşında, Çocuk Gelişimi lisans öğrencisi)

Araştırma kapsamındaki katılımcının eğitim görmesinden dolayı, evin düzeninin bozulmaması için ortada kalan görevleri de üstlenmiştir. Bu durum, annelerin eğitim görmek için verdikleri mücadeleyi göstermektedir.

“Evet, günlük kararlar alıyoruz. Çünkü hem çalıştığım için hem de okul olduğu için ileri ki planlarımızı ön göremiyoruz. Ama çocuklar kimdeyse araba ondadır kuralımız var. Mesela toplantı olduğunda kim boşsa o gidiyor. O an kim müsaitse ve neyi yapabiliyorsa onu yapıyor. Standart belli görevlerimiz yok.” (Görüşmeci 5, 37 yaşında, Psikoloji lisans öğrencisi)

Ailedeki iş bölümü biyolojik duruma yüklense de bu durum daha ziyade kültürel ve ekonomik aktarımların sonucudur. Kadının iş hayatında yer almasıyla birlikte annelik, ev dışındaki iş ile birlikte yürütülmeye başlanmıştır (Harris ve Morgan, 1991, akt: Kuzucu, 2011). Yeni babalar eskiye oranla ev işlerine (Hoffman, 1974akt: Kuzucu, 2011) ve çocuk bakımına daha çok zaman harcamaktadır (Ricks, 1985, akt: Kuzucu, 2011).

Öğrenmenin kolaylaştığı ve kentleşmeyle birlikte para kazanmanın güçleştiği bu zamanda annenin evde oturup çocuk baktığı, babanın ekonomik geçim sağlayıcı olduğu geleneksel aile yapısına bağlı kalmak artık pek olası değildir. Araştırma sonuçlarına göre katılımcılarının, okul-ev işlerinin yoğunluğuna göre anne ve babalar birbirlerinin rollerini üstlenebilmektedir. Görüşmecilerin bazıları belli rol kalıplarının olmadığı, o an ihtiyaca göre kim müsaitse o kişi sorumluluğu üstlenip yerine getirdiğini belirtmişlerdir. Ev içi işlerde anneye birlikte babanın da rol aldığı, gerektiğinde mutfakta yemek yapıp bulaşıkları yıkadığı, evi topladığı zamanlarda olduğu görüşmeciler tarafından belirtilmiştir.

3.5. Annenin Eğitim Görmesi ve Bunun Çocuğa Etkisi

Özellikle çalışan anne ve çocuk arasındaki sık karşılaşılan sorunlardan biri de annenin çocuğa yeterince zaman ayırmamasından dolayı suçluluk duygusu içinde olmasıdır. Bu durumda önemli olan nokta çocukla birlikte geçirilen zamanın uzunluğundan ziyade bu zamanın nasıl kullanıldığı ve ne kadar doyurucu olduğu ile ilişkilidir (Yavuzer, 1999, akt: Akhan, Batmaz, 2011)

Bu durumu üniversite öğrencisi olan anneler üzerinde etkisini ölçmek için katılımcılara, öğrenim görmelerinden dolayı çocuklarından uzun süre ayrı kalmaları sonucunda suçluluk hissedip hissetmedikleri sorulmuş ve aşağıdaki türden yanıtlar alınmıştır.

“Evet onu hissediyorum. Sanki onun zamanından çalmışım gibi hissediyorum. Bu duygu dönem dönem oluyor. Daha çok zaman ayırabilirdim gibi düşünüyorum. Ama şöyle de bir durum var, şu an eğitim görmüyor olsaydım çalışıyor olacaktım. Yani yine zaman ayıramayacaktım. Bunu düşünerek kendimi teselli ediyorum.” (Görüşmeci 1, 30 yaşında, Çocuk Gelişimi lisans öğrencisi)

“Çok fazla yaşıyorum. Bu duygum hiç geçmiyor. Bölüm başkanımız bu konuda beni çok rahatlattı. Hocama, ben çocuğumu bırakıp geliyorum ve çocuğum beni emmiyor dedim. Ben sağarak sütümü veriyorum neden beni emmiyor dedim. Çocukta biberona alıştığı için beni emmiyor eğer yanında olsaydım beni emecekti. Bu yüzden kızımın yanında olamadığım için en güzel zamanlarında yanında olamadığım için çok fazla psikolojik şeyle karşı karşıya kaldım. Hocam da bana sende onun geleceği için uğraşıyorsun dedi.” (Görüşmeci 3, 25 yaşında, Çocuk Gelişimi lisans öğrencisi)

Anneler, çocukları ile geçirilen zaman diliminin azlığından dolayı duyulan suçluluk duygusu, annenin ruh sağlığı ölçümüne bakıldığında, erkeklere oranla daha yüksek bir ters orantı içerisinde olduğu bulunmuştur (Nomaguchi, Milkie ve Bianchi, 2005, akt: Özek, 2011). Bu bağlamda, üniversite öğrencisi anneler de çocukları ile ayrı kalmalarından dolayı ve özellikle küçük çocuklarını bırakıp eğitim hayatlarına devam etmeleri, anneler üzerinde ciddi suçluluk duygusu yarattığı görülmektedir

“Bazen Şu aralar çocuğumla ağlayarak ayrılıyoruz. Bazen diyorum ki aslında onun için okula geliyorum ama bu durum ona zarar veriyor mu diye düşünüyorum. İster istemez bu, her annenin aklından geçen bir Őeydir. Bu iki Şey arasında kalıyorum ama bu bir süreç, onunla olduğum zamanlarda onunla iyi vakit geçirdiğimi düşünüyorum. İlk 6 yıl evet çocuk için önemli ve anne ve babanın eğitim vermesi gereken zamanda diğer faktörleri araya soktuğum için vicdan azabı ister istemez duyuyorum. Ama ben bölümü okuduğum zaman daha donanımlı ve daha bilgili olduğum zaman daha fazla yararımın olduğunu düşündüğüm için o arada kendimi dengeliyorum. Yani arada git gellerim oluyor.”
(Görüşmeci 6, 30 yaşında, Psikoloji lisans öğrencisi)

Anne, okula gittiğinden ve çocukları ile yeteri kadar vakit geçiremediğinden dolayı kendini sorgulamaya başlamıştır. Fakat aynı zamanda yaptığı Şeyin kötü olmadığını, kendisine, çocuğuna, ailesine ve topluma bir Şeyler kattığını düşünerek çeşitli başa çıkma mekanizmaları bulup kendini rahatlatma yoluna gitmiştir.

“Hayır yok. Olumsuz bir Şey hissetmiyorum, aksine olumlu bir Şey hissediyorum. Onlara örnek olma tarafını kullanıyorum. Yaşınız, konunuz, imkânlarınız ne olursa olsun hayallerinizin peşinden gitmeniz gerekir ve bunun için siz bir Şeyler yaparsanız, insanlar da size yardım ederler.” (Görüşmeci 5, 37 yaşında, Psikoloji lisans öğrencisi)

“Ben bunu ilk başlarda hissetmiştim. Ama bebeğim doğdu finallerim başlamıştı. Sadece o ara o çok küçüktü daha yeni doğmuştu diye düşündüm. Sanırım lohusalığın verdiği bir durumdu. O ara suçluluk hissediyordum. Ama Şu an düşündüğümde aslında suçluluk hissettirecek hiçbir durum yok aslında.”
(Görüşmeci 16, 21 yaşında, Sosyoloji lisans öğrencisi)

Katılımcıların bir kısmı ise okulun ilk yoğun dönemlerinde, çocukları ile çok fazla ilgilenemediklerini düşündüklerinde bu duyguya kapıldıklarını, fakat kısa bir sürede düşüncelerle başa çıktıklarını dile getirmişlerdir.

“Şu anda çocuklar büyüdükten sonra ve tamamen onların okuldan döndüğü saatte geldiğim için hiç oluşturmuyor. Ama eğer olmasaydı herhalde çok oluşturdurdu. Beni çok rahatsız ederdi bu durum. Bu kadar uzatmanın eğitim görmemin nedeni onların okulda olmasıdır.” (Görüşmeci 17, 44 yaşında sosyoloji lisans öğrencisi)

Yaşları büyük olan çocuğa sahip katılımcıların verdikleri cevap genel olarak suçluluk duygusu hissetmedikleri yönündedir. Ama yaşları küçük olsaydı okulumu dondururdum ya da eğitim görmezdim diyen anneler, çocukların yaşlarının büyük olması ve kendileri okuldayken çocuğun da okulda olması durumu, suçluluk duygusu hissetmemeleri üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Eğer araştırmaya katılan katılımcıların eğitim hayatına katılmaları gibi bir durum olmasaydı ya çalışacaklarını ya da başka bir iş ile uğraşacaklarını, gene bu sürecin değişmeyeceğini dile getirmişlerdir.

Katılımcılara, ayrı kalmalarından dolayı çocukları ile iletişimlerinde herhangi bir etkilenme meydana gelip gelmediklerine ilişkin soruya verilen yanıtlar aşağıda sıralanmıştır.

“Hayır olumsuz bir şey yaşamıyoruz. Hatta ayrı kaldığımızda daha çok ihtiyaç artıyor.” (Görüşmeci 2, 48 yaşında, Çocuk Gelişimi lisans öğrencisi)

Başka bir katılımcının söylediği *“Annem neden çocukları doğmadan okulunu bitirmemiş”* ve *“Ben büyüdüğün zaman okulumu bitirmeden evlenmeyeceğim”* sözüne karşılık, çalışan annelerde olduğu gibi eğitim gören annelerin de çocuk ile daha nitelikli bir ilişki kurması gerektiği söylenebilir. Hafta sonlarını yoğun olarak ev işlerine ayıran annelerin bunun yerine çocuklarıyla tiyatro, sinema, park ve arkadaşlarıyla vakit geçirmesini sağlayacak planlar ile anne çocuk ilişkisinde oluşabilecek problemlerin önüne geçilebilir.

Yavuzer’e göre anne- çocuk arasındaki ilişkide, annenin aşırı koruyucu tavırları çocuğun ileride tek başına yapması gereken işleri gerçekleştirmesine imkân vermez (Yavuzer, 1999). Yavuzer’in bu tezini destekler nitelikte, araştırmaya katılan kadınların bir kısmının, çocuğunu özgür bırakarak kendi sorunlarını kendi halletmesini istedikleri anlaşılmaktadır. Bu şekilde çocuklarının ileride karşılaşacağı sorunlarla daha kolay baş edebileceğini düşünmektedirler.

Bir başka katılımcıya göre, *“Önemli olan birleştiğinde nasıl vakit geçirdikleridir. Yani birbirleriyle isteyerek mi vakit geçiriyorlar yoksa yan yana olup anne telefonuyla mı ilgileniyor.”* ifadesi, çocuğuyla beraber olduğunda tam olarak ilgilenilmesi sonucunda çocuğun bu durumdan etkilenmeyeceğini düşünmektedir.

“Etkilendiğini düşünüyorum. Küçük oğlumla aşırı derecede bir etkileşimimiz var. Fakat ayrı kaldığım zaman çocuk yalnız kaldığı zamanlarda özellikle sizinle görüşmek yerine daha çok internete giriyor veya daha çok telefonla ilgileniyor ya da daha çok arkadaşlarıyla zaman geçiriyor. Yani ilişkimizde sanki biraz dalgalanmalar oldu. Okul haricinde yayınevinde çalışıyorum. Bundan dolayı akşam eve geç gidiyorum, akşamları çok fazla zaman oluşturamıyoruz.”
(Görüşmeci 15, 43 yaşında, Sosyoloji lisans öğrencisi)

Yapılan araştırmalar doğrultusunda çocuk yetiştirme konusunda hissedilen yetersizlik duygusu, çocuğa zaman ayıramıyor endişesi ve birlikte yapılabilecek aktiviteleri bilememelerinden kaynaklanmaktadır (Akhan, Batmaz, 2011).

3.6. Rol Çatışması

Rol, bireyin kişisel ya da toplumsal talepleri ile şekillenen davranış biçimleridir. Dolayısıyla bireyler talepler doğrultusunda davranışlarını şekillendirerek rollerini yerine getirebildiği takdirde mutludur (Taşdelen, 2000, akt: Yavuz, 2011). Bu bağlamda katılımcılara anne-eş-öğrenci-birey olmanın zorlukları ve bunlar arasında rol çatışması yaşayıp yaşamadıkları sorulmuştur.

Rol çatışmasını daha çok çocuk odaklı olduğunu dile getiren katılımcıların bu düşüncesini bu katılımcının görüşü özetlemektedir; *“Ashnda çocuğun daha çok kafası karışıyor. Ben öğrenciyim annem de öğrenci diye düşünüyor. Diğer anneler sonuçta şu an okula gitmiyor. Annem sonuçta büyüklerin gittiği okula gidiyor falan diye düşünüp kendi kafasında oturtuyor. Rol çatışmasında, oğlum sınav zamanında zatürre geçirdi hastaneden okula gitmek zorunda kaldım. Yani hem çocuğuma yetişiyorum hem derslere yetişiyorum, kendimi kötü hissediyordum o dönemde, çok zordu. Dönem dönem çok zorluklarını çektim.”* (Görüşmeci 1, 30 yaşında, Çocuk Gelişimi lisans öğrencisi)

Evlilik öncesi rollerin azlığından bahseden katılımcı, evlilik ve çocuğun dünyaya gelmesi ile artan rollerden ve bunun üzerine öğrenciliğin eklenmesi ile fazla çatışma yaşadığını dile getiren katılımcı şu şekilde düşüncelerini aktarmıştır; *“Çok fazla var. İlk önce gençken okuldan eve geliyordum yemeğimi önüme koyuyordu. Daha sonra evlendim her şey bir kişiye bakmaya başlıyor yemeği, bulaşığı falan almaya başlıyorken bir de*

anne oluyorsun. Anne olduktan sonra hem çocuk hem ev işi hem eş bölünüyorsun yani. Diyorum ki kendi kendime sen nesin diyorum. Hem annesin hem ev hanımısın öğrencisin. Neden bu kadar zorlanıyorsun, insanlar sadece bir işi yapar onu da adam akıllı yapar sen hepsini birden yapmaya çalıştığın için sıkıntıya giriyorsun ve hayatında sıkıntılar oluyor diyorum. Bunların bir geçiciliği var ama hayatımın en güzel yıllarında ömür bitiyor. Mesela önümüzdeki dönem, annem çocuğuma bakamayacak bir gün okula geleceğim ve onu da yanımda getirmem gerekecek.” (Görüşmeci 3, 25 yaşında, Çocuk Gelişimi lisans öğrencisi)

Başka bir katılımcı bu soruya şu şekilde cevap vermiştir; *“Sosyal ortamlarda çatışma yaşıyorum. Öğrencilerin arasında bir silkiniyorum ne oluyor diyorum çünkü yaşımdan küçükler. Sonra arkadaş ortamlarıma girdiğimde tekrar kendi yaş gruplarımla bir araya geldiğimde farklı bir duruma giriyorum. İşte o zaman bir çatışma yaşıyorum. Yani dışarıdaki sosyal rolümde çatışma yaşıyorum. Bu roller arasında en fazla ağırlık basan annelik. Çocuklarım bu akademik hayatımdan etkilenirse hemen bırakırım. Kızımın ergenlik dönemi, benim eğitim dönemime geldi. O zaman onu çok yokladım yani acaba ben etkiliyor muyum, onunla daha çok vakit geçirmek için okulu bırakmalı mıyım gibi düşüncelerim olmuştu. Aslında o da beşte geliyordu ben de eve beşte gidiyordum ama gene de bir yetersizlik hissini yaşadım.” (Görüşmeci 11, 42 yaşında, Psikoloji yüksek lisans öğrencisi)*

İçinde bulunduğu ortama göre rolleri üstlenen anne bazen bu durum arasında çatışmalar yaşadığını şu şekilde ifade etmiştir; *“Okula geliyorum bildiğin klasik öğrenci oluyorum. Sınav zamanı hazırlanma, not kaygısı gibi klasik öğrenci adaptasyonu yaşıyorum. Eve gelince mesela, okula gelmeden önce süt kaynattım, yemek yaptım, bulaşıkları, çamaşırları makineye attım. Bazen külkedisi aklıma geliyor. Yani öğrencilik ve ev hanımlığı arasında sıkılmışlık hissettiğim olmuyor değil”. (Görüşmeci 12, 34 Yaşında, Psikoloji lisans öğrencisi)*

Kadınların birçok rolü üstlenmesi ve roller arası uyumsuzluk sonucunda rol gerginliği ortaya çıkar. Bu durum rolün kendi yapısıyla ilişkiliyken kadın bunu hissettiği duygular üzerinden algılar. Böylelikle birey bu durumdan rahatsız olur.

“Tabi ki zor. Roller çatışmıyor ama yükleri ağır geliyor. Bazen sadece biri olmak istiyorsunuz. Anne olmak, eş ve öğrenci olmak güzel ama ev işleri sorumlulukları

bazen keşke biri yapsa dediğiniz oluyor.” (Görüşmeci 14, 37 yaşında, Sosyal Hizmet yüksek lisans öğrencisi)

Okul, iş ve ailenin aynı zamanda hareket etmesi sonucunda meydana gelen beklentiler karşısında, kadına önceliklerini düşündürten çeşitli baskılar söz konusu olabilmektedir. Bu sebepten iş-aile-okul çatışmasının; anne, eş, öğrenci ve iş kadını olmaktan kaynaklanan çoklu rollerin ortaya çıkmasıyla gerçekleştiği belirtilmektedir. Dolayısıyla kadının görev ve sorumluluklarının iç içe geçmesiyle, roller arası karmaşa meydana gelmektedir (Carlson, 2000, akt: Önel, 2006, aktarandan akt: Topçu, 2018).

Çatışma yaşayan anneler olduğu gibi çatışma yaşamayan anneler de vardır; *“Ben çok çatışma yaşadığımı düşünmüyorum. Çünkü hiç öyle rol olarak düşünmüyorum. Zaten öğrenmeyi seven birisiyim. Bundan dolayı öğrenciliği rol gibi görmüyorum. Okulun kapısından içeri girince yine benim, evden içeri girince tabi çocuğumun büyük olmasından da dolayı gene aynı benim. Yani roller arası zorlanmıyorum. Ağırılık basan rol, üzerime giydiğim bir rol olmadığı için baskın gelen rol yok. Ama zaman zaman sınav zamanları ya da ödev zamanları motivasyonum öğrencilik yönüne kayıyor.” (Görüşmeci 7, 44 yaşında, Psikoloji yüksek lisans öğrencisi)*

Bazı annelerde okul, aile ve iş yaşamlarında rol çatışması görünürken, bazı annelerde ise bu durum yaşanmamakta ve her rolün ayrı bir düzende işleyebileceğini düşünmektedirler. Bunun gibi düşünen bir katılımcı şu şekilde kendisini ifade etmiştir; *“Çatışma yaşadığımı düşünmüyorum, hissetmiyorum. Yani hepsinin yeri ayrı zaten, şöyle düşünün hayatın içinde birçok rolü beraber götürüyorsunuz ve hepsi belli gereksinimlere göre düzenleniyor. Yani su içmenin yeri ayrı, yemek yemenin yeri ayrı, oksijenin yeri ayrı, tatlının yeri ayrı gibi yani birbirinin yerini doldurma gibi birbirlerinin yerini doldurmuyor. Yani ben de oluşturmam. Mesela vize dönemi, en az ev işi yapıyorum. Tabi ki rollerimde öne çıkanlar oluyor. Ama her biri ihtiyaç halinde zaten, öne çıktığı için birbirlerini tamamlıyorlar. Çocuğun bir gereksinimi varsa bir ihtiyacı varsa tabi ki öncelik onun oluyor.” (Görüşmeci 17, 44 yaşında, Sosyoloji lisans öğrencisi)*

3.7. Üniversite Eğitimi Görmeye Karar Verme Süreçleri

Bu bölümde katılımcıların, eğitim görmeye nasıl karar verdikleri, öğrenim görme nedenleri, eğitim görmenin aileye olumlu ya da olumsuz etkilerinin varlığı, eşinin eğitim hayatına nasıl baktığı, çevre ve akraba tarafından annenin eğitim hayatına katılmasını nasıl karşıladıkları, okul-ev-aile hayatından yaşadıkları zorluklar karşısında çok yorulmaları ve bunu eve yansıtıp yansıtmadıkları, liseden sonra uzun bir süre sonra akademik hayata devam eden annelerin, üniversiteye uyum konusunda ne gibi zorluklarla karşılaştıkları sorulmuş ve cevaplar sonucunda derinlemesine yorumlar yapılmıştır.

Katılımcılara eğitim hayatına katılmaya nasıl karar verdiklerini ve üniversite hazırlık yıllarını nasıl geçirdikleri sorulmuştur ve alınan cevaplar ise şu şekildedir.

Başörtü problemleri ile akademik hayata ara veren katılımcı, ilk gittiği bölüm ile yakınlık kuramadığını farklı bir arayış içerisinde olduğunu dile getirmiştir. Ara verme süreci boyunca da kitaplar ile iç içe olan annenin ikinci üniversite deneyimini şu şekilde açıklamıştır; *“Üniversiteye ilk girdiğim zamanlar başörtüsü problemi vardı. Çok severek girmiştim ve biyolojide iyi bir öğrenciydim. Biyolojiyi okurken çok yeterli bir eğitim aldığımı da hissetmiyordum. Beni tatmin etmemişti. Başörtü problemi ortaya çıktı ve benim biyolojiyi çok sevmemle beraber üniversiteyi bıraktım. Evlendim, çocuğum oldu o bir yandan da büyüyordu, çok güzel arkadaşlarımda vardı onlarla günlere gitmek falan beni pek kesmiyordu. Kendimi kitaplara vermiştim. Kitaplardaki psikoloji ve felsefe bölümleri çok ilgimi çekiyordu. Ben bir şeyler yapmak istedim aslında okullara baktım. Kızım da iyi bir öğrenci olup İstanbul’da eğitim görmesiyle deneyeyim dedim. Kayıtların biteceği son gün gidip başvurdum. Sınava da sadece çıkmış soruları çözerek girdim. Eşime de ben deneyeceğim dedim. İlk, başka bir üniversiteyi kazandım. O sürelerde yurttan kaldım ve eve gidip geldim. İngilizce bölümün zor olduğunu düşündüm ve Üsküdar Üniversitesi Psikoloji Türkçeye geçiş yaptım.”* (Görüşmeci 7, 44 yaşında, Psikoloji yüksek lisans öğrencisi)

Oğlu ile arasında geçen bir olay sonucunda sınava girmesiyle üniversiteye başlayan anne, bu süreci şu şekilde anlatmıştır; *“Benim hikâyem aslında biraz komik. Oğlum, üniversite sınavlarına hazırlanıyordu. Dershaneye gitmiyordu, evde ders çalışmıyordu. Birgün büyük bir tartışma yaşadık. Sınavına 2-3 ay kalmış, sen hala çalışmıyorsun diye. Sınava kayıtların yapılacağı son haftaydı. Oğlum, hadi sınava sen*

de gir de görelim dedi. Böyle bir irkildim ilk başta, ne diyorsun sen dedim. Sonra ertesi gün hiç kimseye söylemeden gidip kaydımı yaptırdım. Kayıt olduktan 3-4 ay sonra sınav vardı ve aradan çok uzun bir zaman geçmişti, yani okul hayatım biteli uzun bir zaman olmuştu. İlk başta girmeyeceğim ben dedim. Sonra eşim, bana gir ne olacak kendine denersin dedi. YGS sınavına girdim ve çok kolay geldi. Ama LYS zordu çünkü konu bilmen gerekirdi. Ben bu süre zarfında hiç çalışmadım yani sınavlara hazırlıksız bir şekilde girdim. Puan geldi, ben sadece psikolojiye giderim başka bir yere de gitmem dedim. İlk tercihim Üsküdar Üniversitesi idi. Eşim bir sene hazırlığına git sonra bırakırsın, dilin gelişmiş olur dedi ben de tamam dedim. Daha sonra hazırlığı bitirdim, eşim genel kültür olsun diye ilk sınıfı da oku dedi. Öyle bir sene bir sene diye diye eşim hepsini okul bitir dedi. O sırada Kültür Bakanlığı'ndaki işime son verdim.” (Görüşmeci 11, 42 yaşında, Psikoloji yüksek lisans öğrencisi)

Eğitim süreci zor süreçlerden geçen anne, hedefe ulaşmak için zorlu mücadelelerden geçtiğini fakat yılmadan bu zamanlara geldiğini şu şekilde açıklamıştır; *“Ben ilkokul mezunu olarak evlendim. İlk çocuğumdan sonra belli bir dönem okul hayatından uzak kaldım. Eğitim hayatımı dışarıdan okudum. Ortaokulu, liseyi dışarıdan okudum. Bu dönemlerde hep ailemle mücadele ettim çünkü ailemin de eğitim seviyesi çok yüksek değildir ve karşı çıktılar ve çatışmalar yaşadık. Ama ben hedefime kitlendiğim için hiç dinlemedim. Çocuğum biraz büyüdüktan sonra liseyi okudum ve dışarıdan verdim. Ama dışarıda eğitim görmenin üniversite için şöyle bir dezavantajı vardı. Okul, ders görmüyorsunuz. Özellikle matematik dersi görmüyorsunuz Bundan dolayı üniversitede zorlandım. Daha sonra Açıköğretimden sınavlara girdim ve Açıköğretimi kazandım. Ama o da benim için yeterli değildi (İktisat-Kamu yönetimi). Daha sonra tekrar sınava girdim orada da dış ticareti kazandım. Daha sonra da felsefe okudum ve şunu anladım. Dışarıdan eğitim görmek beni kesmiyordu. Fakat üniversiteye girmekte kolay değildi ve psikoloji benim hayalimdi. Daha sonra çocuklarla birlikte tekrar dershaneye başladım. Buna üç dört yıl önce karar vermiştim ve iki yıl sınavlara hazırlandım ve sosyolojiyi kazandım.” (Görüşmeci 15, 43 yaşında, Sosyoloji lisans öğrencisi)*

Bir başka katılımcı ise üniversiteye başlama sürecini şu şekilde aktarmıştır; *“Eşimi, çocukluk döneminden beridir tanıdığım için benim annemden dolayı üniversiteye gitmeyişimi eşim biliyordu. Evlendikten sonra eşim mutlaka böyle bir eğitim alman lazım dedi. Aslında o beni düşündü. Hayatımda bir kazanımımın olmasını istedi ve yerimin öyle*

bir yer olduğunu düşündü. Mutlaka eğitim görmelisin dedi. Eşimin çok ciddi teşvikiyle başladım. Yani eşim, teşvik etmeseydi ben artık evlendim, çoluk çocuğa karıştım, annemle de ilgileniyorum diye ben eğitim olayını gömerdim. Üniversiteye hazırlanmadım direk girdim. Dershaneye gitmedim. Hatta yıllar sonra çözdüğüm ilk soru sınav sorusuydu. Bölümüm belliydi ya sosyoloji ya psikoloji olarak düşündüm. Devleti hiç düşünmedim, çünkü hiç hazırlığım yoktu ve üç çocuk vardı. Eşim de özel üniversitede okuturuz deyince özel düşündük. Şu an sosyoloji okuyorum seneye psikolojiye geçiş yapacağım.” (Görüşmeci 17, 44 yaşında, Sosyoloji lisans öğrencisi)

Oğlunu kreşe götürmesi sonucunda ortamı gören anne, çocuklarla ilgilenmeyi kendisine yakın görüp, eğitim görmeye karar vermiş ve bu süreci şu şekilde anlatmıştır; *“Benim oğlum kreşe gidiyordu. Benim de hoşuma gidiyordu o ortam, çocuklarla ilgilenmeyi seviyordum, çocuk gelişimi ilgimi çekiyordu. Keşke çocuk doğmadan önce bunu yapsaydım da kendi çocuğuma da daha yararlı olsaydım dedim. Hızlı bir şekilde karar verdim ve üniversiteye hazırlık sürecim iki üç ay oldu. İstiyordum aslında ama cesaret edemiyordum önceden. 8 sene önce ben kimya okudum, uzun bir süre geçti, çocuğum doğdu. Biraz büyüdü bu süreçleri öyle düşündüm. Zor bir karardı ama güzel oldu. Yaş olarak büyüğüm, benden küçük çocuklar olacaktı, bunları göze alarak gittim. Mesela kendi arkadaşlarımdan da düşünen oldu ama onlar cesaret edemedi, nasıl cesaret ettin diyen oldu. Ben kafama koyduğum şeyi yapabiliyorum. Annemlerle aynı şehirde olmamız, onlardan destek almam da beni etkiledi yoksa onlarsız yapamazdım. Desteksiz olabilecek bir şey değil yani, annem yardım etmezse hiçbir şey yapamam.” (Görüşmeci 1, 30 yaşında, Çocuk Gelişimi lisans öğrencisi)*

Başka bir katılımcının eğitim hayatına nasıl başladığını şu sözlerle ifade etmiştir; *“Liseden sonra uzun bir süre eğitimden ayrı kaldım. Beni üniversiteye iten eşim oldu. Birgün kitap okuyordum, eşim üstünü değiştirmeye gelmişti, bana dedi ki “Akıllı ol ama benden fazla akıllı olma” deyip kitabımı sobaya attı. O durum, o kadar zoruma gitmişti ki. Oturdum ağladım. Bir iki gün geçti, gittim gene aynı kitabı aldım. O an yıkılmıştım o ne demek diye düşündüm. Bunu kaldıramadım. Hani derler ya seni öldürmeyen acı güçlendirir. Aynı kitabı aldım okudum. Yani akıllı ol ama benden akıllı olma lafını kaldıramadım ve bundan dolayı eğitim görmeye itildim.*

Bir arkadaşım hadi bizde çocuklarımızla beraber sınava girelim dedi, girdik. Bana iki yıllık geldi. Puanlarım oğlumdan çok yüksek geldi. Mezun oldum, bıraktım. Aradan belli

zaman geçti ben DGS'ye çalışıyordum ve iki sene girdim. Dışarıdan tamamlayayım dedim ama olmadı. Çocuğumla girmemin sebebi de çocuğumun hocaları aileden biri de bu sınava girsin dedi. Çocuklarınızı anlamamız açısından. Puanım da iyi geldi, tercih yapalım mı yapmayalım mı diye düşünürken kardeşim ısrar etti. Oğlum gitmedi ilk o gitsin dedim. Eşim ilk git dedi sonra ne yapacaksın dedi vazgeçti. Kardeşim takip ediyordu bunu. Girseydim, muafiyet olaylarını bilmiyordum üçüncü sınıftan başlamak istiyordum. Sonra bir konuşalım okulla dedik, evet tutanları muaf ederiz dediler ve o şekilde başladım. Kardeşime çok dua ediyorum onun teşvikiyle oldu. Eşim bana sen okuyorsun da en iyisini sen biliyorsun diye taşlamalarını hissediyorum. Bence içten içe bir çekememezlik mi deyim bir kıskançlık mı deyim öyle bir şey var...” (Görüşmeci 2, 48 yaşında, Çocuk Gelişimi lisans öğrencisi)

Liseden sonra uzun bir zaman alan annelerin, üniversiteye başlamalarındaki hikâyeler oldukça dikkat çekicidir. Araştırma kapsamındaki katılımcılar genel olarak yeni bilgiler öğrenmekten zevk alan, araştırmaya meraklı, kitap okumayı seven kişilerdir. Bundan dolayı çeşitli kurslara gitmelerine rağmen yeterli tatminliği bulamamaları üzerine ve önlerine çıkan fırsatları değerlendirmeleriyle, hayatlarında önemli kararlar alarak üniversiteye başlamışlardır. Kimi eşinin desteklemesiyle kimi çocuğunun üniversite sınavına onunla birlikte girmesiyle kimi kendi kararları doğrultusunda kimi ise başörtüsü probleminin ortadan kalkmasıyla ve ilk üniversite bölümünden yeteri kadar memnun olmamasıyla üniversite hayatına giriş yapmışlardır.

Araştırmaya katılan görüşmecilere, eğitim görme nedenleri sorulmuştur ve alınan cevaplar şu şekildedir.

Eski zamanın şartlarından bahseden katılımcı bu soruya şu şekilde cevap vermiştir; *“Geçmişten gelen bir duygu diyebilirim. Avukat olmak istiyordum. O zamanın şartlarına göre babam okutamadı. Kardeşlerim okurken ben onlara destek oldum şimdi onlar bana destek oluyorlar.” (Görüşmeci 2, 48 yaşında, Çocuk Gelişimi lisans öğrencisi)*

Eğitim görme nedenleri arasında bilime olan açlığı ifade eden katılımcı öğrenim görme nedenlerini şu şekilde aktarmıştır; *“Para kazanmayı hiç düşünmedim. Birincisi geçmişten kalan bir eksiklik, ikincisi de bilime olan bir açlıktı aslında. Bunları başka şeylerle tatmin etmeye çalıştım. Modelistlik kursuna, stilistik kursuna, bilgisayar kursuna,*

Osmanlıca kursuna gittim ama kesmedi. Ben insanı ve kendimi anlamak adına bir açlığım vardı. Bunu yenemiyordum. Daha fazlayı öğrenebilme kaygısı vardı bende.” (Görüşmeci 4, 37 yaşında, Çocuk Gelişimi lisans öğrencisi)

Her insanın bir yarası olduğunu ve buna psikoloji aracılığı ile dokunabildiğini ifade eden psikoloji öğrencisi olan katılımcı eğitim görme gerekçesini şu argümanlara bağlı olarak açıklamaktadır; *“Psikoloji okuyanlara ben şu şekilde bakıyorum. Ben küçükken çok hassas bir çocuktum. Bu, çocuk yetiştirirken de belki de ailemin benim üzerimdeki etkileri etkilemiş ve bu anlamda çocuklara çok önem vermiş olabilirim. Psikoloji okuyan öğrencilerin geçmişinden çok kopuk olduklarını düşünüyorum. Bir şeyleri var ve bu yaralara dokundukları için bu alanı tercih ettiklerini düşünüyorum.” (Görüşmeci 6, 30 yaşında, Psikoloji lisans öğrencisi)*

Eğitim görme nedenini statü ile açıklayan katılımcı şu şekilde cevaplamıştır; *“...benim eşim öğretim üyesi. Sonuçta belli bir çevresi var ve ben bunun eksikliğini hissettim ve sıkıntısını çok yaşadım. O yüzden ben hep eğitilmiş birisi olacağım dedim. Ben üniversite mezunu birisi olup kendimi geliştireceğim dedim, inanın ilk amacım buydu. Şu an psikoloji kazandım ve şu an ki düşüncemde ben insanlara yardımcı olacağım. Para tabii ki de önemli kendi ayaklarınızın üzerinde durabilmek için ama ilk amaç bu değil.” (Görüşmeci 10, 31 yaşında, Psikoloji lisans öğrencisi)*

Araştırma kapsamındaki katılımcıların, eğitim hayatına yönelmelerinde bireysel birtakım sebepler etkili olmuştur. Bunların arasında altı kişi (%35) çeşitli kursları yeterli görmeyerek örgün öğrenme ile ilim sahibi olması sebebiyle; dört kişi (%24) geçmişten kalan eğitim görme istekleri ve bölüm geçişlerinin kolaylaşması sebebiyle; dört kişi (%24) idealist olduklarını düşünmeleri sebebiyle; üç kişi (%17) meslek sahibi olmak ve belli bir statüye sahip olmak istemesiyle akademik hayata katılmışlardır.

Bir başka katılımcı ise eğitim görme nedenini şu şekilde açıklamıştır; *“Her kadının kolunda bir altın bileziği olmalıdır, bir diploması olmalıdır diye düşündüğüm için okuyorum.” (Görüşmeci 8, 24 yaşında, Psikoloji lisans öğrencisi)*

Çevresinin de eğitim alan bireylerden oluştuğunu bahseden katılımcı, eğitim görme nedenini şu şekilde açıklamıştır; *“İdealistik diyebiliriz. Eğer psikoloji eğitimi görmeseydim ben hala okumaya devam edecektim. Ben hiçbir zaman komşuluk gezen, günlere giden bir kadın olmadım olamam da zaten. Benim arkadaş grubumun yarısı*

okuyor şu anda. Yani yarısı hem çalışıp hem okuyor.” (Görüşmeci 11, 42 yaşında, Psikoloji yüksek lisans öğrencisi)

Eğitim görme nedeninin para olmadığını, parayı başka türde de kazanabileceğini ifade eden bir başka katılımcı eğitim görme nedenini şu sözlerle ifade etmiştir; *“Düşünen, üreten ve katkı sağlayan kadın... Ben de temelde bunu yapmak istedim hep. Para, eğitim görmeden de kazanılıyor. Çok iyi yemek yaparım lokanta da açabilirdim para ise tek sorun. Ya da çiftçi kızımı eker biçerdim.” (Görüşmeci 14, 37 yaşında, Sosyal Hizmet yüksek lisans öğrencisi)*

“Küçüklükten beri psikoloji bölümünü düşünüyordum. Çünkü annemi psikolojik rahatsızlıktan dolayı kaybettim. Ondan sonra travma mı oluştu ben de bilmiyorum ama psikoloji hep aklımda kaldı. Şu ana kadar hiç olmadı ama bu okulda önümüzdeki dönem olursa inşallah psikolojiye geçiş yapacağım. Böyle birdenbire bir idealistlik ya da bir para kazanma isteği değildi geçmişten beri psikolojiyi düşünüyordum. Psikoloji benim için çok ayrı bir anlamı olan bölüm.” (Görüşmeci 15, 43 yaşında, Sosyoloji lisans öğrencisi)

Araştırmaya kapsamındaki katılımcıların genel olarak okula uzak kalışlarının ve rolleri edinme sıralarındaki farklılıkların nedenleri; küçük yaşta evlilik, özellikle kız çocuklarının eğitim görmesinin önemsizmemesi ve öğrenim görmelerinin artı bir değeri olmayacağı önyargısı, ülkemizde yaşanan başörtüsü problemleri, geleneksel kalıp yargılar, ailede kız çocuklarının anneye yardım etmesi gözü ile bakılması ve kız çocuklarının küçük yaşta okuldan alınması, maddi yetersizlikler gibi faktörler sıralanabilir. Kadının, eğitim hayatına bu kadar uzak oluşunun sonucunda ise orta yaşlarında fırsat bularak öğrenciliğe geri dönen birçok kadını görmek mümkündür.

Araştırmaya katılan katılımcılara, eşlerinin eğitim hayatlarına nasıl baktığı sorulmuş ve alınan cevaplar şu şekildedir.

Araştırmaya katılan annenin eşinin, eğitim görmesine olumlu baktığını şu şekilde ifade etmiştir; *“Benim eşim de Açıköğretim okuyordu. Aslında biraz o bana cesaret verdi. Bana bu durumda karşı çıkmadı, aksine destek oldu. Eğer o karşı çıksaydı, yapabilir miydim bilmiyorum.” (Görüşmeci 1, 30 yaşında, Çocuk Gelişimi lisans öğrencisi)*

Katılımcının eşi de kendisi gibi eğitim görmek istediğini şu sözlerle ifade etmiştir; *“Eşim belirttiğim gibi beni destekleyen kişi. Hatta bıraksam benimle burada psikoloji okuyacak. Benimle okula gelmek istiyor.”* (Görüşmeci 17, 44 yaşında, Sosyoloji öğrencisi)

Eğitim görmesinden dolayı eşi tarafından destek gören anne, bu soruya şu cümleler ile cevap vermiştir; *“Yapılan şeyleri görüyor ve eşim senin sayende oldu bunlar diyor. Çocukların şu andaki başarısı senin sayende diyor.”* (Görüşmeci 4, 37 yaşında, Çocuk Gelişimi lisans öğrencisi)

Eşinin eğitim hayatına katılma olayına olumlu bakış açısına sahip olan bir başka katılımcı ise soruya şu şekilde cevap vermiştir; *“Eşim beni destekliyor. Bana okulda sen çok mutlusun, bu mutluluğun da evi çok etkilediğini söylüyor.”* (Görüşmeci 11, 42 yaşında, Psikoloji yüksek lisans öğrencisi)

Eşinin, eğitim hayatına bakış açısını anlayamayan katılımcı bu durumu şu şekilde ifade etmiştir; *“Ben o konuda eşimden bir şey anlamadım.... Bir göklere çıkarıyor bir de yerin dibine sokuyor. Ben de anlayamadım.”* (Görüşmeci 2, 48 yaşında, Çocuk Gelişimi lisans öğrencisi)

Maddi yönden olumsuz etkileri olsa da annenin eğitim görmesine olumlu bakan eşin düşüncelerini şu şekilde açıklamıştır; *“Maddi yönden kötü etkiliyor. Ama benim eğitim görmemi seviyor. Zaten sevmezse okutmazdı. İlişkimizi olumlu etkiliyor. Mutlaka şikayetçi olduğu konular vardır ama pozitif yönleri daha fazla. Eşim benimle çok gurur duyar.”* (Görüşmeci 9, 40 yaşında, Psikoloji yüksek lisans öğrencisi)

Araştırmaya kapsamındaki katılımcıların üniversite hayatına katılmalarının aile içi ilişkilerindeki olumlu yansımalarını gören babalar, eşlerinin üniversitede eğitim görmelerini desteklemektedir. Hatta kendileri de bu eğitim hayatına bir ucundan katılma isteği göstermektedirler.

Görüşmecilere, eğitim almalarının aileye olumlu ya da olumsuz etkilerinin olup olmadığı sorulmuş ve şu şekilde cevaplar alınmıştır.

Çocuk gelişimi bölümü öğrencisi anne, derslerde edindiği bilgiye göre oğlundaki hastalığı fark etmesini şu şekilde açıklamıştır; *“Benim oğlum da disleksi hastalığı çıktı. Eğitim görmeseydim böyle bir şeyin olduğunu anlayamayabilirdim. Bölümde okuduğum*

için bazı şeyleri anladım. Eğitim görmem, çocukla ilgili bazı şeylerde çok yararı oldu. Olumsuz etkisi olarak çocuğa zaman ayıramamam konusunda sıkıntı var.” (Görüşmeci 1, 30 yaşında, Çocuk Gelişimi lisans öğrencisi)

Konuşulacak konuların artmasından bahseden anne, bu soruya şu şekilde düşüncelerini aktarmıştır; *“Mesela küçük oğlum üniversiteye hazırlanıyor ve konuşmalarımız değişiyor, konularımız bile değişiyor, annem beni anlar diyor.” (Görüşmeci 2, 48 yaşında, Çocuk Gelişimi lisans öğrencisi)*

Olumlu taraflarının yanında olumsuz taraflarından bahseden katılımcıya göre; *“...Olumsuz tarafı da çok fazla bölündüğüm için aileye tam kendimi veremiyorum.” demiştir. (Görüşmeci 3, 25 yaşında, Çocuk Gelişimi lisans öğrencisi)*

“Bence çok var. En önemlisi çocuğuma daha iyi davrandığımı düşünüyorum. Eşim de bunun farkında; çok sabırlısın olaylara daha farklı bakıyorsun diyor. Bu anlamda bana bir katkısı var. Ayrıca statü katkısı da var.” (Görüşmeci 10, 31 yaşında, Psikoloji lisans öğrencisi)

Annenin eğitim görmesinden memnun olan çocuğun düşüncelerini anne, şu şekilde ifade etmiştir; *“Küçük oğlum çok farkında değil ama büyük oğlumun saygı duyduğunu düşünüyorum. Büyük oğlumun daha küçükken ağızını yokluyordum; annen eğitim görmese mi? diye. Hayır, ben bilgin anne isterim demişti. Yani mesela sınıfta arkadaşları eğitim görmeme şaşırıyormuş. Aa anne derse gider mi? diyorlarmış. Ama eğitim görmem çocuğumun hoşuna gidiyor bence.” (Görüşmeci 12, 44 yaşında, Psikoloji öğrencisi)*

Katılımcı, eğitim almamış olsaydı, ailesine bu durumu nasıl yansıtacağını şu şekilde açıklamıştır; *“İnsanın hep içinde kalan ve türlü sebeplerle yarım kalmış eğitimine devam ediyor olması pozitif bir şey. Eğer okuyamasaydım, hep yarım kalmışlık duygusu ile yaşarken bu duyguyu eşime ve çocuklarıma da yansıtacaktım. Şimdi ise kendinden emin bir anne ve eş olarak daha pozitifim.” (Görüşmeci 14, 37 yaşında, Sosyal Hizmet yüksek lisans öğrencisi)*

Üniversiteye giden annenin eğitim alması ile çocuğu arasındaki ilişkiyi nasıl etkilediğini şu cümlelerle aktarmaktadır; *“Çocuğun beni gözlemlemesi açısından etkisi var. Beni ders çalışırken görüyorsa o da kalkıp ders çalışır. Mesela eşim, annen ne*

kadar çok ders çalışıyor sen niye bu kadar az ders çalışıyorsun diye çocuğuma söyler. Bak anneni örnek al der. Rol model olmak önemli olduğunu düşünüyorum. Yani ben çocuğuma kalk ders çalış demek zorunda kalmıyorum.” (Görüşmeci 15, 43 yaşında, Sosyoloji lisans öğrencisi)

Katılımcıların, eğitim görmelerinden kaynaklanan olumlu-olumsuz durumlar mevcuttur. Olumlu durumlar arasında; çocukların akademik başarısında artış, çocuklara daha iyi davranma, çocukların bilgin anne görmeleri, ayrıca bölümleri ile ilişkili konularda farkındalığı yüksek anneler olmaları, akademik hayatın getirdiği statüyle birlikte ev içi iletişimin kuvvetlenmesi gibi durumların olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca annenin akademik hayata katılması sonucunda kendini gerçekleştirmenin verdiği duygudan da bahsedilebilir. Olumsuz durumlar arasında ise çocuklarına yeteri kadar vakit ayıramama ve rol bölünmelerinden kaynaklanan karmaşa anneyi etkileyen durumlar arasındadır.

Araştırmaya katılan katılımcılara, eğitim hayatına başlamanız aile içindeki duygusal ilişkiler üzerinde olumlu veya olumsuz herhangi bir etkisi olduğunu düşünüyor musunuz şeklinde soru sorulmuştur ve alınan cevaplar ise şu şekildedir.

Ailesinden yana huzursuzluk yaşayan katılımcı şu şekilde söylemektedir; *“Çekirdek ailemde değil de eşimin ailesinden yana huzursuzluk oluyor. Okula gitmemi istemiyorlar, eşim de bunu bildiği için kendisi destek veriyor bana. Gittiğini söyleme, başka bir yere gittiğini söyle diyor.” (Görüşmeci 3, 25 yaşında, Çocuk Gelişimi lisans öğrencisi)*

Ara ara çatışmalar yaşayan katılımcı, bunun çok ciddi problemlere neden olmadığını şu şekilde aktarmaktadır; *“Eve gittiğimde zaman zaman eşimle çatışmalara girdiğim oluyor. Ama ciddi bir huzursuzluk olmuyor, bu süreçlerin tadı tuzu diyelim.” (Görüşmeci 6, 30 yaşında, Psikoloji lisans öğrencisi)*

Huzursuzluk yaratmadığını dile getiren anne şu şekilde cevap vermiştir; *“Hayır, hiç huzursuzluk yaratmıyor. Hatta yüksek not aldığımda seviniyor. Mesela vize zamanlarında, bana çok yoruluyorsun anne diye söylüyor ama yüksek not aldığımı duyunca çok seviniyor, sevincimi paylaşıyor.” (Görüşmeci 15, 43 yaşında, Sosyoloji)*

Genel olarak katılımcıların da belirttiği gibi eğitim görmelerinden dolayı ailede olağandışı bir huzursuzluğun olmadığını söylemişlerdir.

Katılımcılara, eğitim görmelerinin çevre ve akraba tarafından nasıl karşılandığı soruldu ve verilen yanıtlar aşağıda sıralanmıştır.

Eşinin aile tarafından olumsuz eleştirilere maruz kalan katılımcı bu soruya şu şekilde cevap vermiştir; *“Eşimin ailesi tarafından niye okuyor ne gerek vardı gibi söylemler olmuştu. Çocuğuyla da ilgilenebilir ne gerek var dediler. Ama benim ailem eğitimi sevdiği için bana hep destek oldular. Benim kardeşim de iki üniversite bitirdi. Yani destek oldular bana.”* (Görüşmeci 1,30 yaşında, Çocuk Gelişimi lisans öğrencisi)

Çevresi tarafından olumsuz karşılanan bu durum, anneyi çok etkilememiş ve eğitim sürecine devam etmiştir. *“Ailem ve akrabalarım her zaman, aman bu yaştan sonra gücün de var eşin nasıl razı geliyor gibi şevkimi kırıcı çok yorumlar getiriyorlar ancak bunlar beni çok da etkilemiyor.”* (Görüşmeci 14, 37 yaşında, Sosyal Hizmet yüksek lisans öğrencisi)

Eşinin bir sözü ile bu soruya cevap veren katılımcı şunları söylemiştir; *“Eşim, bir işe başlarken ilk başta eleştiren çok olur ve başarısız olunca biz söylemiştik derler, başarılı olduğunda da vay be helal olsun derler demişti. İnsanlar şu an helal olsun kısmındalar. Çocuklarını ne yapacaksın, otur çocuklarına bak derler gibi bakıyorlardı bana. Okuyup ne yapacaksın, çalışmayacaksın yani çalışmayı düşünüyor musun gibi diyenler oldu.”* (Görüşmeci 12, 34 yaşında, Psikoloji lisans öğrencisi)

Yakın akraba tarafından destek gören fakat uzaktan akraba tarafından çok fazla destek görmeyen anne şu şekilde cevap vermiştir; *“Eşimin ailesi saygı duyan ve destekleyen bir aile. Beni tek tek arayıp tebrik ettiler, dua ettiler. Kendi ailemden annem beni destekliyordu zaten ama ikincil akrabalar var ya onlar çocukların var, parayı kazanıyorsun, hayatın yola girmiş, tadını çıkarsana diyorlar. Ama şu an herkes kabullenmiş durumda ve beni soruyorlar. Okula gitti mi, sınavların nasıl geçti, çok yorgun mu gibi sorular soruyorlar.”* (Görüşmeci 5, 37 yaşında, Psikoloji lisans öğrencisi)

Farklı bir şehirden eğitim görmek için gelen annenin verdiği yanıt ise şu şekildedir; *“Önce çok garip karşılandı. Oturduğumuz yerde eşini bırakıp gelmiş bir kadın*

olmak bu konuyla ilgili bir sene boyunca insanlara cevap vermeme neden oldu. Eşimle ayrıldığımızı düşünenler oldu. Çok şükür bütün akrabalarım, öğrenmeyi çok sevdiğim için hepsi çok destekledi. Olumsuz bir şeyle hiç karşılaşmadım.” (Görüşmeci 7, 44 yaşında, Psikoloji yüksek lisans öğrencisi)

Ailesi tarafından destek gören katılımcı şu sözleri dile getirmiştir; “Annem babam kardeşlerim çok desteklediler. Benim böyle bir planım olduğumu annem biliyordu son derece desteklediler. Hatta özel okursan, bizde para veririz sen yeter ki oku dediler. Eşimin ailesine baktığımızda ablası, çocuğun var artık ne gerek var gibi bir şey söyledi ama onun haricinde olumsuz bir şey söyleyen olmadı. Kayınvalidem de destekledi.” (Görüşmeci 10, 31 yaşında, Psikoloji lisans öğrencisi)

Katılımcıların eşlerinin aile tarafı, genel olarak eğitim hayatına katılan kadının bu sürecini, gereksiz görüp desteklemezken kendi ailelerinden maddi manevi büyük destek görmektedirler. Anneler, akraba ve çevre tarafından “bu saatten sonra ne gerek var, çocuklarıyla yeteri kadar ilgilenebilecek misin, ev işlerini nasıl halledeceksin” gibi sorularla karşılaşmaktadırlar. Böylelikle eğitim gören anne, yakın akrabalar tarafından desteklenirken, uzak akrabalar ve çevre tarafından destek görmemektedirler.

Katılımcılara, yoğunluklarından dolayı çok yorulma ve bunu eve yansıtma gibi bir durumla karşılaşp karşılaşmadıkları sorulmuştur ve şu şekilde yanıtlar verilmiştir.

“İnsan mutlaka yoruluyor. Ben bazen eve gittiğimde enerji yerlerde oluyor. İlla ki bu durumu hissettiriyorum. Eşime değil de mesela çocuğuma, misafirime yansıyor. Mesela misafir gelmek istiyor ama sınavım oluyor, başka durum oluyor ertelemek zorunda kalıyorum.” (Görüşmeci 2, 48 yaşında, Çocuk Gelişimi lisans öğrencisi)

Özellikle misafir konusunda sorun yaşayan anne, sınav zamanlarında bu durumun onu etkilediğini ve ertelemek durumunda kaldığını dile getirmiştir.

Çok fazla yorulan annenin verdiği tepkilere bakılacak olursa; “Bağırma, kızma, ağlama, yapamıyorum, edemiyorum, çok sıkıldım, bunaldım gibi tepkiler veriyorum. Her şey üst üste gelince patlama noktasına geliyorum.” (Görüşmeci 3, 25 yaşında, Çocuk Gelişimi lisans öğrencisi)

“Bunun için özellikle çaba harcıyorum. Çok gergin olduğum zamanlar oluyor. Evde o an kim varsa hepsiyle tek tek konuşuyorum. Bugün çok kötü bir gün geçirdim, çok yorgunum, her şey çok hızlı reaksiyon veriyorum, çok sinirliyim mümkünse bana çok fazla yaklaşmayın. Yapacağım şeyler, sizinle ilgili değil diyorum. Ve bunu yaptığımda o kadar çok işime yaradığını gördüm ki çok iyi oluyor.” (Görüşmeci 5, 37 yaşında, Psikoloji lisans öğrencisi)

Araştırmaya katılan anne, sinirli ya da yorgun olduğu zaman aile bireyleri ile tek tek konuşup hissettiklerini dile getirmiştir. Bu da hayatını kolaylaştırdığını ve işe yaradığını söylemiştir.

“...Hayatımda genellikle böyle olumsuz tepki gösterme, vurma, kırma gibi şeylerim olmadığı için bu tarz durumlarla karşılaşmıyorum. Ama vize dönemlerimde eve misafir geldiğinde sinirli oluyorum, istemiyorum yani. Hani böyle bilip de gelenlere daha çok kızıyorum.” (Görüşmeci 9, 40 yaşında, Psikoloji yüksek lisans öğrencisi)

Yorulan annelerin varlığından bahsettiğimiz gibi yorulmayan anneler de vardır. Anneler yorgun olmama nedenlerini şu şekilde dile getirmişlerdir; *“Hiç yorulmuyorum. Okul insanı neden yorsun ki? Beni huzursuzluk daha çok yorar.” (Görüşmeci 11, 42 yaşında, Psikoloji yüksek lisans öğrencisi)*

“Aslında çok yorulmuyorum. Çünkü ben bunları severek yaptığım için ve ben içimde bir şeyi tutmam o an ne hissediyorsam söylerim. Kızacaksam kızarım. O yüzden ben de çok bir şey birikmiyor.” (Görüşmeci 16, 21 yaşında, Sosyoloji lisans öğrencisi)

Araştırma kapsamındaki katılımcılarda evin ve okulun yüklediği sorumlulukların fiziksel ve zihinsel yorgunluklara sebep olduğu görülmektedir. Anneler, ev içi üretiminde çocuk bakımı, yemek yapma, ütü yapma, çamaşır yıkama, temizlik gibi çeşitli işleri yerine getirmekle yükümlüdür. Bunun yanı sıra okuldaki akademik süreçler ve sosyal hayatın da getirdiği yoğunluk birleşince bireyde huzursuzluk yaratmaktadır. Dolayısıyla her insanın yaşayabileceği bu süreç, ailelerde ciddi problemlere neden olmamaktadır.

Katılımcılara, üniversiteye başlamalarından dolayı uzun bir yıl alıp almadıkları ve aldı ise üniversiteye uyum konusunda sıkıntı yaşayıp yaşamadıklarını sorulmuştur.

“Liseden sonra aslında direk üniversiteye başladım mezun oldum, evlendim çocuğum oldu, ikinci üniversite eğitimi için çocuğun büyümesini bekledim ve buraya geldim. Uyum konusunda aslında sıkıntı yaşadım. Bizim zamanımızla şu anki zaman çok farklılaşmış çok değişmiş. Yaş olarak biraz daha büyük olduğun için davranışları daha çocuksu geliyor. Ne kadar da olsa tam anlamıyla uyum sağlayamıyorsun. Tamamen uyumsuz değilim ama zor bir şey.” (Görüşmeci 1, 30 yaşında, Çocuk Gelişimi lisans öğrencisi)

İkinci üniversitesinde eğitim gören anne, uyum konusunda sıkıntı yaşamamıştır fakat yaş farkından kaynaklı öğrencilerin hal ve hareketlerinin çok çocuksu geldiğini söylemektedir.

“Okulda büyükler var hatta benden büyükler de var bu konuda şanslıyım. Başka bölümlerde okumuşlar sonra tekrar eğitim görmek için gelmişler. Onları gördüğümde kendimi daha iyi hissediyorum. Aa benden daha büyükleri de varmış diyorum. Küçüklerle, olumsuz bir şey yaşamadım ama onların yanında bazen kendini yalnız hissediyorsun. Sonuçta senin çocuğunun yaşında. Ama uyum sağladın mı dersin sağladım.” (Görüşmeci 2, 48 yaşında, Çocuk Gelişimi lisans öğrencisi)

Kendisinden başka yaşı büyük bireylerin de okula gitmesi, anneyi bu konuda oldukça rahatlatmıştır. Ve kendinde yaşça küçük öğrencilerle de uyum konusunda sıkıntı yaşamamıştır.

“13-14 yıl zaman aldı. Hiç kimseyle sıkıntı yaşamadım. Ama birkaç ay belli tedirginliklerim oldu, daha sonra kızlarla sorunum olmadı aslında. Onlardan kazandığım çok şey de oldu, çok verdiğim şey de oldu. Birinci, ikinci sınıflarda dersleri anlamada çok zorlandım. Herkes bir kez okuyorsa ben iki kez okurdum. Unuttum mu hayır unutmadım.” (Görüşmeci 4, 44 yaşında, Çocuk Gelişimi lisans öğrencisi)

Derslere uyum konusunda ilk etapta sorun yaşayan anne, herkesten daha fazla çaba sarf ettiğini dile getirmektedir.

“Hazırlıkta kuşak çatışması yaşadım. O zaman bölüm başkanı, beni baba gibi korudu. Bir kızla sorun yaşadım ve hocalar halletti. İlk başta kabul görme de

sıkıntı yaşadım. Benimle kim iletişim kuruyorsa onunla görüştüm. Kuşak çatışması yaşadığımı komik bir örnekle anlatayım: Terasa çıktım ve bir kız duyabileceğim bir şekilde aa şimdi buranın yaş ortalaması bir anda arttı demişti.” (Görüşmeci 13, 55 yaşında, Psikoloji lisans öğrencisi)

Okula ilk başladığı yıllarda kuşak çatışması yaşayan anne, çeşitli zorluklar yaşamış fakat ilerleyen zamanlarda karşılıklı adaptasyon sonucu bu çatışmalar ortadan kalkmıştır.

“12 yıl gibi bir süreç oldu. İlk başlarda yaşadım ama bu kendi kendime yaptığım bir şeydi bu, gerek yoktu aslında. İlk başta bunlar benden yaşça küçük nasıl olacak diye düşündüm. Benden büyük iki üç kişi vardı onlar o kadar rahattı ki ben onlar gibi değildim. Bu benim hatamdı, benim kendi kuruntumdu. Dersler konusunda da biraz sıkıntı yaşadığım ilk etapta ağır geldi. Ama sonra o uyumu yakaladım ve birçok arkadaşım var her konuda anlaşıyoruz. Şimdiki kızlar çok olgunlar, akli başındalar. Ben olumsuz hiçbir şey görmedim.” (Görüşmeci 10, 31 yaşında, Psikoloji lisans öğrencisi)

Araştırma kapsamındaki katılımcılar, genel olarak lise hayatlarından sonra araya giren çeşitli süreçler (evlilik, çocuk vb.) sonucunda üniversiteye başlamasını geciktirmiştir. Farklı yaş gruplarıyla beraber öğrenim gören annelerin, diğer öğrencilere adapte olmalarında yaşın etkisi büyüktür. Bu nedenle yaş büyük annelerin, kendilerinden daha küçük öğrencilerle aralarında çeşitli sorunların ortaya çıkması olası bir durumdur. Fakat bu sorunların temelinde, ülkemizde çeşitli yaş gruplarındaki annelerin, üniversite hayatına girmelerinin yeni oluşu ve diğer öğrencilerin de bu yaş grubu ile ilk defa eğitim için aynı ortamda bulunmaları karşılıklı olarak zamanla adapte olmaya itmiştir.

Katılımcılara, “çocuklarının ders çalışmasında sizin öğrenci olmanızın etkisi var mı? Bu yönde çocuklarınızı nasıl etkilediğinizi düşünüyorsunuz?” sorusu sorulmuş ve şu şekilde cevaplar alınmıştır.

“Ben ders çalışırken o da kendi çapında bir şeyler yapmaya çalışıyor, beni örnek alıyor. Mesela ben kitap okuduğumda o da kitap okuyor ama ben indirdiğimde o da indiriyor.” (Görüşmeci 1,30 yaşında, Çocuk Gelişimi lisans öğrencisi)

“Çocuklarımdan bazı konularda yardım alıyorum. Erkek çocuğundan İngilizce, kız çocuğundan teknolojik alanda yardım alıyorum. Eskiden çocuklarım da sadece dersi geçme kaygısı varken şimdi sınavlardan yüksek not almaya odaklandılar. Beni rol model aldıkları için eskiden 60 almak yetiyorsa şimdi 80 almak için çabalıyorlar.” (Görüşmeci 13, 55 yaşında, Psikoloji lisans öğrencisi)

Annenin ders çalışması, çocukların rol model olarak çalışmasını etkileyen en önemli etmen olmuştur. Anne, çocuklarından kendi dersleri hakkında da çeşitli yardımlar aldığını söylemektedir.

“Sınavlarımız genellikle çakışıyor ve notlarımızı paylaşıyoruz. Ben şu puan aldım, sen kaç aldın gibi. Ama bu durum onlara bir ivme kazandırmadı.” (Görüşmeci 5,37, Psikoloji lisans öğrencisi)

Annenin dersleri ile ilgilenmesi, çocukların çalışmasında herhangi bir işe yaramadığını ama ortak konuşacak konuların artmasını sağlamıştır.

“Kızımın eğitim hayatında en çok etkileyen şeyin bunun olduğunu düşünüyorum. Bir şeyi çalışma şekli, ödevi hazırlama şekli, anksiyete duymadan bir şeylerin bitebileceğini görüyor. Sosyal öğrenmenin, evin içinde çok geçerli olduğunu düşünüyorum.” (Görüşmeci 7, 44 yaşında, Psikoloji yüksek lisans öğrencisi)

Sosyal öğrenme kuramına göre, bireyler diğer insanları izleyerek ve gözlem yaparak davranışın onaylanma durumuna göre öğrenme süreci gerçekleşebilir. Öğrenme işlemi, bu kurama göre “başkalarını seyrederek çevreden öğrenme” şeklinde tanımlanır. Annelerin kendi eğitimleri için çalışmalarını gören çocukların da kendi derslerini anneleriyle birlikte yapmaları, sosyal öğrenme kuramına göre seyrederek öğrenme biçimine girer (Korkmaz, 2003; Ültanır, 1997, akt: Bayrakçı, 2007)

3.8. Sosyal Hayat

Araştırmaya katılan katılımcılara, sosyal hayatları ile ilgili olarak kendilerine yeterince vakit ayırabilme durumları sorulmuş ve eşleriyle kaliteli vakit geçirebilmeleri irdelenmiştir.

“Özel ihtiyaçları karşıladıktan sonra ben evi toplamaya düzenli olmaya uğraşmam. Her fırsatta, boş olduğum günlerde çok sevdiğim bir kafe var oraya gidip bir köşe seçerek 2- 3 saatimi orada geçiririm. Kitap okurum ve telefonla ilgilenirim. Araba kullanmayı çok seviyorum, bazen yolu uzatıp müziği açıp öyle seyahat ediyorum, bu bana iyi geliyor. Eşimle de yemekten sonra kahve içeriz. Eskiden çok fazla vakit geçiriyorduk ama şu an benim düzensiz yaşamımdan kaynaklı olumsuz etkilendi. Ama birlikte bir şeyler yapmayı seviyoruz.”
(Görüşmeci 5, 37 yaşında, Psikoloji lisans öğrencisi)

Araştırmaya katılan kadın, yoğunluğundan dolayı son ana kadar kendini zorlamaya devam etmektedir. Kendisinin yorgun düştüğünü ve bunu hissettiği anda kendine vakit ayırmaya özen göstermektedir.

“Hayır, çok fazla ayıramıyorum. Bu benim tembelliğim ile de alakalı olabilir. Bana sadece hafta sonu kalıyor, onda da evimde oturmak istiyorum hiçbir şey yapmak istemiyorum. Bazen gezmeye bile gitmek istemiyorum. Eşimde çok yoğun, o da hafta sonu evimizde oturalım, çayımızı içelim o bize o kadar iyi geliyor, o kadar dinleniyoruz ki.. Bir de hafta sonu çocuğumuzla ilgileniyoruz. Zaman zaman hafta içi arkadaşlarımızla geziyoruz. Hafta sonları sabahları kalkıyoruz, Kahvaltı yapıyoruz bizim için çok önemli çünkü hafta içi yapamıyoruz.”
(Görüşmeci 10, 31 yaşında, Psikoloji lisans öğrencisi)

Annelik, eşlik görevlerinin yanında öğrencilik rolünün eklenmesi annenin kendine vakit ayırma seçeneğini ortadan kaldırmıştır. Hafta sonunun sadece boş olması sebebiyle, evinde eşi ve çocuğuyla vakit geçirmek, katılımcıyı tatmin etmektedir.

“Bu kadar görevler içinde insan kendine vakit ayıramıyor aslında; eğitim almak benim kendim için yaptığım en güzel faaliyet. Başka şeye ihtiyaç duymuyorum. Tabi biraz daha uyuyabilsem daha iyi olur ama bu benim tercihimse fedakârlık da şart.” (Görüşmeci 14, 37 yaşında, Sosyal Hizmet yüksek lisans öğrencisi)

Araştırmaya katılan anne, eğitimin onun için yapılan en iyi faaliyet olduğu, onun sosyal aktivitesinin de bu olduğunu dile getirmektedir.

“Eğitim görmek, kendime ayırdığım en önemli şey. Çünkü kendimi yaşıyorum. Kendimle olmak istediğim, yapmak istediğim şeyi yapıyorum. Bunun dışında sinema seyrediyor musun, müzik dinliyor musun gibi şeyler hayatımda var. Eşimle

en sevdiğimiz şeyler bunlar. Mutlaka birbirimize o anlamda zaman ayırırız. Yemek, kahve, çay aklınıza ne gelirse yani yaparız. Haftada bir ya da iki kere mutlaka yaparız. Kendime vakit ayırdığım an, eşimle birlikte olduğum andır..”
(Görüşmeci 17, 44 yaşında, Sosyoloji lisans öğrencisi)

Okula gitmek, Araştırma kapsamındaki katılımcılar için genel olarak kendilerine vakit ayırdıkları zaman olarak nitelendirmektedirler. Bu sebeple, sosyal hayata daha farklı aktiviteler ekleyememektedirler. Boş zamanlarını ise çocuklar için hafta sonu planları yaparak geçirmektedirler.

4. TARTIŞMA

Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2013- 2018 yılları arasında örgün lisans öğrenimi gören kadınların sayıları, yaşlarıyla beraber karşılaştırıldığında, her geçen yıl artış görülmektedir. Tablo 1'de üniversite öğrencisi kadınların yaşları incelendiğinde ise 45 yaş ve üstü kadınlar da üniversitede yer almakta ve yıllar geçtikçe sayılarında artış görülmektedir. Araştırmaya katılan üniversite öğrencisi annelerin yaşları incelendiğinde, 45 yaş ve üstü kadınların diğer yaşlara oranla daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Türk geleneksel aile modeline göre kadınların, ortalama 20-25 yaş arası evlendiği ve belli bir süre sonrasında da çocuk sahibi olduğu görüşü, otuz yaş üzerindeki kadınların genel olarak anne olduğunu düşündürmektedir. Yani TÜİK verileri incelendiğinde geçmişte de üniversite öğrencisi annelerin varlığından bahsetmek olası bir durum olduğu düşünülmektedir.

Tablo 7 incelendiğinde araştırmaya katılan katılımcılar ile eşlerinin yaşları kıyaslandığında benzer bulgular olduğu tespit edilmiştir. Böylelikle araştırmaya katılan katılımcılar, kendi yaş grubuna yakın bireyler ile evlendiği düşünülmektedir.

Tablo 8'de yer alan katılımcı eşlerinin meslekleri incelendiğinde şu çıkarımlar yapılmıştır. Katılımcılar genel olarak sosyal bilimlerle ilgili bölümlerde eğitim almakta fakat eşlerinin mesleklerine bakıldığında genel olarak fen bilimleri ağırlıklı olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlardan yola çıkarak katılımcılar, genel olarak eğitim gördükleri bölümle ilişkili olmayan mesleklere sahip kişilerle evlilik yaptıkları düşünülmektedir. Ve katılımcıların bölümleri ile eşlerinin meslekleri göz önünde bulundurulduğunda ise iki tarafında eğitim seviyelerinin yüksek olduğu görülmektedir. Böylelikle eşler arasındaki farklılığın azalması ile denkleşmenin artması evliliğin gidişatı için önemli bir boyut olduğu düşünülmektedir. Çünkü eşler arasında her konuda ciddi farklılıkların olması, aile içinde çeşitli sorunlara yol açabilir bu da evliliği zedeleyici hale getirebilir.

Türkiye'de evlilik tercihlerinde zaman içinde yaşanan değişimin yönüne bakıldığında, bireylerin evlenme kararlarının alınmasında görücü usulü evliliklerinin yerini bireyin kendi tercihleri doğrultusunda yaptığı seçimlere bıraktığı görülmektedir (ASPB, 2015). Yapılan araştırmalar sonucunda Türkiye'de evlenme biçimi, genel olarak bireylerin kendi kararları doğrultusunda gerçekleştiği bulgusu, çalışmada yer alan üniversite öğrencisi annelerin de ağırlıklı olarak kendi tercihleri sonucunda evlenme kararı alma durumunu destekler niteliktedir.

2013 yılında TAYA'nın yaptığı araştırmaya göre 2011 yılında ilk evlenme yaşı, 14'ün altında kadınların oranı %4 iken 15-17 yaşları arasında evlenenlerin oranı ise %24'tür. Bu oran "çocuk gelin" olgusu olarak tartışılan konuya önemli bir veri sunmaktadır. 18-24 yaş aralığında evlenen kadınların oranı %60 iken 25 ve üzeri yaşta evlenenlerin oranı %40'a yükselmektedir (TAYA, 2013). Araştırmaya katılan annelerin evlenme yaşı ortalama 21 olup, Türkiye'de 18-24 yaş dilimindeki kadınların bu yaşlarda ağırlıklı olarak evlendiği bulgusunu destekler niteliktedir.

Araştırmaya katılan katılımcıların erken yaşta evlilikler yaptığı bulgusu elde edilmiştir. Bu bağlamda düşünüldüğünde erken evlilikler, dünya genelinde de yaygınlık göstermektedir. Bu durumun sebeplerine bakıldığında ise erken yaşta yapılan evliliklerin daha çok geleneksel bir aktarım olduğu söylenebilir. Özellikle ataerkil yapıya sahip toplumlarda bu durum daha yaygındır. Türk toplumunda erken evliliklerin nedenleri ise daha çok sosyo-kültürel, ekonomik nedenler ve eğitim yetersizliğidir (Antalya Aile Danışmanları Derneği, 2018).

Araştırma kapsamındaki beş katılımcının çocuk bakımı için anneanne ya da babaanneden destek aldıkları bulgusuna ulaşılmıştır. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, çocuk bakımında çalışan annelere yönelik destek amacıyla anneanne ve babaannelere yönelik teşvik vereceklerini açıklamışlardır. Aynı durum, araştırma kapsamımıza giren üniversite öğrencisi annelere yönelik de çocuk bakımı için anneanne ve babaannelere yönelik teşviklerin gerçekleşmesi sağlanabilir.

İş bölümü, insan topluluğunun devamı için yapılması gereken bir durumdur. İş bölümü, herkese belli görev ve sorumluluklar yükler. İnsan, iş bölümüne katılma tarzına göre bir değer kazanır ve başkaları tarafından değer görür. Erkek ve kadın arasındaki farklılıklara bakıldığında iş bölümünde de farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Bu farkın temel nedeni, kadının vücut yapısı özelliğinden kaynaklanır ve onu bazı işlerden uzak tutar. Erkeklerde aynı şekilde kadınlar gibi bazı işlerden uzak dururlar. Çünkü yapıları gereği kendilerine uygun olmayan iş olarak görürler. Adler'e göre iş bölümleri tarafsız bir şekilde yapılmalıdır. Geçmişten bugüne kadar kadın, erkeğin yapması gereken işlerin belli bir kısmını üzerine almıştır ve erkek gücünün farklı alanlarda kullanmasında yardım etmiştir. (Adler, 1966). Araştırmaya katılan katılımcıların ev, iş, okul gibi birçok rol ve sorumlulukları üstlenirken ve değişen aile yapısı ile kadına yüklenen rollerin artması ile babalar da artık ev içi işlerde ve çocuk bakımında aktif olmaya gayret etmektedirler. Baba

evde metanet, cesaret, emniyet ve kuvveti temsil eder. Babanın kazancı, statüsü, sosyal seviyesi, toplum içindeki konumu aile açısından oldukça son derece önemlidir. Babanın çocuk yetiştirmedeki rolü, maddi ve manevi bakımı oldukça önemlidir (Sevim, 2006). Araştırmalara göre, 1980’li yıllardan sonra babaların çocuklarıyla vakit geçirdikleri zaman dilimi artmıştır (Bianchi ve ark., 2006; Sandberg ve Hofferth, 2001, 2005, akt: Özek, 2011). İlk yıllarda çocuk daha çok anneye beraber olurken baba ile daha az beraber olur. Ama ilk yıllar geçtikten sonra çocukla ilgilenmede baba faktörü de devreye girmelidir. Babanın aktif olmadığı ailelerde çocuğun sosyal gelişimi olumsuz etkilenmektedir (Yavuzer, 1999).

Geleneksel değer ve tutumların yaygın olduğu toplumlarda kadınlar, ev eksenli işlerle meşgul olurken, çocuk ve yaşlıların bakımını üstlenmekte; erkekler ise kamusal alanda, gelir getirici işlerle uğraşıp evin geçimini sağlamakla görevlidirler. Toplumun yapısı itibari ile kadın ve erkekte beklenen roller ve görevler ise bu doğrultudadır. Kişiler, toplumun değer yargılarından, inanışlardan ve toplumsal cinsiyet rollerinden kolayca sıyrılamamaktadırlar. Yani kişi ister istemez toplumsal değerler doğrultusunda rolleri ve görevleri biçimlendirip içselleştirir ve kendini bu duruma gönüllü olmasa bile zorlamaktadır (Demez, 2005, akt: Yavuz, 2015). Bu doğrultuda araştırmanın bulgularından yola çıkılarak geleneksel aile özellikleri halen varlığını sürdürdüğünü ve rol dağılımlarında ise eşitlikçi bir yapı gözlenmeyip, kadın birçok rolleri üstlenmesine rağmen ev içi işleri ve çocuk bakımını ihmal etmeyip görev ve sorumluluklarını yerine getirirken, erkek evin geçimini sağlayarak kadının üstlendiği rollere yardım etme konusunda çok fazla aktif olamadığı görülmektedir.

Ev içi üretime yönelik yapılan araştırmalardan edinilen bilgiye göre, kadınlar ev içindeki işlerin büyük bir kısmını yüklenirken, erkeklerin ise evin dışındaki işler de daha etkin oldukları görülmüştür (Dikmen ve Maden, 2012). Üniversite öğrencisi anneler üzerine yapılan çalışmadan elde edilen bulgular daha önce yapılan araştırmalara benzerlik göstermektedir. Zira üniversite öğrencisi annelerin ev içi üretime bakıldığında geleneksel roller devam ederek ev içi işlerinde aktif rol alırken baba da ev dışındaki işleri halletme noktasında faaliyet göstermektedir.

Bunun yanı sıra modernleşme süreci ile kadınların sosyal hayatlar da daha çok yer almasıyla üstlendikleri sorumlulukların artması, rol paylaşımında da değişikliklere yol açmaktadır. Her ne kadar eşitlikçi olmayan sistemin varlığı devam etse de rol

dağılımlarında yaşanan değişiklikler de gözle görünür düzeydedir. Bulgularda da belirtildiği gibi geleneksel aile modellerinin özellikleri, bazı katılımcıların ailelerinde görülürken, daha adaletli ve eşitlikçi rolleri üstlenen modern yapıda aileler de görülmektedir.

Üniversite öğrencisi annelerin gün boyu eğitim görmelerinden dolayı çocukları ile ayrı kalmaktadır ve bu durum çocuk üzerinde olumlu/olumsuz sonuçlara neden olmaktadır. Benzer bulgular çalışan annelerde de görülmüş ve Nomaguchi (2006), annenin çalışmasının çocuklar üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerini tespit etmiştir. Çalışan anne çalışmayan anneye oranla çocuğuna daha çok adapte olmaktadır fakat anne ile çocuk daha az birlikte olmakta ve çocuk daha çok bakım merkezlerinde ya da bakıcı yanında olduğundan dolayı daha az anne-çocuk etkileşimi olmaktadır (Özek, 2011). Olumlu etkileri çalışan veya eğitim gören anneler çocukları ile daha kaliteli vakit geçirmek için daha özverilidirler fakat ayrı kalmalarından kaynaklı yaşanan etkileşimlerde ise ufak tefek olumsuzluklara yol açmaktadır.

Ebeveynlerin çocukları ile geçirdiği vakitlerin kaliteli oluşu, düşünülen aksine süresi ile orantılı olmamakla birlikte geçirilen sürenin kaliteli oluşuyla alakalıdır (Yeşilyaprak, 2007, akt: Akhan, Batmaz, 2011). Ailede anne faktörü, anne- çocuk arasındaki ilişki, çocuğun hem çevresini hem de kendi benliğini algılamasında ve irdelemesinde en önemli etkiye sahiptir. Çocuğun gelişiminde en etkili dönem 0-6 yaş arası kabul edilir ve bu dönemin profesörü annedir (Sevim, 2006).

Aile merkez olmak üzere anne faktörü anne- çocuk ilişkilerinde başlı başına çok önemli bir konudur. Anne çocuk ilişkilerinin yetersiz olması çocuk üzerindeki etkileri oldukça yüksektir. Yapılan bir araştırmaya göre çocuk nevrozların %30'unda anne çocuk ilişkilerinin yetersizliği tespit edilmiştir. Bu rakamın ciddiyeti gerekli tedbirlerin alınması gerektiğini göstermektedir. Çocuk psikiyatrililerindeki pek çok rahatsızlığın oluşması, ilk çocukluk yıllarına dayanmaktadır. Örneğin davranış bozukluğu gösteren çocuklarda, suçlu çocuklarda, hırsız çocuklarda, başarısız ve içine kapanık çocuklarda görülen bu sorunların temel nedenleri ilk çocukluk yıllarındaki anne-çocuk ilişkilerinin sağlıklı geçmemesiyle bağlantılı olduğu ortaya çıkmıştır. Çocuğun toplumla düzenli ilişkiler kurabilmesi ve ruh sağlığının yerinde olması amacıyla ilk çocukluk yıllarında anne-çocuk ilişkisine gereken özen gösterilmelidir (Çakmaklı, 1991).

Öğrenim görmelerinden dolayı çocukları ile ayrı kalan annenin, suçluluk duygusu yaşamaması, çocuğun yaşı ile ilgili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Küçük çocuğa sahip olan annelerin diğer annelere oranla daha çok suçluluk duygusu yaşadığı, büyük çocuğa sahip anneler ise daha az suçluluk duygusu yaşadığı sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların önemli bir bölümü bu soruda özellikle çocuklarına daha faydalı ve bilgin bir anne olabilmek adına eğitim gördüklerini dile getirmektedirler. Ayrıca boş oldukları her vakitte de çocukları ile ilgilenmek için zaman ayırdıklarını söylemektedirler. Akhan ve Batmaz'ın (2011) 0-6 yaş grubu çocuğu olan çalışan annelerin çocuk bakımı ile ilişkili karşılaştıkları sorun çözme yöntemlerini incelemek amacıyla yapmış oldukları araştırma sonucunda da annelerin suçluluk duygusu hissedip hissetmedikleri sorulduğunda %72,5 oranı ile evet, suçluluk duygusu yaşıyorum demişlerdir. Bununla başa çıkmak için de çocukları ile kaliteli vakit geçirmek için fırsat yarattıklarını dile getirmişlerdir. Çalışan anneler üzerine yapılan çalışmanın sonucuna göre suçluluk duygusu ile başa çıkmak için kullanılan yöntemler de araştırmamızın elde edilen sonucu destekler niteliktedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Üniversitede eğitim gören anne olgusunun konu edildiği bu çalışmada, kendine özgü karakteristiklere sahip bu farklı araştırma grubunun genel profili ortaya konulmaya çalışılmış ve kadının eğitim görmesinin aile içi yaşam üzerindeki etkileri ele alınmıştır.

Araştırmaya katılan katılımcılar arasında en fazla tercih edilen bölüm, psikoloji bölümüdür ve bu kişiler genel olarak sosyal bilimlerle ilişkili olan bölümleri tercih etmişlerdir.

Örnekleme grubunu oluşturan 17 katılımcıların yaş aralıkları 21-55 yaş arasında olup katılımcıların en yoğun olarak gözlemlendiği yaş grubu 40 ve üzeridir. Elde edilen bulgulardan yola çıkarak, üniversite öğrencisi olan annelerin yaşlarının, liseden sonra üniversiteye devam eden öğrencilerin yaşlarından büyük olduğu anlaşılmaktadır. Yaşı büyük annelerin liseden sonra üniversite eğitimi almışlar ise ikinci üniversiteleri olduğuna ya da liseden mezun olduktan uzun bir ara sonrasında üniversiteye başladıklarına işaret etmektedir. Araştırma kapsamındaki kişilerin ilk lisans eğitimlerini alanların yanı sıra ikinci lisans eğitimleri alan grupta mevcuttur. Katılımcıların, eğitim hayatına yönelmelerinde bireysel birtakım sebepler etkili olmuştur. Bunların arasında altı kişi (%35) çeşitli kursları yeterli görmeyerek örgün öğrenme ile ilim sahibi olması sebebiyle; dört kişi (%24) geçmişten kalan eğitim görme istekleri ve bölüm geçişlerinin kolaylaşması sebebiyle; dört kişi (%24) idealist olduklarını düşünmeleri sebebiyle; üç kişi (%17) meslek sahibi olmak ve belli bir statüye sahip olmak istemesiyle akademik hayata katılmışlardır. Yoğun olarak örgün öğrenme isteği ve bilime olan açıklıklarını ifade eden bu kişiler, eğitim hayatları öncesinde de kendilerini sürekli geliştirmek için eğitimlere ve kurslara giden, çeşitli kitaplar okuyan kişiler olup, kendilerini gerçekleştirmek, benliklerini tamamlamak adına ve içlerindeki potansiyeli ortaya koymak adına eğitim görmeye başladıklarını dile getirmişlerdir.

Eş seçimi ve ilk evlilik yaşı konuları detaylandırıldığında, araştırmaya katılan katılımcılar genel olarak kendi kararları doğrultusunda eşleri ile evlenmişlerdir ve ortalama ilk evlenme yaşları 21'dir. Bu kişilerin evliliklerini planlama ve zaman açısından değerlendirmeleri istenildiğinde evlenme yaşlarını erken bulduklarını birkaç yıl daha geç evlenmelerinin daha uygun olabileceğini söylemişlerdir. Bu bulgudan yola çıkarak kişi, ilk evliliğini gerçekleştirdiği zaman kendisine uygun bir evlilik yaptığı

yargısına varmakta fakat yıllar geçtikçe ve deneyim kazandıkça ilk evlenme yaşının erken bir yaş olduğunu fark etmiştir.

Araştırmadan elde edilen önemli bir diğer bulgu ise eğitimi devam ederken hamilelik sürecini yaşayan anneler de fiziksel ve psikolojik yorgunluklar olduğudur. Ev, iş, okul gibi birçok rolü üstlenen bazı anneler rol kamaşası yaşamakta fakat kendi istekleri doğrultusunda eğitim aldığı için bu karmaşayı çözüme ulaştırdığı düşünülmektedir.

Türk toplumunda çocuğun doğumundan sonra ideallerden vazgeçmenin yaygın olduğunu düşünen katılımcıların idealleri olduğu ve bu idealler doğrultusunda hareket ettikleri bulgusuna ulaşılmıştır. Türk toplum yapısına bakıldığında genel olarak anneler çocuk bakımı, ev içi işleri gibi sorumlulukları yerine getirirken hayatta belli amaçlar doğrultusunda birçok görevi yerine getirdiklerini düşünmektedirler. Yani belli bir düzeyde eğitim görüp akabinde evlenen kadınlar, çocuk dünyaya getirdikten sonra birçok rolü üstlenerek fedakârlık gösterirler. Türk toplumu kadından belli başlı rolleri yerine getirmesi beklediği için anneler, akraba ve çevre baskısı ile bazı noktalarda kendilerini gerçekleştirmek için adım atamadıkları düşünülmektedir. Fakat araştırmaya katılan kadınların bu baskılarla karşılaşmasına rağmen birçok rolü üstlenip kendilerini gerçekleştirmek adına üniversitede eğitim görmeye başlamışlardır ve kadınların da artık kalıp yargılardan kurtulup kendileri için bir adım atmaları gerektiğini düşünmektedirler.

Eğitim gören katılımcılardan küçük yaş çocuğa sahip annelerin çocuk bakımı için genel olarak anneanne ya da babaanneden destek aldıkları tespit edilmiş ve genel olarak hiçbir annenin bakıcıdan yardım almadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Her ne kadar çocuğun bakımını üstlenmek için birilerinden destek alındığı bilinse de annelerin çocuk bakımında daha fazla rol aldığı düşünülmektedir.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgulardan yola çıkarak annelerin eğitim hayatına katılmasının, ev içi roller üzerinde birtakım değişiklikleri meydana getirdiği gözlenmektedir. Nitekim araştırma kapsamındaki katılımcıların eşleri, zaman zaman geleneksel rollerin dışına çıkabilmekte ve eşinin eğitim görmesinden dolayı ev içi işlerde kadın ile birlikte çeşitli sorumluluklar alarak, eşlerine destek olup yardım etmektedirler. Günay ve Bener'in (2011) kadınların toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde aile içi yaşamı algılama biçimlerini belirlemek amacıyla yapmış olduğu çalışmada benzer bulgular elde edilmiştir. Araştırma sonucu, kadınların ailede temel sosyal ve ekonomik

faaliyet alanlarını toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde değerlendirmediklerini göstermektedir. Bu durum da eğitim seviyesinin yükselmesi, kadının çalışma hayatına katılması, ailedeki birtakım fonksiyonların toplumsal kurumlara aktarılması ile gerçekleştiğini, bundan dolayı da aile yapısında ve üstlenilen sorumluluklarda değişikliklerin yaşanmasının olası bir durum olduğunu söylemek mümkündür.

Okul, iş ve aile yaşamını eş zamanlı döndürmeye çalışmaları sonucunda üniversite öğrencisi annelerin önceliklerini düşündürten çeşitli sorunlar söz konusu olabilmektedir. Bu sebepten anne, eş, öğrenci ve iş kadını olmaktan kaynaklanan çoklu rollerin ortaya çıkmasıyla rol çatışmasının gerçekleştiği katılımcılar tarafından belirtilmektedir. Araştırma kapsamındaki katılımcıların eğitim almayı kendi istekleri doğrultusunda gerçekleştirdikleri için yaşanan bu rol çatışmasını en aza indirmeye çalıştıkları görülmüştür. Çünkü aile sisteminin düzenini bozmamak kaydıyla eğitim almaları gerektiğini düşünen anneler, birçok rolü üstlenip sistemin düzenini aksatmamak için fedakârlıklar yaptıkları düşünülmektedir.

Eğitim hayatına katılan annelerin çocukları ile ilişkilerinde ve sosyal hayatlarında çeşitli değişiklikler meydana gelmektedir. Annenin eğitim hayatına katılmasının, çocuğunun akademik başarısına da etkisi olduğu görülmektedir. Sosyal öğrenme kuramına göre evde ders çalışan anneyi gören çocuk, anneyi rol model alır. Bu sebeple annenin öğrenim görmesi, çocuğun eğitim hayatında olumlu etkiye sahiptir. Bu durum sonucunda da ev içi iletişimde çeşitlilikler görülmesinde önemli rol oynar.

Üniversitede eğitim görmesinden dolayı bu kişiler, anne ve eşlik rolünün yanına öğrencilik rolünü de ekleyerek kendi hayatlarında bazı durumlardan soyutlanarak çeşitli fedakârlıklar göstermektedirler. Annenin sosyal hayatında çeşitli değişiklikler yaşanarak okul ve ev hayatının yoğunluğundan dolayı kendisine ve sosyal çevresine çok fazla vakit ayıramamaktadır. Yani elde edilen hiçbir değer bedelsiz değildir ve katılımcılar bu bedeli sosyal çevrelerinden ve ailelerinden çeşitli fedakârlıklar göstererek ödemektedirler.

Araştırma kapsamındaki üniversite öğrencisi annelerin karşılaştığı zorluklardan birisi de çevre ve akrabalarından kaynaklı olumsuz düşüncelere çok sık maruz kalmalarıdır. Fakat bu durumun katılımcıları özellikle motivasyon açısından çok fazla etkilemediği görülmektedir. Üniversite öğrencisi annelerin eğitim görmelerinden kaynaklı akraba ve çevreleri tarafından eleştirilmeleri, içinde bulunulan toplumun sosyo-kültürel yapısı ile

yakından ilişkilidir. Yani geleneksel olarak kadının görevi, ev eksenli işlerle uğraşıp çocuk ve yaşlı bakımını üstlenmesi gerekirken öğrenim gören annelerin eğitim hayatında aktif bir birey olmaları, geleneksel anlayışa zıt düştüğü düşünülmektedir.

Dolayısıyla eğitim hayatına katılan anneler çeşitli zorluklara rağmen idealleri için akademik hayatlarına devam etmektedirler. Bu süreç, aile içi rollerde değişiklikler meydana getirerek daha eşitlikçi bir yapının oluşmasına sebep olmakta ve bu durum da kadınların üniversite süreçlerini daha rahat bir şekilde geçirmelerine olanak sağladığı düşünülmektedir.

Öneriler

Toplumunu oluşturan bireylerin, sağlıklı, üretken, verimli ve refah içerisinde yaşadığı bir toplumsal yapıya ulaşabilmek için, toplumun en temel birimi olan ailelerin sağlıklı, donanımlı ve işlevsel bireylerden oluşan bir yapı sergilemesi gerekir.

Sosyal hizmet uzmanları ve eklektik bilgi temelini kullanan diğer disiplinlere mensup sosyal bilimciler ve meslek elemanları, hep birlikte, etkili bir ekip çalışması, iş birliği sağlayıp, ailenin pozitif yönde değişimi ve gelişimi için aileyle çalışma vb. grup (mezzo) çalışmaları yürütebilirler.

Bu farkındalıkla, toplumun insan kaynağını desteklemek ve geliştirmek için devlet, tüm ailelerin sağlıklı ve işlevsel olabilmesi yönünde, farklı düzlemlerde, kamu politika ve programları geliştirmelidir. Bununla bağlantılı olarak, çeşitli sorunlar yaşayan üniversite öğrencisi anneler ve eşlerinin katılımıyla aile içi ilişkilerde, iletişimlerinde, rol paylaşımlarında ve çocuk bakımında bilgi düzeyinin ve farkındalıklarının artırılması ve bilinçlendirilmelerine yönelik programlar, çalışmalar düzenlenmelidir. Dahası, ekonomik yetersizlikler yaşayan öğrenci-annelere yönelik, ailenin iyilik halini gözeten güçlendiren kamu politikaları devreye sokulabilir.

Bu yönde programlar geliştirildiğinde, araştırmadaki katılımcıların yaşadığı zorluklardan yola çıkarak, bu zorlukları yaşadığı için eğitim hayatına devam edemeyen, bu engelleri aşamamış kadınlarında toplumsal-akademik yaşama katılımları teşvik edilerek, insan kaynağı gücümüz artırılabilir.

Feminist sosyal hizmet bağlamında konuya yaklaştığımızda, toplumsal cinsiyetle ilişkili kadın-erkek eşitliğini sağlamaya yönelik programların oluşturulması ve desteklenmesi, kapasitesi olmasına rağmen eğitim hayatına katılamamış kadınların gelecek beklentilerini olumlu etkileyebilecektir. Bunun yanı sıra eğitim görmek isteyen

kadından birçok rolleri yerine getirmesi beklenildiği için, bu isteğini olumsuz karşılayan ataerkil normlarda değişim sağlayacak ve erkek egemen zihniyetten kaynaklanan toplumsal cinsiyete dayalı risk faktörleri azaltacak, erkeklere yönelik projelerin geliştirilmesi ve uygulanması gerekmektedir. Özellikle eğitim görmemiş ya da eğitimini devam ettirmek isteyen kadınlara yönelik mesleki eğitim, kariyer planlama, girişimcilik, yetenek, motivasyon ve özgüven gelişimini sağlamaya yönelik toplumsal cinsiyet temelli sosyal politikaların geliştirilmesi gerekmektedir.

Günümüzde toplum ve aile içinde rollerin dağılımında etkili olan gelenekçi bakışın etkisinin yerini eşitlikçi bir yapılanmaya bırakması adına çeşitli politikalar yürütülmektedir. Fakat bu politikaların oluşturulmasından ziyade uygulanabilir hale gelmesi daha önemlidir. Bu anlamda kadınlara yönelik sosyal politikalar oluşturulmalı, geliştirilmeli ve pratikte uygulanabilirliği adına sağlam adımlar atılması gerekmektedir.

Üniversite öğrencisi annelerin rol çatışması, çalışma hayatı ve evdeki iş yoğunluğu, farklı rolleri eş zamanlı uygulama problemleri, eşine ve çocuğuna karşı kendini eksik hissetmesinden kaynaklanan psikolojik sorunları gibi problemlerin çözümü için Aile Danışma Merkezlerinde veya farklı bir yapıda danışmanlık, rehberlik hizmeti verecek hizmetlerin oluşturulması gerekmektedir. Aynı zamanda bu kadınların yaşadıkları aile-okul-iş çatışmasını azaltmak için aileden gelen sosyal desteği ikamet edecek çocuk bakım hizmetleri (kreş, anaokulu gibi), sağlık hizmetleri ve diğer sosyo-kültürel hizmet ve etkinliklerin erişilebilirliği ve niteliği artırılmalıdır. Bu konulardaki ilerleme, sosyal hizmet uzmanlarının önderliğinde Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı kontrolünde sağlanacaktır. Bu sebeple bakanlık bünyesindeki sosyal hizmet uzmanlarının sayısının artırılması ve yapılacak projelerde aktif rol almaları oldukça önem taşımaktadır.

Ulusal literatür tarandığında üniversite öğrencisi anneler üzerine yapılan bir araştırmaya rastlanılmamıştır. Araştırmanın değişkenleri sınırlı tutulmuştur ve bundan sonra yapılacak olan diğer araştırmalarda farklı yaş gruplarındaki anneler ele alınarak devlet ve vakıf üniversitesi karşılaştırmaları ile değişkenler artırılarak daha kapsamlı sonuçlara ulaşmak mümkündür. Sonuç olarak sosyal hizmet biliminin mikro düzeyde yalnızlığa ve toplumsal normlara karşı güçlendirme, mezzo düzeyde aile ve okul gibi çevrelerde sosyal ilişkilerini düzenleme ve makro düzeyde ise savunuculuk faaliyetleri gibi yapacağı müdahalelerin, akademik altyapısının oluşturmak ve bilimsel kaynakları

kullanarak çözüm yollarına kapı açmak amacıyla bu çerçevede yapılacak akademik çalışmaların sayısının artması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- ACAR, H., NERGİZ, N., AKMAN, E. (2013). Sosyal Politika ve Kamu Yönetimi Bileşenleriyle Sosyal Hizmet Temelleri ve Uygulama Alanları. Ankara: Maya Akademi.
- ADLER, A. (1966). İnsanı Tanımak. İstanbul: Özgü Yayınevi.
- AKHAN, L. U., BATMAZ, M. (2011). 0-6 Yaş Grubu Çocuğu Olan Çalışan Annelerin Çocuk Bakımı İle İlgili Karşılaştıkları Sorunların ve Sorun Çözme Yaklaşımlarının İncelenmesi. *Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 19(3), 161-167.
- AKYÜZ, H. (1991). Eğitim Sosyolojisinin Temel Kavram ve Alanları Üzerine Bir Araştırma. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- ALACAHAN, O. (2010). Aile Birliğini Oluşturan Faktörler ve İşlevleri. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 289-298.
- ALBAYRAK, A. (2017). Ziya Gökalp'te Kadın Ve Aile. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 6(4), 244-252.
- ANTALYA AİLE DANIŞMANLARI DERNEĞİ, (Kasım 2013- Nisan 2014). Erken Evlilik Sorunu. <http://www.manevisosyalhizmet.com/wp-content/uploads/2014/12/erken-yasta-evlenmek.pdf> (Erişim tarihi: 05.08.2018)
- ARSLAN, D. A., ARSLAN, G. (2015). Kırsal Türkiye'de, Geçmişten Geleceğe Kadın, Evlilik ve Aile. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 1(37), 629-684.
- ASLAN, A. K. (2001). Eğitimin Toplumsal Temelleri. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5, 16-30.
- ASPB (2006). Aile Yapısı Araştırması. Ankara.
- ASPB (2015). Türkiye'de Evlilik Tercihleri. Ankara.
- BAĞCI, S. (2014). Annelerin Doğum Sonunda Yaşadıkları Sorunlar ve Yaşam Kalitesi İle İlişkisi. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- BAYER, A. (2013). Değişen Toplumsal Yapıda Aile. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 103-129.

BAYRAKÇI, M. (2007). Sosyal Öğrenme Kuramı Ve Eğitimde Uygulanması. *SAÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(10).

BAYRAKTUTAN, F. (2005). Aile İçi İlişkiler Açısından İnternet Kullanımı. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Yapı- Sosyal Değişme Bilim Dalı, İstanbul.

BİBER, N. (06.06.2012). Geleneksel miyiz?, Modern miyiz? <http://blog.milliyet.com.tr/geleneksel-miyiz---modern-miyiz-/Blog/?BlogNo=547534> (Erişim tarihi: 01.09.2018)

BUZ, S. (2009). Feminist Sosyal Hizmet Uygulaması. *Journal of Society & Social Work*, 20(1).

BÜYÜKÖZTÜRK, S., KILIÇ, ÇAKMAK, E., AKGÜN, Ö.E., KARADENİZ, Ş., DEMİREL, F. (2011). Bilimsel araştırma yöntemleri (8.baskı). Ankara: Pegem Yayınları.

ÇAHA, H., AYDIN, E. S., ÇAHA, Ö. (2014). Değişen Türkiye'de Kadın; Türkiye'de Kadının Sosyo-Kültürel, Ekonomik ve Siyasal Durumu. İstanbul: KADEM.

ÇAKMAKLI, K. (1991). Aileler İçin Sosyal Hizmet. İstanbul: Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.

DİKMEN, N., MADEN, D. (2012). Kadın akademisyenlerin görünmeyen emeği üzerine bir araştırma: Ordu Üniversitesi örneği.

DOĞAN, C. (2010). Aile ve Eğitim. İslami İlimler Araştırması Vakfı, İstanbul, 19-29.

DOĞAN, İ. (2009). Dünden Bugüne Türk Ailesi: Sosyolojik Bir Değerlendirme. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

DÖKMEN, Z. Y. (2009). Toplumsal Cinsiyet: Sosyal Psikolojik Açıklamalar. İstanbul: Remzi Kitabevi.

DUYAN, V. (2012). Sosyal Hizmet Temelleri ve Yaklaşımları Müdahale ve Yöntemleri. Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği.

- EKEN, H. (2006). Toplumsal Cinsiyet Olgusu Temelinde Mesleğe İlişkin Rol İle Aile İçirol Etkileşimi: Türk Silahlı Kuvvetlerindeki Kadın Subaylar. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (15), 247-279.
- EREŞ, F. (2009). Toplumsal Bir Sorun: Suçlu Çocuklar ve Ailenin Önemi. *Aile ve Toplum Eğitim-Kültür Araştırma Dergisi*, 88-96.
- ERSANLI, K. (1990). Aile İçi İlişkilerin Dayandığı Psikolojik Temeller. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 51-54.
- GÜÇLÜ, S. (2012). Değişen Toplumda Değişen Aile: Sosyolojik Tartışma s. 65-92. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- GÜNAY, G., BENER, Ö. (2011). Kadınların Toplumsal Cinsiyet Rollerini Çerçevesinde Aile İçi Yaşamı Algılamaya Biçimleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 153(153).
- GÜZEL, S. (2006). "Sosyal Yapı" ve "Toplumsal Yapı" Bileşkesinde Sosyo-Kültürel Yapı Kavramı. *Sosyoloji Konferansları*, 83-96.
- KAÇAR, Ö. (2007). Toplumsal Cinsiyet Ve Kadının Konumu: Türkiye’de Yakın Zamanlardaki Değişimi Anlamak. Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.
- KAĞITÇIBAŞI, Ç. (2010). Türkiye’de Kadın ve Eğitim. H. Durudoğan, F. Gökşen, B. E. Oder, D. Yüksekler içinde, Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları. Koç Üniversitesi Yayınları: İstanbul, 9-19.
- KALYONCUO, A. (2017). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Bağlamında Modern Dönem Dindarlığının Kadın Algısına Kelami Bir Bakış, Yüksek Lisans Tezi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Rize.
- KAYADİBİ, F. (2003). Kadın Eğitiminin Önemi ve Kalkınmadaki Rolü. *Sosyoloji Konferansları*, 19-31.
- KAYLI, D. (2016). Türkiye’de Sosyal Hizmetin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği İle İlişkisi. *The Journal of Academic Social Science Studies*. (45), 135-142.

- KONGAR, E. (1970). Türkiye'de Aile: Yapısı, Evrimi ve Bürokratik Örgütlerle İlişkileri. *Amme İdaresi Dergisi*, 3(2), 58-83.
- KUZUCU, Y. (2011). Değişen Babalık Rolü ve Çocuk Gelişimine Etkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (35), 79-91.
- MARSHALL, C. (1999). Sosyoloji Sözlüğü, Bilim Sanat Yayınları, İstanbul.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2011). Aile Yapısı. Ankara.
- NAZLI, S. (2016). Aile Danışmanlığı. Ankara: Anı Yayıncılık.
- ÖZAYDINLIK, K. (2014). Toplumsal cinsiyet temelinde Türkiye’de kadın ve eğitim. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, (33), 93-112.
- ÖZDEMİR, M. (2012). Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 11(1), 323-343.
- ÖZEK, M. (2011). Çalışan Annelerin İş Stresiyle Başa Çıkma Becerisi İle Tükenmişlik Düzeylerinin Aile Değerlendirmesine Ve Çocuklarının Davranışlarına Etkileri. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- ÖZGÜVEN, İ. E. (2000). Evlilik ve Aile Terapisi. Ankara: PDREM Yayınları.
- ÖZKAN, R. (2011). Toplumsal Yapı, Değerler ve Eğitim İlişkisi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 333-344.
- SAYIL, M., YAĞMURLU, B. (2012). Ana Babalık- Kuram ve Araştırma. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- SAYILAN, F. (2012). Toplumsal Cinsiyet ve Yetişkin Okuma Yazma Eğitimi: Ders Kitaplarının Eleştirel Analizi. F. Sayılan içinde, Toplumsal Cinsiyet ve Eğitim. Ankara: Dipnot Yayınları, 77-102.
- SAYIN, Ö. (1990). Aile Sosyolojisi: Ailenin Toplumdaki Yeri. İzmir: Ege Üniversitesi.
- SERTELİN, Ç. (2003). Ebeveyn Tutumların Sosyo-Kültürel Yapı ve Aile Fonksiyonları ile İlişkisi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

SEVİM, Ş. (2006). Çocuk Eğitimi ve Aile. İstanbul: Ekin Yayınları.

SOSYAL ÇALIŞMACI, Feminizm ve Feminist Yaklaşımlar. <https://sosyalcalismaci.wordpress.com/feminizm-ve-feminist-yaklasimlar/> (Erişim tarihi: 02.09.2018)

SOSYAL ÇALIŞMACI, Yapısal İşlevci Yaklaşım. <https://sosyalcalismaci.wordpress.com/yapisal-islevci-yaklasim/> (Erişim tarihi: 01.09.2018)

ŞAHİNDE, Y. (2015). “Ataerkil Egemen Erkeklik Değerlerinin Üretiminde Kadınların Rolü: Trabzon Örneği” *Fe Dergisi*, 7(1), 117-130.

TAN, M. G. (2007). Toplumsal Cinsiyet ve Eğitim. İstanbul, 43-55.

TARHAN, N. (2005a). Kadın Psikolojisi. İstanbul: Nesil Yayınları.

TARHAN, N. (2012b). Evlilik Psikolojisi. İstanbul: Timaş Yayınları.

TAYA, 2013.

TAYLAN, H. H. (2015). Genel Olarak Aile Ders Notları. http://content.lms.sabis.sakarya.edu.tr/Uploads/71904/34405/aile_i%C3%A7i_sorunlar_ders_notlar%C4%B1-2015.pdf Erişim tarihi: 08.04.2018

TEKİN, H. H. (2006). Nitel Araştırma Yönteminin Bir Veri Toplama Tekniği Olarak Derinlemesine Görüşme. *Sosyoloji Dergisi* 3(13), 101-116.

TOPÇU, Y. (2018). Çalışan Kadın ve Aile. *Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 1(2), 44-75.

TOR, H., AĞLI, E. (2016). Kadın ve Eğitim. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 67-74.

TUNÇ, M. (2013). Feminist Grup Çalışması: Temeli, Kapsamı ve Süreci. *Journal of Society & Social Work*, 24(2).

TURAN, N. (2012). Birey ve Ailelerle Sosyal Hizmet. Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği.

- TÜİK (2014). <https://istatistik.yok.gov.tr/> (Erişim tarihi: 05.08.2018)
- TÜİK (2015). <https://istatistik.yok.gov.tr/> (Erişim tarihi: 06.08.2018)
- TÜİK (2016). <https://istatistik.yok.gov.tr/> (Erişim tarihi: 09.08.2018)
- TÜİK (2017). <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24643> Erişim tarihi: 04.01.2018
- TÜİK (2018). <https://istatistik.yok.gov.tr/> (Erişim tarihi: 12.08.2018)
- VATANDAŞ, C. (2007). Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 38-39.
- YAPICI, A. (2016). Toplumsal Cinsiyet Din ve Kadın. İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- YAVUZ, N. (2011). Eğitim Sektöründe Çalışan Kadın Yöneticilerin Rol Çatışması: Kocaeli İli Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- YAVUZER, H. (1999). Ana-Baba ve Çocuk. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- YILDIRIM, A. (1999). Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri ve Eğitim Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi. *Eğitim ve Bilim*, 23(112).
- YILDIRIM, E. (2005). Bir Modernite Rüyası: Ailenin Sonu mu? Kütahya yetiştirme yurdu örneği. *Sosyal Politikalar Çalışmaları Dergisi*, 8(8).
- YILMAZ, S. (2012). Türkiye'de Ailenin Dönüşümü. İstanbul: Divan Kitap.
- YOLCUOĞLU, İ. G. (2014). Bireylerle, Ailelerle, Gruplarla ve Toplumla Sosyal Hizmet. İstanbul: Nar Yayınevi.
- ZASTROW, C. (2010). Introduction to Social Work and Social Welfare: Empowering People, 10th International Edition. BROOKS/COLE Cengage Learning.

EK 1: GÖRÜŞME FORMU

Araştırma için Üsküdar Üniversitesi Etik Komisyonu'ndan izin alınmıştır. Çalışmaya katılıp katılmamayı seçmek tamamen sizin kararınız olduğu gibi çalışmaya katıldıktan sonra da istediğiniz an vazgeçebilirsiniz. Aşağıdaki sorulara vereceğiniz cevaplar kesinlikle gizli tutulacak ve sadece bilimsel amaçlarla kullanılacaktır. Katılım sağlamadan önce araştırmaya ilişkin sorularınız varsa sormaktan çekinmeyiniz. Katılım sağladıktan sonra da telefon ya da e-posta ile tarafıma ulaşarak sorularınızı sorabilir, araştırmanın sonuçları hakkında bilgi isteyebilirsiniz.

1. Yaşınız, eşinin yaşı, eşinin mesleği nedir?
2. Kaç yıldır evlisiniz? Eşiniz ile nasıl evlendiniz?
3. Kaç çocuğunuz var? (Yaşları, okul durumları) Çocuklar, evliliklerinin kaçınıcı yıllarında olmuştur?
4. Evliliğiniz planlanmış ve iyi bir zamanlama yapılmış evlilik olarak görüyor musunuz? Neden?
5. Sizce çocuğun doğumu anne ve babayı hangi düzeyde etkilemektedir?
6. Çocuk doğurmanın kadınlar için anlamı nedir?
7. Sizce kadınlar doğum yaptıktan sonra ideallerinden vazgeçiyor mu?
8. Çocuklarınızın bakımı kime ait? (Yardım aldıkları birileri var mı? Çocukların bakımını üstlenen anne, bakımına ve ev işlerine ayırdıkları süre ne kadar? Baba çocukların bakımına ve ev işlerine vakit ayırıyor mu?)
9. İş bölümü nasıl yapılıyor? (Roller ve görevler?)
10. Eğitim görmeye nasıl karar verdiniz? Üniversiteye hazırlık yıllarınız nasıl geçti?
11. Eğitim görme nedeniniz nedir? (İdealistlik, para kazanma, geçmişten beri kalan bir duygu...)
12. Eğitim görmenizden dolayı, uzun süre çocuklardan ayrı kaldığınız için suçluluk duygusu yaşıyor musunuz?

13. Çocuklardan ayrı kalmanız iletişiminizi etkiliyor mu ve bunun içine neler yapıyorsunuz?
14. Anne-eş- öğrenci-birey olmanın verdiği bir zorluk var mı? Rol çatışması yaşıyor musunuz? Bu rollerden hangisi sizde ağırlık taşıyor?
15. Eşiniz eğitim görmenize nasıl bakıyor ve onu nasıl etkiliyor?
16. Eğitim görmenizin aileye olumlu/olumsuz etkilerinin olduğunu düşünüyor musunuz? Evet ise ne gibi?
17. Eğitim hayatına başlamanız aile içindeki duygusal ilişkiler üzerinde olumlu veya olumsuz herhangi bir etkisi olduğunu düşünüyor musunuz?
18. Eğitim görmeniz, çevre ve akrabalar tarafından nasıl karşılandı?
19. Kendinize yeterince vakit ayırabiliyor musunuz? Eşinizle kaliteli vakit geçirebiliyor musunuz?
20. Birçok rolü üstlenmenizden dolayı çok yorulma ve bunu durumu da eve yansıtma gibi bir durumla karşılaşıyor musunuz?
21. Üniversiteye başlamanız liseden sonra uzun bir yıl aldı mı? Aldı ise üniversiteye uyum konusunda sıkıntılar yaşadınız mı? Kuşak farklılıkları sizi nasıl etkiledi? (Olumlu/olumsuz)
22. Çocuklarınızın ders çalışmasında sizin öğrenci olmanızın etkisi var mı? Bu yönde çocuklarınızı nasıl etkilediğinizi düşünüyorsunuz?

Tarih:

Katılımcı

Adı, soyadı :

Adres :

Tel :

İmza :

Araştırmacı

Adı, soyadı :

Adres :

Tel. :

E-posta :

İmza :

EK 2: ETİK KOMİSYON İZİNİ

www.uskudar.edu.tr

Altunizade Mahallesi Haluk Türksoy Sokak No:14 34662 Üsküdar/İSTANBUL
T: 0216 400 22 22 F: 0216 474 12 56 bilgi@uskudar.edu.tr

**T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
GİRİŞİMSEL OLMAYAN ARAŞTIRMALAR
ETİK KURULU BAŞKANLIĞI**

SAYI: B.08.6.YÖK.2.ÜS.0.05.0.06 /2018/512

23/03/2018

**Prof.Dr. Abulfaz SULEYMANOV
(Betül KARTAL)**

Üsküdar Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulunun **23/03/2018** tarihinde yapılan 03 No.lu toplantısında “**Üniversite Öğrencisi Annelerin Aile İlişkilerinin Sosyo-Kültürel Değişkenler Açısından İncelenmesi**” adlı araştırma projenizin etik açıdan uygun olduğuna karar verilmiştir.

Bilgilerinize rica ederim.

Doç. Dr. Cumhuri TAŞ
Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik
Kurulu Başkanı

EK 3: ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Betül KARTAL
Doğum Yeri ve Tarih : Antalya30.06.1994

Eğitim Durum

Lisans Öğrenimi : Üsküdar Üniversitesi Sağlık
Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet
Bölümü
İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi
Psikoloji Bölümü

Sertifika : Marmara Üniversitesi Pedagojik
Formasyon

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce (orta)

İş Deneyimi

Stajlar : Beyoğlu Sosyal Hizmet Merkezi (4
ay)
Üsküdar Belediyesi Sosyal Hizmet
Birimi (1 ay)

Haydarpaşa Mesleki ve Teknik
Anadolu Lisesi (4 ay)

Projeler : AÇEV Oyun Odası Projesi (2,5 ay)

İletişim

E posta : bbetul.katall@gmail.com

Tarih : 10.09.2018